มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

วารสาร
วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 ประจำปี 2554 สำนักศิลปวัฒนธรรม ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี

วารสารประจำปี

พิมพ์ครั้งที่ 1 มิถุนายน 2554
จำนวนพิมพ์ 300 เล่ม

เจ้าของ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
ในพระบรมราชูปถัมภ์

ดำเนินการโดย

สำนักศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
ในพระบรมราชูปถัมภ์

คณะที่ปรึกษา

รศ.ดร.สมบัติ คชสิทธิ์
ดร.สุเทพ บุญซ้อน

พิมพ์ - ตรวจทาน

นางนันทิกานต์ บุตรบาล
นางสาวธนันญดา อ่อนสำลี
นางสาวรัญสญา สำเภา

พิมพ์ที่

เทียนวัฒนาพริ้นท์ติ้ง
www.tienprint.com

สารบัญ

ดนตรีการ...สุนทราภรณ์ 1

ศาลพระภูมิ : รูปแบบการอนุรักษ์ ฟื้นฟูความเชื่อ พิธีกรรมและสถาปัตยกรรม ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล 7

เค่ง : ที่มา วิธีสร้าง และการเปลี่ยนแปลง 13

เค่ง กับบทบาทและหน้าที่สังคม 27

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นปทุมธานี 41

ท่องเที่ยวให้เชี่ยวชาญ ตอน “น้ำท่วม” ฤาจักเป็นอุปสรรค สำหรับนักท่องเที่ยว 49

แลความจากงานวิจัย : ประดิษฐกรรม “ความเป็นไทย” ภายใต้อิทธิพลของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช 63

ม้ง ความเชื่อ และประเพณี 69

บทเพลงรำวงย้อนยุค ที่ชมรมผู้สูงอายุ เทศบาลสว่างอารมณ์ ตำบลสว่างอารมณ์ จังหวัดอุทัยธานี 79

“ศักติ” เทพคู่พระบารมีพระพรหม 85

เพราะชีวิต...นับหนึ่งได้เสมอ 91

คำนำ

วัฒนธรรมเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตของมนุษย์ จึงต้องมีการศึกษาและถ่ายทอดเพื่อให้เกิดความซาบซึ้งและรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ให้ชนรุ่นหลังได้รับรู้และนำไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ วัฒนธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงโดยลำดับ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรมใดเกิดมาแล้วในสมัยหนึ่ง ย่อมมีความดีความงามและคุณค่าของตัวเองที่สอดคล้องกับมนุษย์ในสมัยนั้น ต่อเมื่อเวลาเปลี่ยนแปลงไป เช่น วัฒนธรรมภาษา การแต่งกาย และวิถีการดำเนินชีวิต จึงต้องพัฒนาไปด้วยความรู้ความเข้าใจ การรู้จักพินิจ เลือกสรร เพื่อปรับใช้ให้เหมาะกับยุคสมัยและให้เกิดประโยชน์มากที่สุด โดยไม่ลืมรากเหง้าของความเป็นไทย

การที่สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้เห็นความสำคัญของการเผยแพร่แนวคิดต่างๆ ด้านวัฒนธรรม จึงได้จัดทำวารสารนี้ขึ้น นับว่าเป็นประโยชน์แก่บุคคลโดยทั่วไป ขอขอบคุณนักวิจัย คณาจารย์ และนักวิชาการทั้งหลายที่ได้สนับสนุนบทความมานำเสนอในครั้งนี้ หวังว่าวารสารวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นคงจะเป็นประโยชน์แก่เยาวชนและสังคมสืบไป

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ คชสิทธิ์)
อธิการบดี

บทบรรณาธิการ

ศิลปะและวัฒนธรรม ถือได้ว่าเป็นมรดกอันล้ำค่าของทุกคนในชาติ การแสดงออกถึงอุปนิสัย และความรู้สึกนึกคิดที่แตกต่างกัน ย่อมเกิดการเรียนรู้ ถ่ายทอด สืบทอดและเลียนแบบซึ่งกันและกันได้ วัฒนธรรม เป็นวิถีชีวิตอย่างหนึ่งที่ไม่อาจหยุดนิ่ง มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอๆ ตามความรู้สึกนึกคิดของคนทุกยุคทุกสมัย คิดอย่างไร ทำอย่างไรก็มักจะแสดงออกมาอย่างนั้น คนต่างวัฒนธรรมกัน จึงต้องพยายามศึกษาทำความเข้าใจในพฤติกรรมที่พบเห็น นำมาพิจารณา ไตร่ตรองและนำมาปรับใช้ในโอกาสต่อๆ ไป วัฒนธรรมเปรียบเสมือนสื่อของคนในแต่ละชาติพันธ์ ที่บ่งบอกถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมก็เป็นได้ บางเหตุการณ์ บางเรื่องราว อาจใช้ได้ดีกับคนยุคหนึ่ง แต่ในมุมกลับกันบางครั้งอาจถูกลืม ไม่นำกลับมาใช้อีก ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าเสียดาย การอนุรักษ์ สืบสาน ส่งเสริม พัฒนา และการเผยแพร่วัฒนธรรม นับว่ามีความสำคัญในลำดับต้นๆ ของชาติก็ว่าได้ ที่จะนำความเข้าใจอันดีมาสู่มวลมนุษยชาติในระดับสากล ทุกคนไม่อาจปฏิเสธได้เลยว่า ความเจริญของบ้านเมืองในด้านต่างๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ย่อมมีส่วนเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทั้งสิ้น ทุกคนมีความภาคภูมิใจในชาติของตนเอง หากจะต้องเดินทางไปทุกแห่งหนบนโลกใบนี้ได้อย่างสง่าผ่าเผยก็เพราะการที่ทุกคนมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง มีภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่งาม เป็นกุญแจสำคัญที่ขจัดปัดเป่าอุปสรรคต่างๆ ในสิ่งที่ยังไม่เข้าใจกันให้คลายลงหรือหมดไป และนำมิตรภาพ ความสัมพันธ์อันดีเข้ามาแทนที่ ดังจะเห็นได้บ่อยครั้งที่บางประเทศใช้กลยุทธ์ทางศิลปะและวัฒนธรรม เป็นหนทางนำไปสู่ความสำเร็จในด้านต่างๆ กลยุทธ์ที่กล่าวถึงนั้น เช่น ดนตรี ศิลปะการแสดง การละคร วรรณกรรม จิตรกรรม ปฏิมากรรม สถาปัตยกรรม อาหารประจำชาติ และสิ่งบันเทิงต่างๆ เป็นต้น

วารสารฉบับนี้ จัดพิมพ์ขึ้นก็เพื่อต้องการสื่อสารถึงเรื่องราวต่างๆ ทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม ที่จะให้ประโยชน์ สาระและความรู้ในแง่มุมที่แตกต่างกันไป เป็นการเผยแพร่ข้อมูลไปสู่สาธารณชนได้รับทราบถึงผลงานและความคิดที่ได้ดำเนินมาตั้งแต่ในอดีต เป็นการเรียนรู้ถึงความรู้สึกนึกคิดของคนรุ่นเก่าที่สร้างสมกันมา หากวารสารฉบับนี้มีคุณค่ากับผู้อ่านอยู่บ้าง ก็ขอยกประโยชน์ในความดีงามแด่ผู้ร่วมงานทุกท่าน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เบญจรงค์ กุลสุ
(ผู้อำนวยการสำนักศิลปวัฒนธรรม)

ดนตรีการ.....สุนทราภรณ์

ผศ.เบญจรงค์ กุลสุ

เมื่อกล่าวถึงดนตรี ทุกคนต่างยอมรับ และพยายามทำความรู้จัก ความคุ้นเคยให้มากขึ้นตามลำดับตามความชื่นชอบในแบบฉบับของตน ดนตรีเป็นงานศิลปะอย่างหนึ่ง ที่สามารถพลิกแพลงไปตามสถานการณ์และสมัยนิยมได้อย่างไม่มีเขตจำกัด ดังนั้นดนตรีจึงมีหลายรูปแบบ หลายลีลา ซึ่งเป็นไปตามความต้องการของสังคมที่มามีส่วนเกี่ยวข้อง และมักมีอิทธิพลต่อความรู้สึกของผู้คนด้วยเช่นกัน

ดนตรี เป็นศาสตร์อย่างหนึ่ง ที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องศิลปะของเสียงตั้งแต่ในยุคบรรพกาล ดนตรีถือกำเนิดขึ้นมาพร้อมๆ กับมนุษย์ ที่ไม่อาจทราบแน่ชัดว่าเริ่มต้นตั้งแต่เมื่อไหร่ ซึ่งเป็นเพียงแต่ข้อสันนิษฐานเท่านั้น มนุษย์รู้จักที่จะเลียนเสียงธรรมชาติต่างๆ แล้วนำมาปรับปรุงใช้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อใช้เป็นสื่อในการแสดงออกทางด้านอารมณ์ ความหมาย ความบันเทิง และใช้ประกอบในพิธีกรรมต่างๆ ไม่ว่าชนชาติใด ภาษาใด ย่อมมีความรู้สึกนึกคิดที่จะช่วยกันอนุรักษ์ไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรม อันเป็นมรดกตกทอดตั้งแต่ในอดีตให้คงอยู่ หรือสืบทอด มาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทางสังคม ย่อมมีผลต่อวิวัฒนาการของดนตรีทั้งทางตรงและทางอ้อม การแสดงออกทางดนตรีของชนในชาติ ย่อมแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมของชนในชาตินั้นด้วย ดนตรีในฐานะที่เป็นวิชาการ หรือเป็นส่วนหนึ่งของวิจิตรศิลป์ เป็นสิ่งที่สังคมประดิษฐ์ขึ้น แต่ละวัฒนธรรมคิด และพัฒนาดนตรี เพื่อที่จะนำมาใช้สนองตอบต่อจุดประสงค์ของตนเอง ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของอารยธรรม ถ้าจะกล่าวอย่างกว้างๆ แล้วดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมเช่นเดียวกับความเชื่อทางศาสนา ศีลธรรม ประเพณี และ ศิลปะ ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์กระทำให้เกิดขึ้นจนเป็นความเคยชิน

ดนตรีตะวันตก เชื่อกันว่ามีกำเนิดมาจากภาษาพูด จากการเลียนเสียงธรรมชาติต่างๆ จนเกิดวิวัฒนาการมาเป็นดนตรีขับร้อง หรือ ดนตรีที่ใช้น้ำเสียงของมนุษย์ (สุมาลี นิมมานุภาพ . 2530 : 227) อารยธรรมต่างๆ ในยุโรปนั้นมีความเจริญมาจากยุโรปตะวันออกไปสู่ยุโรปตะวันตก ก่อนคริสต์ศักราชหนึ่งพันปีความเจริญสูงสุดอยู่ที่ประเทศกรีก ดนตรีสมัยต้นคริสต์ศตวรรษ ค.ศ. 300-850 เป็นดนตรีที่ใช้สำหรับประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนาคริสต์ นอกจากนี้ยังใช้ดนตรีในการชำระล้างบาป มลทินทางใจและใช้รักษาโรคภัยไข้เจ็บได้ การพัฒนาดนตรีของชาวตะวันตก มีความเจริญรุ่งเรืองเป็นไปตามยุค จนกลายเป็นดนตรีที่มีรูปแบบมากขึ้น โดยเริ่มจากดนตรีในยุคบาโร้ค (Baroque Period) ค.ศ. 1600-1750 เป็นต้นมาจนเป็นที่รู้จักกันดีที่เรียกว่าดนตรีคลาสสิก (Classical Music) วิวัฒนาการของดนตรีตะวันตกดังที่กล่าวมาแล้วนั้น จึงแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ ดนตรีขับร้อง (Vocal Music) และดนตรีบรรเลง

ดนตรีขับร้องและบรรเลง ที่มีบทบาทสำคัญต่อดนตรีอื่นๆ ในโลกอย่างหนึ่ง ก็คือดนตรีแจ๊ส ซึ่งเริ่มขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยชนผิวดำชาวอเมริกัน หรือ เรียกว่า อเมริกันนิโกร เป็นชนเชื้อชาติอัฟริกัน มลรัฐนิวออร์ลีนส์ สาเหตุของการเกิดดนตรีแจ๊สนั้น เริ่มต้นในปี ค.ศ. 1863 โดยประธานาธิบดี อับราฮัม ลินคอล์น ประกาศให้มีการเลิกทาส ทำให้ผู้ที่มีทาสอยู่ในความครอบครองเกิดความไม่พอใจ ถึงเกิดสงครามกลางเมืองขึ้น และสงบลงในปี ค.ศ. 1865 ระบบการใช้ทาสจึงได้หมดไป

เมื่อการใช้ทาสสิ้นสุดลง ชาวอเมริกันนิโกรซึ่งเคยตกเป็นทาสจึงได้รับอิสรภาพและมีเวลาว่างมากจึงได้ก่อตั้งวงดนตรีแจ๊สขึ้น จนมีชื่อเสียง และเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ของหมู่ชนผิวขาว ความโดดเด่นของดนตรีแจ๊สที่ปรากฏอย่างชัดเจนก็คือ การบรรเลงที่เร้าใจ สนุกสนานมีการเน้นจังหวะยกเป็นประการสำคัญ มีการกำหนดคอร์ด การแบ่งห้องเพลง และการนำเทคนิคในการบรรเลงเข้ามาใช้ผสมผสานในทำนองเพลงด้วย เช่น การบรรเลงเดี่ยว (Solo) การใช้คีตปฏิภาณ (Improvisation) การสร้างแนวทำนองตามคอร์ด (Adlib Chords) เป็นต้น

พัฒนาการของดนตรีตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งดนตรีแจ๊สที่แผ่ขยายไปทั่วทั้งทวีปยุโรป และอเมริกาแล้ว ยังมีอิทธิพลต่อดนตรีในทวีปต่างๆ ของโลกอีกด้วย ถ้าจะกล่าวถึงประเภทของดนตรีตะวันตกที่มีอิทธิพลต่อดนตรีในประเทศไทยแล้วนั้น แบ่งออกเป็นหลายประเภทด้วยกัน เช่น แจ๊ส ป๊อป ร็อคเอ็นโรลล์ คลาสสิค เป็นต้น ส่วนการผสมวง และขนาดของวงดนตรี จะแตกต่างกันไป เช่น วงดนตรีขนาดใหญ่ วงออร์เคสตร้า วงคอมโบ้ เป็นต้น

อิทธิพลของดนตรีตะวันตก ที่แผ่ขยายไปยังประเทศต่างๆ จนได้รับความนิยมอย่างมากมาย ย่อมมีผลกระทบโดยตรงต่อการบรรเลง และการขับร้องเพลงไทยสากลเป็นอย่างมาก เช่น รูปแบบการประสมวงดนตรี การเรียบเรียงเสียงประสาน คำร้อง ทำนอง จังหวะ และคีตลักษณ์ เป็นต้น เมื่อดนตรีตะวันตกเข้ามามีบทบาทต่อเพลงไทยมากขึ้น จนเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายต่อแนวทาง และวิธีการประพันธ์เพลงของดนตรีตะวันตก จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดวงดนตรีขนาดใหญ่ เช่น วงประสานมิตร วงสุนทราภรณ์ วงธนิตศร วงดาราการ วงชงโค วงคีตวัฒน์ วงกรมประชาสัมพันธ์ วงเพลิน พนมแดน และ วงพุ่มพวง ดวงจันทร์ เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่ได้รับอิทธิพลจากดนตรีตะวันตกทั้งสิ้น

วงดนตรีขนาดใหญ่ และมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีในสังคมไทย กว่าครึ่งศตวรรษ ในผลงานเพลงต่างๆ อย่างมากมาย ซึ่งได้มีส่วนในการสร้างสรรค์สังคมไทยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมานั้นคือ

วงดนตรีสุนทราภรณ์ โดยมี เอื้อ สุนทรสนาน เป็นผู้ควบคุมวงดนตรี ความหลากหลายที่ปรากฏขึ้นกับเพลงไทยสากล ในวงดนตรีสุนทราภรณ์ส่วนหนึ่งนั้นได้รับอิทธิพลและ แบบอย่างจากชาวตะวันตกก็คือ เพลงแนวแจ๊ส ของวงดนตรีสุนทราภรณ์ ที่ใช้สำหรับประกอบการลีลาศ ซึ่งมีจังหวะ และลีลา ที่น่าตื่นเต้นเร้าใจ เช่น วอลท์ซ (Waltz) แทงโก้ (Tango) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในลีลาแบบลาตินอเมริกัน เช่น ช่า ช่า ช่า (Cha Cha Cha) กัวราช่า (Guaracha) สวิง (Swing) เป็นต้น ในแต่ละลีลาที่กล่าวมานั้นล้วนมีความสำคัญต่อการประพันธ์เพลงของวงดนตรีสุนทราภรณ์ รวมทั้งในแบบลีลาศ และเพื่อการฟังเป็นอย่างยิ่ง บทเพลงที่นำไปใช้ในการลีลาศและงานบอลล์มีความโดดเด่นมาก ส่วนบทบาทอื่นๆ จะมีความสำคัญน้อยกว่า เพราะค่านิยมของสังคมไทยส่วนใหญ่ในสมัยนั้นหัวใจหลักในการจัดกิจกรรมร่วมกันก็คือ การลีลาศเป็นสำคัญ ลักษณะเด่นของเพลงแนวแจ๊สที่ปรากฏในเพลงของวงดนตรีสุนทราภรณ์ พอสรุปได้ดังนี้

1. จังหวะในเพลงสุนทราภรณ์ มีความตื่นเต้นเร้าใจในทุกลีลา ซึ่งกล่าวได้ว่า เป็นต้นฉบับที่ดีของเพลงลีลาศในยุคนั้นอย่างแท้จริง

2. ทำนองมีความไพเราะ เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง ถึงแม้ว่าจะได้นำระบบบันไดเสียงแบบตะวันตกเข้ามาใช้ในเพลงไทยก็ตาม

3. การประพันธ์คำร้องในแบบลีลาแจ๊สนั้นไม่ได้ยึดแนวฉันทลักษณ์เป็นเกณฑ์ดังเช่นเพลงไทยทั่วๆ ไป แต่เป็นการประพันธ์คำร้องขึ้น สำหรับเพลงอย่างแท้จริง โดยอาศัยทำนองเป็นหลัก

4. การเรียบเรียงเสียงประสาน ซึ่งเป็นจุดเด่นที่สำคัญที่ทำให้เพลงมีทั้งความไพเราะ และมีความตื่นเต้น สนุกสนานไปพร้อมๆ กัน เป็นต้น

การประพันธ์เพลง ที่ต้องใช้ความรู้พื้นฐานทางดนตรีคลาสสิคนั้น มีบุคคลหลายท่านที่มีความรู้ความสามารถในทางดนตรีเป็นอย่างดียิ่ง โดยเฉพาะศิษย์ของพระเจนดุริยางค์ (ปิติ วาทยะกร) ซึ่งได้รับการถ่ายทอดความรู้ทางดนตรีมาโดยตรง นับว่ามีส่วนสำคัญในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดไปในทางดนตรีคลาสสิค เช่น การเรียบเรียงเสียงประสาน การใช้คอร์ดในการประกอบทำนองเพลง และคีตลักษณ์ (Form) ของเพลง เป็นต้น ส่วนในแง่ของจังหวะก็จะได้เป็นเพลงลีลาศต่างๆ (Dance form) การแบ่งท่อนของเพลงออกเป็นส่วนต่างๆ นั้น ก็จะได้เป็นเพลงตอนเดียว (One Part Form) เพลงสองตอน (Two Parts Form) และเพลงสามตอน (Three Parts form) เป็นต้น

ดนตรีตะวันตก ถึงแม้ว่าจะเข้ามามีอิทธิพลต่อดนตรีในประเทศไทยมากเพียงไรก็ตาม แต่ก็มิได้หมายความว่า นักดนตรีทุกคนจะสามารถบรรเลงเพลงแนวตะวันตกได้ทุกคน ด้วยเหตุผลที่ว่า นักดนตรีของไทยยังไม่คุ้นเคยกับเพลงในแบบตะวันตกเท่าที่ควร จึงให้ความสนใจเกี่ยวกับการนำเครื่องดนตรีมาใช้ในการบรรเลงมากกว่า ส่วนเพลงที่บรรเลงนั้นเน้นหนักในรูปแบบของเพลงไทยเดิม และในที่สุด จึงเกิดเป็นวงดนตรีประเภทหนึ่งขึ้นที่เรียกว่า **แตรวง** คำว่า แตร เป็นชื่อรวมๆ ที่ใช้เรียกเครื่องดนตรีประเภทเครื่องลม (Wind Instrument) ซึ่งทำด้วยโลหะ (Brass) ในระยะแรกลักษณะของแตรวงที่ใช้ก็คือ แตรงอน นำมาใช้สำหรับประกอบพิธีกรรม ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ในปี พ.ศ. 2395 ได้ทรงจัดตั้งกองทหารเกณฑ์ ฝึกหัดเป่าแตรฝรั่งแบบชาวอังกฤษเป็นแตรสมัยใหม่ดังเช่นในปัจจุบันนี้ โดยนำมาใช้บรรเลงเป็นเพลง และจัดตั้งเป็นวงดนตรีขึ้น จนได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายมากขึ้น ครั้นถึงในสมัยรัชกาลที่ 6 จึงได้ทรงบัญญัติคำ **โยธวาทิต** ขึ้น ซึ่งในปัจจุบันนี้หมายถึง **แตรวง** นั่นเอง อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าทางราชการจะเรียกชื่อวงดนตรี จากคำว่า แตรวง เป็นวงโยธวาทิตแล้วก็ตาม แต่ประชาชนก็ยังคงเรียกว่า แตรวง อยู่เหมือนเดิม แตรวงเป็นที่นิยมของประชาชนทั่วไป ซึ่งนำมาใช้บรรเลงประกอบงานพิธีกรรม งานรื่นเริง และ งานสมโภชต่างๆ เป็นต้น

แตรวง หรือ ที่เรียกเป็นทางการว่า วงโยธวาทิต เริ่มเป็นที่นิยมของประชาชน และมีบทบาทในหน่วยงานของราชการมากขึ้น จึงได้มีการจัดตั้งเป็นกองแตรวงต่างๆ ขึ้น เช่น กองแตรวงมหาดเล็ก กองแตรวงประจำเรือพระที่นั่ง แตรวงทหารบก แตรวงทหารเรือ ซึ่งต่อมาได้จัดตั้งเป็นวงดนตรีประจำหน่วยงานของราชการขึ้น เช่น วงดุริยางค์กองทัพบก วงดุริยางค์กองทัพเรือ วงดุริยางค์กรมศิลปากร วงดุริยางค์ซิมโฟนีกรุงเทพฯ และวงดนตรีประจำกรมโฆษณาการ ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนมาเป็นวงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์ โดยมี เอื้อ สุนทรสนาน เป็นหัวหน้าวงดนตรี และเป็นผู้ก่อตั้งวงดนตรีสุนทราภรณ์ขึ้น จนเป็นที่รู้จักของประชาชนโดยทั่วไป

วงดนตรีสุนทราภรณ์ แต่เดิมนั้นมีชื่อเรียกว่า วงดนตรีไทยฟิล์ม จัดตั้งขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 2479 จนกระทั่งปี พ.ศ.2482 จึงเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 รวมระยะในการจัดตั้งวงดนตรีได้เพียง 3 ปี เท่านั้น รายนามนักดนตรีชุดแรก ของวงดนตรีไทยฟิล์ม (สุนทราภรณ์ครึ่งศตวรรษ . 2532 : 66) ซึ่งเป็นที่มาของวงดนตรีสุนทราภรณ์ต่อมานั้น มีดังต่อไปนี้

1. เอื้อ สุนทรสนาน (หัวหน้าวง)
   เครื่องดนตรีที่บรรเลง แซกโซโฟน
2. สังเวียน แก้วทิพย์
   เครื่องดนตรีที่บรรเลง แซกโซโฟน
3. สมบูรณ์ ดวงสวัสดิ์
   เครื่องดนตรีที่บรรเลง แซกโซโฟน
4. เวส สุนทรจามร
   เครื่องดนตรีที่บรรเลง ทรัมเป็ต
5. จำปา เล้มสำราญ
   เครื่องดนตรีที่บรรเลง ทรัมเป็ต
6. ภิญโญ สุนทรวาท
   เครื่องดนตรีที่บรรเลง ทรัมโบน
7. สิริ ยงยุทธ
   เครื่องดนตรีที่บรรเลง เปียโน
8. สมบูรณ์ ศิริภาค
   เครื่องดนตรีที่บรรเลง เบส
9. คีติ (บิลลี่) คีตากร
   เครื่องดนตรีที่บรรเลง กีต้าร์
10. สมพงษ์ ทิพย์กลิ่น
    เครื่องดนตรีที่บรรเลง ไวโอลิน
11. ทองอยู่ ปิยะสกุล
    เครื่องดนตรีที่บรรเลง ไวโอลิน
12. สภา กล่อมอาภา
    เครื่องดนตรีที่บรรเลง กลอง

ต่อมามีการจัดตั้งวงดนตรีประจำกรมโฆษณาการโดย วิลาศ โอสถานนท์ ซึ่งเป็นอธิบดีคนแรก และได้เชิญ เอื้อ สุนทรสนาน มาทำหน้าที่เป็นหัวหน้าวงดนตรี จากนั้น จึงได้เปลี่ยนเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงจาก แซกโซโฟน มาเป็นไวโอลิน จนกระทั่งถึงมรณกรรม วงดนตรีสุนทราภรณ์ ได้รับการสถาปนาอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2482 ชื่อ สุนทราภรณ์ นอกจากจะใช้เป็นชื่อของวงดนตรีแล้ว ยังเป็นนามแฝงของหัวหน้าวงดนตรี ที่ใช้ในการขับร้องเพลงอีกด้วย ส่วนชื่อจริงและนามสกุลจริง ใช้สำหรับในการแต่งทำนองเพลงอย่างเดียวเท่านั้น

ส่วนทางด้านนักร้อง ที่เคยร่วมงานกับวงดนตรีกรมโฆษณาการ มาจนกระทั่งเป็นวงดนตรีสุนทราภรณ์ ล้วนแต่เป็นนักร้องที่ได้รับความนิยม มีผลงานเพลงที่ขับร้องมากมาย จนได้รับชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับจากประชาชนหลายท่านด้วยกัน คือ

มัณฑนา โมลากุล ชวลี ช่วงวิทย์ เพ็ญศรี พุ่มชูศรี รวงทอง ทองลั่นทม ศรีสุดา รัชตะวรรณ บุษยา รังสี วรนุช อารีย์ มาริษา อมาตยกุล รุ่งฤดี แพ่งผ่องใส ศรวณี โพธิเทศ ดาวใจ ไพรจิตร โฉมฉาย อรุณฉาย วินัย จุลบุษปะ สมศักดิ์ เทพานนท์ ยรรยง เสลานนท์ เป็นต้น

ผลงานเพลงของวงดนตรีสุนทราภรณ์นับตั้งแต่ เอื้อ สุนทรสนาน เข้ารับราชการเมื่อปี พ.ศ.2482 จนกระทั่งถึงมรณกรรมนั้น ได้ประพันธ์เพลงไว้เป็นจำนวนมากโดยระยะเวลากว่า 50 ปี จนเป็นที่ยอมรับของมหาชนอย่างกว้างขว้าง โดยเฉพาะบทเพลงต่างๆ ที่นำไปใช้ประกอบการลีลาศ รำวง นับว่าเป็นที่นิยมชมชอบกันอย่างมากในยุคนั้น เพลงต่างๆ ที่ประพันธ์ขึ้นสามารถแยกออกเป็นประเภทต่างๆ กัน ดังนี้

1. เพลงปลุกใจ และสดุดี เช่น ตื่นเถิดชาวไทย ต้นตระกูลไทย รักเมืองไทย แหลมทอง เป็นต้น

2. เพลงสถาบันต่างๆ เช่น ขวัญใจจุฬา ขวัญโดม ผู้ครองฟ้า สามพราน เป็นต้น

3. เพลงเยาวชน เช่น หน้าที่เด็ก หนูเอย เด็กทั้งหลาย เป็นต้น

4. เพลงเทศกาล และประเพณี เช่น สวัสดีปีใหม่ รำวงรื่นเริงเถลิงศก รำวงลอยกระทง วันสงกรานต์ เป็นต้น

5. เพลงชาวนา และชาวประมง เช่น บ้านนา รำวงชาวนา รำวงชาวทะเล เป็นต้น

6. เพลงคติธรรม และ ปรัชญาชีวิต เช่น จงทำดี พุทธศาสน์คู่ไทย เป็นต้น

7. เพลงยกย่องผู้หญิง เช่น นางฟ้าจำแลง ครวญถึงเจ๊า เป็นต้น

8. เพลงความรัก และพิศวาส เช่น กว่าเราจะรักกันได้, ฝากรักวิมานสีชมพู เป็นต้น

9. เพลงสะท้อนสังคม เช่น แผ่นดินไทย ถิ่นไทยงาม ข้างขึ้นเดือนหงาย เป็นต้น

10. เพลงละคร ภาพยนตร์ เช่น ดาวพระศุกร์ จุฬาตรีคูณ, ใต้ร่มมลุลี เป็นต้น

11. เพลงเกี่ยวกับสถานที่ เช่น พัทยาลาก่อน ภูกระดึง หาดผาแดง ตาคลี เพชรบุรี อุดรดิตถ์ เป็นต้น

การประพันธ์เพลงของวงดนตรีสุนทราภรณ์นั้น มีความแตกต่างกันหลายประเภท ตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น บทประพันธ์ประเภทหนึ่งที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคมอย่างมากก็คือ การประพันธ์เพลงสำหรับลีลาศ ซึ่งนับว่าเป็นกิจกรรมที่มีบทบาทต่อสังคมไทยอย่างแท้จริง คำว่า “ลีลาศ” กับ “การเต้นรำ” นั้น มีความหมายเหมือนกัน ลีลาศเป็นกิจกรรมเข้าจังหวะของสังคมอย่างหนึ่ง ที่มีลักษณะเช่นเดียวกับการเต้นรำพื้นเมือง แต่ในสังคมส่วนใหญ่มักนิยมเรียกการเต้นรำแบบนี้ว่า ลีลาศ

การลีลาศในประเทศไทย เกิดขึ้นในสมัยใดไม่มีหลักฐานปรากฏที่แน่ชัดเป็นแต่เพียงข้อสันนิษฐานว่าการลีลาศ ได้เข้ามาเผยแพร่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) จากบันทึกของแหม่มแอนนา ซึ่งได้กล่าวว่า หลังจากที่แหม่มแอนนาได้ดูละครที่แสดงกันอยู่ในวังแล้ว และได้มีโอกาสถวายคำแนะนำเกี่ยวกับการลีลาศในลีลาวอลท์ซ แต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อแหม่มแอนนาได้ลุกขึ้นถวายการลีลาศ แต่พระองค์กลับสอนว่าการเต้นนั้นใกล้เกินไป และต้องวางแขนให้ถูกต้อง จากบันทึกของแหม่มแอนนาไม่ทราบว่า ใครเป็นผู้ถวายการเต้นวอลท์ซแด่พระองค์ สันนิษฐานว่าพระองค์อาจจะฝึกมาจากตำราก็เป็นได้ ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) มักนิยมลีลาศกันเฉพาะแต่ในลีลาวอลซ์

เท่านั้น และนำไปใช้สอดแทรกกับการแสดงละครด้วย ครั้นพอถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) การลีลาศมีความเจริญรุ่งเรืองมาก โดยเฉพาะในงานเฉลิมพระชนมพรรษาของพระองค์ มักจัดให้มีการลีลาศกันในพระราชวังเสมอ จนถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7) ได้เปิดให้มีการลีลาศตามสถานที่ต่างๆ มากมาย ในปี พ.ศ. 2475 หม่อมเจ้าวรรณไวทยากรวรวรรณ และนายหยิบ ณ นคร ได้ร่วมกัน จัดตั้งสมาคมเกี่ยวกับการลีลาศขึ้น ชื่อว่า สมาคมสมัครเล่นลีลาศ โดยมีหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ เป็นประธานและประกอบด้วยคณะกรรมการอีกหลายท่านด้วยกัน เช่น หลวงเฉลิม สุนทรกาญจน์, นายแพทย์เติม บุนนาค หลวงชาติ ตระกาลโกศล, พระยา ปกิตกลสาร เป็นต้น

ในระหว่างปี พ.ศ.2475-2476 หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ได้เป็นผู้บัญญัติคำว่า ลีลาศ ขึ้นใช้เป็นครั้งแรกในประเทศไทย ต่อมาสมาคมสมัครเล่นเกี่ยวกับการลีลาศก็สลายตัวไป และได้ตั้งเป็นสมาคมครูลีลาศขึ้นแทน โดยมีนายหยิบ ณ นคร เป็นผู้ประสานงาน จนสามารถส่งนักลีลาศไปแข่งขันในระดับนานาชาติได้ ในระยะต่อมาได้เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้น จึงทำให้การลีลาศในประเทศไทยลดน้อยลงไป เมื่อสงครามสงบลงในปี พ.ศ. 2488 การลีลาศ จึงได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง และได้มีการรวบรวมนักลีลาศให้อยู่ในสมาคมเดียวกัน เพื่อเป็นการปรับปรุงมาตรฐานทั้งทางด้านทฤษฎีและปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักสากลจึงได้มีการร่างระเบียบการ กฎข้อบังคับขึ้น และได้ยื่นจดทะเบียนเป็นสามาคมตามกฎหมาย เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2491 เป็นต้นมา สำหรับในปัจจุบันนี้ สมาคมลีลาศแห่งประเทศไทย ได้เป็นสมาชิกแห่งสภาการลีลาศระหว่างชาติ (International Council of Ballroom Dancing) ด้วยประเทศหนึ่ง

ผลงานการประพันธ์เพลงลีลาศของวงดนตรีสุนทราภรณ์ ซึ่งได้รับแบบอย่างมาจากชาวตะวันตก ต่อมาได้รับการพัฒนาจนเป็นที่นิยมในทุกลีลา และจังหวะซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เป็นกิจกรรมความบันเทิงที่ถือกำเนิดมาจาก ความต้องการของการร้องรำทำเพลง เพื่อแสดงออกซึ่งความสนุกสนาน รื่นเริงอย่างหนึ่ง และยังสนองตอบต่อความต้องการของร่างกาย และจิตใจ นอกจากนี้ยังถือว่า เป็นศิลปะการเคลื่อนไหวในส่วนต่างๆ ของร่างกาย ที่มีลีลาเต็มไปด้วยความสง่างาม ตามความรู้สึกของอารมณ์ที่เกิดขึ้นจากจังหวะดนตรีในขณะลีลาศนั้นอีกด้วย

ศาลพระภูมิ

: รูปแบบการอนุรักษ์ ฟื้นฟูความเชื่อ พิธีกรรมและสถาปัตยกรรม ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ผศ.ดร.อนงค์ลักษณ์ ศรีเพ็ญ

ความเชื่อในเรื่อง ศาลพระภูมิ มีอิทธิพลต่อคนไทยมาก โดยส่วนใหญ่บ้านเรือนจะต้องมีศาลพระภูมิ ราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 1097) ให้ความหมายคำว่า **"ศาลพระภูมิ"** ว่า หมายถึงที่สถิตของเทพารักษ์ประจำพื้นที่และสถานที่ ทำด้วยไม้เป็นเรือนหลังคาทรงไทยตั้งอยู่บนเสาเดียว ปัจจุบันทำด้วยปูนเป็นรูปปราสาทก็มี ส่วนคำว่า "พระภูมิ" หมายถึง เทพารักษ์ประจำพื้นที่และสถานที่ ราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 763) ซึ่งหลังจากปลูกเรือนเสร็จแล้วก็จะทำพิธียกศาลพระภูมิด้วย ทั้งนี้เพราะถือว่าพระภูมิเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านเป็นเทวาอารักษ์ ผู้คอยปกป้องรักษาคนให้อยู่เย็นเป็นสุข มีความเจริญรุ่งเรือง แคล้วคลาดปลอดภัยจากภยันตรายทั้งหลายทั้งปวง ซึ่งผู้ที่เป็นเจ้าของบ้านจะต้องทำการเซ่นสรวงบูชาด้วยความเคารพ พระภูมิจะให้ความคุ้มครองแต่ถ้าหากกระทำในสิ่งที่ตรงกันข้ามโดยไม่เซ่นสรวงบูชาพระภูมิจะให้โทษและดลบันดาลให้เกิดทุกข์ภัยต่างๆ ได้

ประเพณีการตั้งศาลพระภูมิจะเกิดขึ้นเมื่อใดนั้นยังไม่ทราบแน่ชัด แต่สันนิษฐานว่าเป็นคติความเชื่อที่นิยมมานานตั้งแต่สมัยอยุธยา ดังนั้นการตั้งศาลพระภูมิจึงเป็นธรรมเนียมของคนไทยที่ได้สืบทอดกันมาช้านาน โดยถือว่าการที่มีบ้านจะต้องมีศาลพระภูมิอยู่ด้วย ซึ่งมาจากความเชื่อโบราณที่ว่าศาลพระภูมิเป็นที่สิงสถิตของเทพารักษ์ที่จะปกป้องรักษาคนในบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข และเจริญรุ่งเรืองยิ่งๆ ขึ้น ความเชื่อศาลพระภูมิดังกล่าวได้กลายเป็นประเพณีตกทอดมาถึงปัจจุบัน

ศาลพระภูมิมีอิทธิพลทางด้านจิตใจของผู้อยู่อาศัยโดยตรง เพราะเห็นได้จากตามบ้านเรือนส่วนใหญ่ยังปรากฏการตั้งศาลพระภูมิอยู่ เพื่อให้เกิดความสบายใจ รู้สึกว่ามีความปลอดภัยในชีวิตของการเป็นอยู่ เนื่องจากมีความรู้สึกว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครอง จึงทำให้เกิดกำลังใจในการทำการงานหรือทำอะไรต่างๆ ได้ด้วยความเชื่อมั่น มั่นใจไม่พะว้าพะวัง และสิ่งที่ทำก็มีสิทธิ์ประสบความสำเร็จมากขึ้นด้วย การมีศาลพระภูมิไว้ในบ้านจึงเป็นสิ่งที่ดี

ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ยังมีความเชื่อเรื่องศาลพระภูมินี้อยู่ โดยปรากฏจากการตั้งศาลพระภูมิภายในบริเวณบ้าน และการตั้งศาลพระภูมิอยู่บนอาคารบ้านเรือนเนื่องมาจากพื้นดินในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลบางแห่งมีราคาค่อนข้างสูงมาก สภาพบ้านเรือนจึงมักจะไม่มีบริเวณรอบข้าง แต่ด้วยอิทธิพลความเชื่อของศาลพระภูมิจึงทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนสถานที่ตั้งดังกล่าวเพียงเพื่อต้องการให้มีศาลพระภูมิ แต่กระนั้นก็ตามสภาพลักษณะที่ศาลพระภูมิตั้งอยู่นั้นมีอยู่

หลากหลาย ศาลพระภูมิบางแห่งจะมีสภาพที่สะอาดดูดีทั้งบนศาลและบริเวณศาล มีการถวายเครื่องสักการะบูชา ถวายเครื่องสังเวยให้แก่ศาลพระภูมิ และมีการประดับด้วยดวงไฟให้เกิดความสว่างได้ด้วย แต่ในขณะเดียวกันศาลพระภูมิบางแห่งกลับมีสภาพที่เก่าทรุดโทรม มีรอยร้าว แตกหัก สกปรกเลอะเทอะ บริเวณรอบศาล รกรุงรัง ปราศจากเครื่องสักการะบูชา ตลอดจนไม่มีการถวายเครื่องสังเวย ทำให้แสดงถึงความไม่เอาใจใส่ดูแลเลย ลักษณะที่ปรากฏถึงความแตกต่างเช่นนี้ อาจจะเนื่องมาจากความเชื่อในเรื่องพระภูมิของประชาชนกลุ่มหนึ่งที่เป็นคนรุ่นเก่ายังยึดถือมาจากบรรพบุรุษ ส่วนอีกกลุ่มเป็นกลุ่มที่เป็นคนรุ่นใหม่ที่ไม่ยึดถือความเชื่อนี้ตามบรรพบุรุษที่สืบทอดมา โดยอาจจะคิดว่า เป็นเรื่องที่ไร้สาระ เหลวไหล เพราะความเชื่อนี้ไม่มีตัวตนเป็นนามธรรม ไม่สามารถพิสูจน์ได้จึงไม่เชื่อ หรือเชื่อก็ไม่มากนัก ซึ่งเนื่องมาจากได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมมาจากทางตะวันตกมาก จนทำให้วัฒนธรรมไทยด้อยลง และมีผลกระทบมาถึงคำสอนของศาสนาพุทธน้อยลง อาทิลักษณะของความเอื้อเฟื้อความเสียสละลดน้อยลงทุกที ส่งผลทำให้มาถึงศาลพระภูมิด้วย ทำให้ศาลพระภูมิขาดการเอาใจใส่ดูแล ตลอดจนการเคารพสักการะของศาลพระภูมิก็ลดน้อยลง แต่ถึงอย่างไรก็ตามความเชื่อในเรื่องศาลพระภูมิก็ยังอยู่ไม่เสื่อมถอย ถึงแม้จะมีอิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตกก็ตาม เพราะคนไทยยังยึดคำสอนของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับการทำความดี การทำความชั่วของมนุษย์ยังอยู่ ศาลพระภูมิยังคงอยู่คู่กับคนไทยตลอดไป ศาลพระภูมิจึงกลายเป็นศูนย์กลางความเชื่อมโยง ความสามัคคีของคนในสังคม ทำให้สังคมเกิดความสงบสุข ซึ่งเริ่มต้นจากสังคมภายในครัวเรือนที่มีความร่มเย็นเป็นสุข เกิดพลังในการต่อสู้อุปสรรคทั้งหลายได้อย่างราบรื่น ฉะนั้นศาลพระภูมิเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อวิถีชีวิตและจิตใจของคนไทยโดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เพราะเป็นเขตที่ได้รับผลกระทบจากวัฒนธรรมตะวันตกมาก

ประวัติความเป็นมาของพระภูมิ

เนื่องมาแต่ครั้งบรรพกาล ได้มีจอมกษัตริย์นามว่า ท้าวทศราช บางทีก็เรียกว่าท้าวโสกราช ส่วนทางภาคอีสานนั้นมักจะเรียกว่า ท้าวสกราช ซึ่งก็คงจะเพี้ยนคำมาจากโสกราช อีกนานหนึ่งก็เรียกว่าท้าวการทัตต์ (ผู้ซึ่งเป็นกษัตริย์ครอง กรุงพาลี หรือกรุงพลีก็เรียก ตามแต่ความเป็นมาของความเชื่อในแต่ละภาค ซึ่งก็อาจจะมีย่อยออกไปบ้าง หากแต่ใจความก็ละม้ายคล้ายกันทั้งนั้น เนื่องมาจากตำราฉบับเดียวกันเพียงเพี้ยนออกไปตามประเพณีพื้นบ้าน ซึ่งหากจะเป็นพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวใน นารายณ์สิบปาง ก็จะกล่าวถึงพระภูมิ ผู้เป็นเจ้าของพระภูมิ ผู้เป็นเจ้าของแผ่นดินเอาไว้ว่า

ท้าวทศราชเจ้ากรุงพาลี หรือเรียกกันว่าท้าวพลีก็เรียก เป็นปางที่ 5 ของนารายณ์สิบปาง มีใจความโดยย่อดังต่อไปนี้

มียักษ์ตนหนึ่งชื่อ "พลี" ถูกเทวดาฆ่าตายในสงครามกวนน้ำทิพย์พวกพ้องจึงนำศพไปให้พราหมณ์ "ภาร์ควะ" ชุบชีวิตให้กลับฟื้นคืนมาใหม่ แล้วตบะกิจทำพิธีจนเรืองฤทธิ์ จากนั้นก็ได้ยกทัพไปแก้แค้นพระอินทร์ ผู้เป็นหัวหน้าเทพทั้งหลาย จนท้าวพลีได้รับชัยชนะเป็นผู้เข้าครองโลกทั้ง 3 คือ สวรรค์ มนุษย์ และบาดาล อยู่ระยะหนึ่งจนกระทั่งเทวดาพา

กันไปอัญเชิญพระนารายณ์ มาปราบจึงได้แผ่นดินคืนมา ส่วนท้าวพลีก็ได้ถูกลงโทษให้ไปอยู่ในโลกบาดาล ท้าวพลีจึงได้ทูลอ้อนวอนขอประทานอภัยโทษจากพระนารายณ์ พระองค์จึงโปรดยกโทษ และประทานให้ไปครองแดน “สุตล” คือ ภาคสูงสุดของเมืองบาดาล ดังตอนหนึ่งในโคลง 4 ในพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 6 ว่า

ขุนมารจงย้าย อยู่พลัน
ไปอยู่แดนสุตล เขตแคว้น
เจ้าจงครอบครองขัณฑ์ ทรงราชย์
เป็นสุขสนุกแม้น แดนสรวง

แล้วองค์พระนารายณ์ก็ยังทรงโปรดประทานพรแก่ท้าวพลีที่จะไปครองเมื่อสุตลด้วยว่า

ยามดีจะมอบให้
ครองสรวงเป็นที่พระอินทร์เอก ชะคร้าว
เสพทัพยะสุธปวง สมปรารถนาแฮ
เป็นใหญ่ในภพด้าว สามแดน

จากโครงบาททำท้าย เป็นใหญ่ในภพด้าวสามแดน นั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในอภิธานประกอบเรื่องนารายณ์สิบปางให้ความหมายว่า อาศัยเหตุที่ท้าวพลีได้เคยครองไตรโลกมาแล้วครั้งหนึ่งและได้รับพระวิษณุเป็นเจ้าไว้ว่าจะได้ครองอีกครั้งหนึ่งในอนาคต จึงจะเห็นได้ว่า เมื่อเวลาที่โหรทำการบูชาพระภูมิมักจะกล่าวว่า โอมพระภูมิ พระธรณี กรุงพลีเรืองฤทธิ์

ความเชื่อนี้ก็สืบต่อกันมานานในศาสนาพราหมณ์ จะเพี้ยนกันออกไปบ้างก็เพียงเล็กน้อย ดังพระนามที่เรียกว่า ท้าวพลี นี้ ก็คงมาจากที่พระองค์ทรงเป็นเจ้าครองกรุงพาลี หรือกรุงพลี จึงทรงได้รับการขนานนามเช่นนี้ ซึ่งก็ไม่ใช่เรื่องผิด เพราะต่างก็มาจากตำนานเดียวกันอย่างที่บอกข้างต้นแล้ว ทีนี้ก็วกกลับมาที่ท้าวพลีหรือท้าวทศราชอีก

ท้าวทศราช (เจ้ากรุงพาลี) มีพระมเหสีทรงพระนามว่า พระนางมันทาทุกาธิบดี หรือสันทาทุก ทั้งสองพระองค์มีโอรสด้วยกัน 9 องค์ และเมื่อโอรสทั้ง 9 องค์ทรงเจริญวัย ก็ล้วนแล้วแต่มีพระปรีชาสามารถกันทุกองค์ ดังนั้นท่านท้าวทศราชแห่งกรุงพาลีจึงได้ส่งโอรสแต่ละองค์ไปดูแลรักษาพื้นแผ่นดินถิ่นฐานต่างๆ ที่เป็นดินแดนอยู่ภายใต้การปกครองของพระองค์ โดยพระโอรสแต่ละองค์จะแยกย้ายกันออกไปดูแลตามแต่ความสามารถและความถนัดของตนดังนี้ คือ

1. **พระชัยมงคล** ให้ไปครอบครอง เคหสถาน บ้านเรือน โรงร้านต่างๆ
2. **พระนครราช** ให้ไปครอบครอง ประตู ป้อมค่าย บันได
3. **พระเทเพล** ให้ไปครอบครอง คอกสัตว์ต่างๆ
4. **พระชัยสพ** ให้ไปครอบครอง คลังเสบียง ยุ้ง ฉาง
5. **พระคนธรรพ์** ให้ไปครอบครอง โรงพิธีการแต่งงาน และเรือนหอ
6. **พระธรรมโหรา** ให้ไปครอบครอง ภูเขา ป่า นา ท้องทุ่ง
7. **พระเทวเถรวัยทัต** ให้ไปครอบครอง วัดวาอาราม ปูชนียสถานต่างๆ
8. **พระธรรมิกราช** ให้ไปครอบครอง พืชพันธุ์ธัญญาหาร อุทยาน สวนต่างๆ
9. **พระทาสธารา** ให้ไปครอบครอง บึง บ่อ ลำธาร ห้วยหนอง ลำคลอง

1. พระชัยมงคล
(ครอบครองเคหสถานบ้านเรือน โรงร้านต่างๆ)

ภาพประกอบ 1 พระชัยมงคล

2. พระนครราช
(ครอบครอง ประตู ป้อมค่าย บันได)

ภาพประกอบ 2 พระนครราช

3. พระเทเพล
(ครอบครอง คอกสัตว์ต่างๆ)

ภาพประกอบ 3 พระเทเพล

4. พระชัยสพ
(ครอบครองคลังเสบียง ยุ้ง ฉาง)

ภาพประกอบ 4 พระชัยสพ

5. พระคนธรรพ์
(ครอบครองโรงพิธีการแต่งงาน
และเรือนหอ)

ภาพประกอบ 5 พระคนธรรพ์

6. พระธรรมโหรา
(ครอบครองภูเขา ป่า นา ท้องทุ่ง)

ภาพประกอบ 6 พระธรรมโหรา

7. พระเทวเถรวัยทัต
(ครอบครองวัดวาอาราม
ปูชนียสถานต่างๆ)

ภาพประกอบ 7 พระเทวเถรวัยทัต

8. พระธรรมิกราช
(ครอบครองพืชพันธุ์ธัญญาหาร
อุทยาน สวนต่าง)

ภาพประกอบ 8 พระธรรมิกราช

9. พระทาสธารา
(ครอบครองบึง บ่อ ลำธาร
ห้วยหนอง ลำคลอง)

ภาพประกอบ 9 พระทาสธารา

ครั้นจำเนียรกาลนานมา เมื่อพระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นในโลกพระองค์ทรงขอพื้นที่จากเจ้ากรุงพาลี 3 ก้าว เพื่อขอเป็นที่เผยแผ่ประกาศคำสอนของพระองค์ เมื่อพระภูมิอนุญาต พระพุทธองค์ทรงแสดงปาฏิหาริย์ก้าวย่างเพียง 2 ก้าว ก็พ้นเขตพระภูมิทั้งหมด

บรรดาพระภูมิทั้งหลายจึงไม่มีที่อยู่ต้องออกไปอยู่นอกฟ้า ได้รับความทุกข์ยากอดอยากขาดแคลนเครื่องสังเวยจึงได้ทูลขอที่อยู่เดิมกลับคืน และได้รับพุทธานุญาต ทั้งได้พรว่า “ผู้ที่จะทำการมงคลเกี่ยวแก่พื้นดิน ต้องสักการะบูชาสังเวยพระภูมิก่อนจึงจะได้รับความสุขสวัสดี” คนทั้งหลายจึงต้องสักการะพระภูมิสืบมาจนบัดนี้

อีกตำนานหนึ่ง กล่าวว่าผู้ที่มาขอที่ดินจากเจ้ากรุงพาลี ก็คือ พระนารายณ์ ด้วยเหตุว่าเจ้ากรุงพาลีกระทำแต่ความเดือดร้อนแก่ราษฎร พระนารายณ์จึงแปลงเป็นพราหมณ์มาขอที่ดินเพียง 3 ก้าว ในขณะจะทำการหลั่งน้ำอุทิศให้

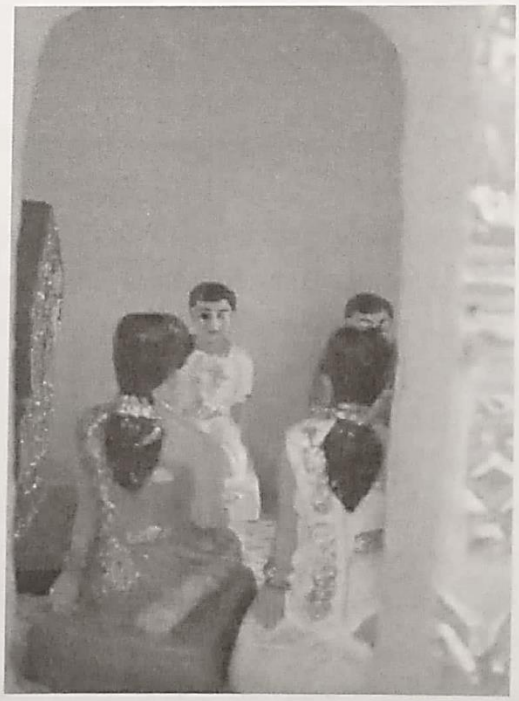
ฝ่ายพระศุกร์ผู้เป็นอาจารย์ของพระกรุงพาลีรู้ว่าพระนารายณ์แปลงมาได้แปลงกายเข้าไปขวางไว้ไม่ให้น้ำหลั่งออกมาจากน้ำเต้าได้ พระนารายณ์จึงเอาหญ้าคาแทงเข้าไปทางปากน้ำเต้าถูกตาของพระศุกร์บอด ทนความเจ็บปวดไม่ไหวจึงหนีไป พระศุกร์เลยตาบอดข้างหนึ่งนับแต่นั้นมา

เมื่อเจ้ากรุงพาลี หลั่งน้ำเต้าอนุญาตอย่างเป็นทางการแล้ว พราหมณ์แปลงก้าวขาเพียง 2 ก้าว ก็หมดสิ้นอาณาเขตของพระภูมิ สำหรับเรื่องราวในตอนท้ายก็คล้ายๆ กัน

นอกจากพระภูมิทั้ง 9 องค์ ตามที่กล่าวนานมาแล้วนั้น ยังมีบริวารอีก 3 คน คือ นายจันทร์ดี บางตำราเรียกว่า นายจันทร์ นายทิศ และจ่าลัม บางตำราเรียกว่า นายอาจเสน แม้จะนำเครื่องสังเวยไปถวายพึงสมมุติตนเป็นคนใช้ของพระภูมิทั้ง 3 คนนั้นแล้วนำไปบูชาจะได้ลาภแก้วแหวนเงินทอง

สถานที่ตั้งศาลพระภูมิ

เมื่อสร้างบ้านเรือนเสร็จแล้วและต้องการจะตั้งศาลพระภูมิ ซึ่งเรียกกันว่า จะให้เจ้ากรุงพาลีและพระภูมิเจ้าที่ ให้วัดจากเสากลางเรือนออกไป 3 ศอก ให้กำหนดตั้งศาลที่ตรงนั้น จึงบูชาด้วยบัตรกรุงพาลี 4 เหลี่ยม บัตรพระภูมิเป็นคางหมู บัตรกรวย 6 ชิ้น เป็นบริวารกรุงพาลีฝังด้วยกันทุกหลุม สักคืบหนึ่งจัตุรัส ถ้าเป็นเดือนขึ้นให้หงายบัตร ถ้าเป็นเดือนแรมให้คว่ำบัตร โดยใช้ คาถาเรียกมนต์ให้เข้าพระภูมิภาวนา

การตั้งศาลพระภูมิในอาณาบริเวณบ้านหรืออาคารใดๆ ควรจะพิจารณาดูทำเลที่ตั้งของศาลให้ชัดเจนเสียก่อนโดยมีหลักการพิจารณาดังนี้

1. ที่ตั้งศาลต้องเป็นบริเวณพื้นดิน มิใช่บริเวณเดียวกับพื้นของตัวบ้าน

2. หากไม่มีพื้นที่ที่เป็นพื้นดิน สามารถทำการตั้งศาลบนชั้นดาดฟ้าได้ แต่ส่วนใหญ่ศาลที่ตั้งบนดาดฟ้าจะเป็นศาลเทพต่างๆ ได้แก่ พระพรหม หรือพระนารายณ์มิใช่พระภูมิเจ้าที่

3. จุดที่ตั้งของศาลต้องไม่ถูกเงาของตัวบ้านทอดลงมาทับ

4. ที่ตั้งของศาลควรอยู่ห่างจากบริเวณที่ตั้งของห้องน้ำ

5. อย่าตั้งศาลให้อยู่ใกล้กับตัวบ้านมากนัก

6. อย่าหันหน้าศาลเข้าสู่บริเวณที่ตั้งของห้องน้ำ

7. ไม่ควรตั้งศาลให้หันหน้าตรงกับประตูหน้าบ้าน

8. ตั้งศาลให้ห่างจากรั้วหรือกำแพงบ้านอย่างน้อย 1 เมตร

9. ถ้าสามารถยกพื้นที่ตั้งศาลให้สูงขึ้นสัก 1 คืบ จากพื้นดินได้ก็จะเหมาะสมอย่างยิ่ง

10. ความสูงของศาล ควรสูงเหนือระดับสายตาของผู้เป็นเจ้าของบ้านขึ้นไปเล็กน้อย

อนึ่ง การเลือกสถานที่ตั้งศาลพระภูมินั้น ห้องโหร ศรีมหาโพธิ์ (นามแฝง) (ม.ป.ป. : 18-19) ส่วนมากหมอโหรหรือผู้ที่เจ้าบ้านเชิญมาจะเป็นผู้กำหนดให้เอง แต่โดยทั่วไปนิยมกำหนดสถานที่ไว้ริมรั้วบ้าน เพื่อเป็นเคล็ดจะได้มองเห็นเข้าศึกศัตรูที่จะเข้ามาทำอันตรายต่อเจ้าของบ้านและสมาชิกในบ้าน ริมรั้วที่ว่านั้นอาจจะเป็นข้างใดข้างหนึ่งแต่มิใช่หันหน้าประตูบ้าน ควรอยู่ที่ดอนน้ำไม่ท่วมถึงสะอาด ห่างไกลครัว ส้วมและที่เทขยะ

การตั้งศาลพระภูมิไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ ทิศทางของศาลพระภูมิก็มีความสำคัญ หากตั้งผิดทิศแม้แต่เล็กน้อยความหายนะอันใหญ่หลวงจะตามมาทันที เพื่อเป็นการตัดปัญหาเจ้าของบ้านบางคนจึงไม่ยอมตั้งศาลพระภูมิท่านผู้รู้ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับเรื่องของศาลพระภูมิ เจ้าของบ้านเชื่อว่าในบริเวณบ้านของตนมีวิญญาณของเทพซึ่งเรียกกันทั่วไปว่า “พระภูมิ” อาศัยอยู่หากได้จัดหาที่อยู่ที่เหมาะสมให้ และให้ความเคารพนับถือบวงสรวงเป็นประจำแล้ว จะทำให้เจ้าของบ้านและคนในครอบครัวมีความสุข ปลอดภัย และมีความเจริญรุ่งเรือง สำหรับทิศ เกจิอาจารย์นิยมใช้เพียง 2 ทิศ กล่าวคือ ทิศเหนือ กับทิศตะวันออก

เค่ง

: ที่มา วิธีสร้าง และการเปลี่ยนแปลง

อ.มณเฑียร รุ่งหิรัญ

ประวัติความเป็นมาของเค่ง

เค่งเป็นเครื่องดนตรีที่มีความสำคัญต่อชาวมังมายาวนาน ใช้ในการประกอบพิธีศพและพิธีที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว รวมทั้งเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้เพื่อนันทนาการ เค่งกำเนิดขึ้นมาอย่างไรนั้นยังหาข้อสรุปที่แน่นอนไม่ได้ เนื่องจากชาวมังมีภาษาพูดแต่ไม่มีภาษาเขียนที่จะจดบันทึกเรื่องราวต่างๆ ในอดีต มีเพียงแต่คำบอกเล่า ตำนาน นิทาน ที่เล่าสืบต่อกันมาปากต่อปากรุ่นแล้วรุ่นเล่า

ลุงล้าเส้ง ธนเวโรจน์วงศ์ ได้เล่าให้ฟังว่า “เกิดจากแมลงภู่ที่ชอบเจาะรูทำรังในไม้แห้ง ในรังจะมีน้ำหวานจากเกสรดอกไม้ที่เก็บไว้เป็นอาหารสำหรับลูกๆ ของมัน เมื่อแมลงภู่ไปเจาะไม้แห้งอยู่ต้นหนึ่งและอยู่ด้วยกันประมาณ 5 – 6 ตัว แล้วเมื่อคนไปเคาะไม้ที่มันอาศัยอยู่ มันก็จะกระพือปีกแล้วจะเกิดเสียงดัง แมลงผู้ตัวใหญ่รูจะใหญ่ ท่อก็ใหญ่ แมลงผู้ตัวเล็กรูจะเล็ก ท่อก็เล็ก หรือรูที่ลึก – ตื้นต่างกัน จะทำให้เสียงที่ออกมามีความแตกต่างกัน คนเลยคิดว่าจะทำอย่างไรที่จะเอาไผ่มาผลิตเป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงแบบนี้ หลังจากที่คิดได้แล้วก็นำไปใช้กับพิธีแต่งงาน พอใช้ไปใช้มาแล้วเกิดมีเสือตัวหนึ่งตาย ด้วยความศึกคะนองของคนเลยเอาเสือตัวที่ตายมาประกอบพิธีศพให้เสือเล่นๆ โดยใช้เค่งเป่าแล้วคนก็ร้องไห้ ทำให้เกิดเสียงอึกทึกจนได้ยินไปถึงสวรรค์ชั้นบน จนพระเจ้าได้ยินจึงให้แมลงวันหัวเขียวตัวใหญ่ๆ ลงมาดูว่าโลกมนุษย์เขามีอะไรทำไมเสียงถึงได้อึกทึกนัก แมลงวันหัวเขียวลงมาดูแล้วกลับไปเล่าให้พระเจ้าฟังว่าโลกมนุษย์เขาเอาสัตว์ตัวหนึ่งอะไรก็ไม่รู้ คนก็ไม่ใช่ เพราะมันมีขนมาประกอบพิธีศพ เมื่อพระเจ้าฟังแล้วจึงบอกว่า เมื่อคนมันอยากจะตายกันนัก มันชอบพิธีอย่างนี้ก็ให้มันรู้จักตายบ้างแล้วให้มันประกอบพิธีอย่างนี้ ก็เลยปล่อยเชื้อโรคลงมายังโลกมนุษย์แล้วเชื้อโรคก็เกิดการแพร่ระบาดพอไปติดคน คนก็ตายพอคนตายก็เลยเอาเค่งที่เป่าให้เสือที่ตายมาใช้ในพิธีงานศพของคนตาย”

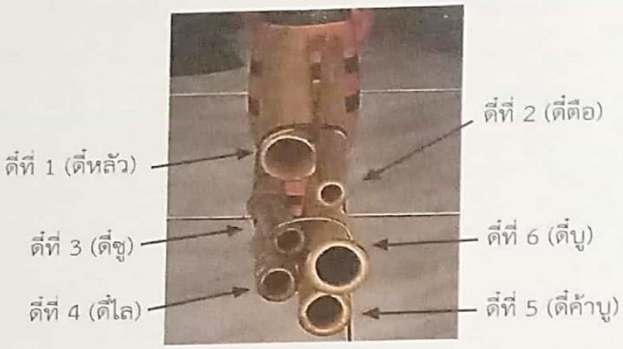
ลักษณะทางกายภาพของเค่ง

มีลักษณะทางกายภาพ ที่สามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. ดี่ (ท่อ) เค่ง

เป็นลำไผ่ที่ทำจากไม้ไผ่ชื่อ “ซังเค่ง” เค่งนั้นมีดี่ (ท่อ) เค่งอยู่ 6 ดี่ แต่มีไม้ไผ่ที่ชื่อซังเค่ง 5 ดี่ และอีก 1 ดี่ เป็นดี่ไม้ไผ่ที่มีขนาดใหญ่และสั้นที่สุด มีชื่อว่า ดี่หลัว ทำจากไม้ข้าวหลามหรือไม้ไผ่พันธุ์อื่นๆ ที่มีขนาดเป็นที่ต้องการ ดี่หลัวมีความสำคัญในการตั้งเสียง เพราะเป็นเสียงหลักในการที่จะตั้งเสียงของดี่อื่น นอกจากนี้ยังเป็นดี่ที่กำหนดความยาวของดี่อื่นๆ ภายในดี่หลัวบรรจุลิ้นทองเหลือง 3 ลิ้น ส่วนดี่ อื่นๆ มีดี่ละ 1 ลิ้น ดี่เค่งทั้ง 6 ดี่ จะเสียบอยู่ในเต้าเค่งด้านละ 3 ดี่ ความยาวของดี่ เค่งจะยาวประมาณ

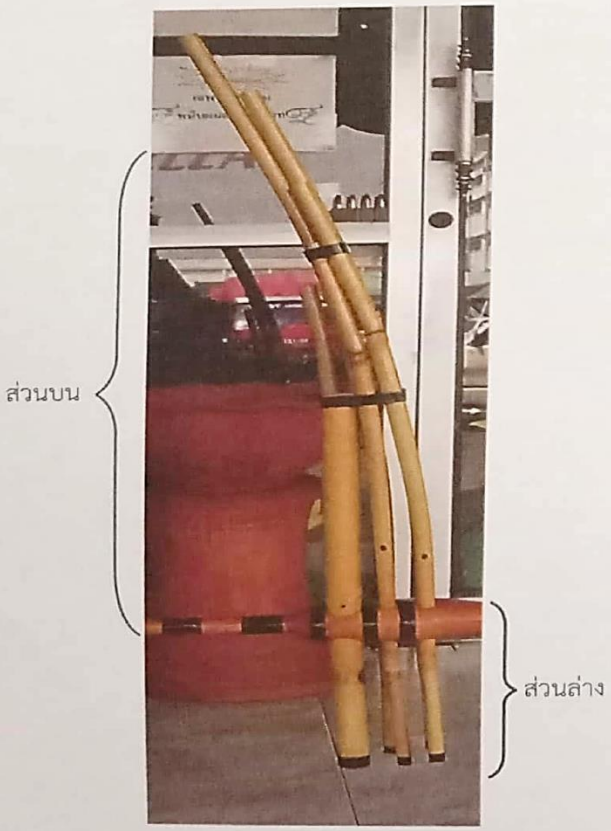
60 – 100 เซนติเมตร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดของเต้าและความยาวของดี่หลัว

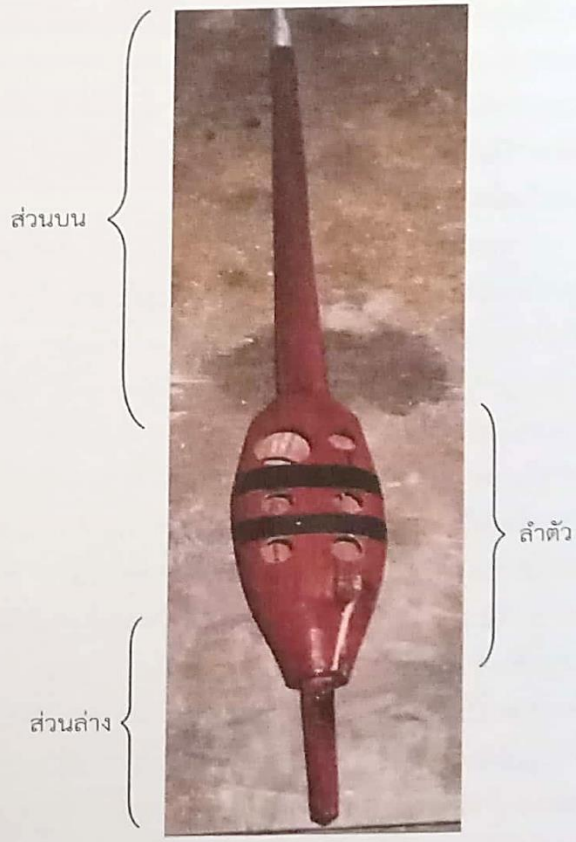
รูปที่ 1 การเรียกชื่อดี่ (ท่อ) เค่ง

2. เต้าเค่ง

เต้าเค่งทำจากไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้เต็ง ไม้สัก เป็นต้น เต้าเค่งมีหลายขนาดทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้สร้างและผู้ซื้อ โดยขนาดของเค่งส่งผลต่อระดับเสียง เค่งตัวเล็กจะมีระดับเสียงสูงเหมาะสำหรับเด็กที่ฝึกเป่าและฝึกรำเค่ง ส่วนเค่งตัวใหญ่จะมีระดับเสียงที่ทุ้มต่ำ มีความยาวของเค่งและมีน้ำหนักมากไม่เหมาะสมแก่การร่ายรำเค่ง เวลาเป่าจะเหนื่อยเพราะต้องใช้ลมมากจึงไม่เป็นที่นิยม ชาวม้งส่วนใหญ่นิยมใช้เค่งขนาดกลางที่มีความยาวของเต้าเค่งประมาณ 60 – 75 เซนติเมตร ที่เหมาะสมสำหรับการเป่าในงานพิธีต่างๆ และสามารถเป่าพร้อมกับเต้นรำได้

รูปที่ 2 การเรียกส่วนต่างๆ ของท่อ

รูปที่ 3 ลักษณะเต้าเค่ง

3. ลิ้นเค่ง

ลิ้นทำจากทองเหลืองที่นำมาตีให้เป็นแผ่นบางๆ แล้วนำมาตัดและขูดบริเวณกลางลิ้น ลิ้นของดี่ (ท่อ) เค่งจะแบ่งตามลักษณะการใช้งานได้ 2 แบบ คือ ลิ้นของดี่หลัว จะใช้ 3 ลิ้นที่มีลักษณะสั้นและป้อมกว่าลิ้นของดี่อื่นๆ มีความยาวประมาณ 2.4 เซนติเมตร กว้าง 1 เซนติเมตร ส่วนลิ้นของดี่อื่นๆ จะมีดี่ละ 1 ลิ้น มีความยาวประมาณ 3 เซนติเมตร กว้าง 0.7 เซนติเมตร เวลานำไปใส่ที่ดี่เค่งต้องใช้ดินน้ำมันทาที่ดี่เค่งก่อน

รูปที่ 4 ลักษณะลิ้น

ลิ้นเค่งเป็นส่วนที่มีความสำคัญที่สุดในการทำให้เค่งมีเสียงดีหรือไม่ดี โดยช่างผู้สร้างเค่งจะบอกว่าเสียงชัดหรือไม่ชัด นั่นหมายถึง เสียงเค่งสามารถเป่าแทนคำพูดได้ชัดหรือไม่ชัด ในการแต่งลิ้นผู้ทำต้องมีความสามารถ ความชำนาญที่ต้องใช้ประสบการณ์เป็นอย่างมาก ถ้าคนแต่งลิ้นดีทำให้เสียงเค่งที่เป่าออกมามีความชัดเจน เค่งนั้นก็จะเป็นเค่งที่ดีเป็นที่ต้องการของบรรดาผู้ที่ชื่นชอบความไพเราะของเสียงเค่ง

เค่งตัวที่ 1 เต้าเค่งมีความยาวทั้งหมด 67 ซ.ม. ตั้งแต่ที่เป่าถึงเต้าเค่งยาว 39.5 ซ.ม. เต้าเค่งมีเส้นรอบวง 21 ซ.ม. และเต้าเค่งยาว 19.7 ซ.ม.

ตารางที่ 5.1 ลักษณะทางกายภาพเค่งตัวที่ 1

ดี๋ (ท่อ) เสียง	ความยาวทั้งหมด	จากรูถึงโคนดี๋ (ท่อ)	จากรูถึงปลายดี๋ (ท่อ)
ดี๋หลัว	48.9 ซ.ม.	27.4 ซ.ม.	21.5 ซ.ม.
ดี๋ตือ	63.3 ซ.ม.	27.5 ซ.ม.	35.8 ซ.ม.
ดี๋ซู	68.9 ซ.ม.	29.0 ซ.ม.	39.9 ซ.ม.
ดี๋ไล	77.0 ซ.ม.	27.4 ซ.ม.	49.6 ซ.ม.
ดี๋ค้าบู	89.8 ซ.ม.	27.5 ซ.ม.	62.3 ซ.ม.
ดี๋บู	98.5 ซ.ม.	29.0 ซ.ม.	69.5 ซ.ม.

เค่งตัวที่ 2 เต้าเค่งมีความยาวทั้งหมด 66 ซ.ม. ตั้งแต่ที่เป่าถึงเต้าเค่งยาว 40 ซ.ม. เต้าเค่งมีเส้นรอบวง 22.4 ซ.ม. และเต้าเค่งยาว 20 ซ.ม.

ตารางที่ 5.2 ลักษณะทางกายภาพเค่งตัวที่ 2

ดี๋ (ท่อ) เสียง	ความยาวทั้งหมด	จากรูถึงโคนดี๋ (ท่อ)	จากรูถึงปลายดี๋ (ท่อ)
ดี๋หลัว	48.7 ซ.ม.	26.0 ซ.ม.	22.7 ซ.ม.
ดี๋ตือ	62.3 ซ.ม.	26.0 ซ.ม.	36.0 ซ.ม.
ดี๋ซู	69.1 ซ.ม.	28.0 ซ.ม.	41.1 ซ.ม.
ดี๋ไล	76.6 ซ.ม.	27.0 ซ.ม.	49.6 ซ.ม.
ดี๋ค้าบู	89.8 ซ.ม.	27.8 ซ.ม.	62.0 ซ.ม.
ดี๋บู	98.5 ซ.ม.	26.8 ซ.ม.	71.7 ซ.ม.

จากการศึกษาลักษณะทางกายภาพพบว่าเค่งทั้ง 2 ตัว พบว่าเค่งที่สร้างโดยลุงกะเปา คีรีกุลไพศาล มีลักษณะทางกายภาพที่ใกล้เคียงกันซึ่งจะส่งผลถึงบันไดเสียงต่อไป

การสร้างเค่ง

ประวัติผู้สร้างเค่ง : ลุงกะเปา คีรีกุลไพศาล

เค่งเป็นเครื่องดนตรีที่มีการสร้างค่อนข้างจะซับซ้อน ต้องมีความละเอียดลออในทุกขั้นตอน ในตำบลเข็กน้อยมีผู้สร้างเค่งอยู่ 3 คน ได้แก่ 1. ลุงปะเปา คีรีกุลไพศาล 2. นายหว่าป่อ แซ่สง และ 3. ลุงจื้อ แซ่ม้า เป็นต้น ซึ่งทั้ง 3 คนมีฝีมือในการสร้างเค่งเป็นที่ยอมรับของชาวม้งในตำบลเข็กน้อยและตำบลใกล้เคียง รวมทั้งชาวม้งที่อาศัยอยู่ยังต่างประเทศ สำหรับผู้วิจัยได้เลือกศึกษาการสร้างกับลุงกะเปา คีรีกุลไพศาล เหตุผลที่ผู้วิจัยเลือกศึกษากับลุงกะเปา เพราะว่านอกเหนือจากฝีมือทางด้านการสร้างแล้ว ลุงกะเปายังมีความรู้ความชำนาญทางด้านพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีอัวยู้ด้า พิธีอัวเน้งกั่วด๊า เป็นหมอเค่ง และเป็นหมออัวเน้ง ซึ่งสามารถจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับเค่งที่ใช้ในการประกอบพิธีต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

ลุงกะเปาเกิดที่จังหวัดน่าน พ่อชื่อว่า ส่งคื้อ แซ่เฮอ แม่ชื่อว่า ใหม่ แซ่เฮอ เมื่อลุงอายุครบ 18 ปี ได้เข้าไปเรียนที่โรงเรียนนายสิบ ที่บ้านประตูผา จังหวัดลำปาง ฝึกได้ 3 เดือนก็ได้ออกไปรบกับกลุ่มคอมมิวนิสต์ เป็นเวลา 4-5 ปี จนกลุ่มคอมมิวนิสต์ยอมมอบตัว ต่อมาลุงได้ลาออกจากราชการทหารและมาอยู่ที่บ้านเข็กน้อยเมื่อ พ.ศ. 2517 ปัจจุบันลุงกะเปาอายุ 60 ปี พักอยู่ที่บ้านเลขที่ 36 หมู่ 2 หมู่บ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ลุงมีพี่น้อง 8 คน ชาย 5 คน หญิง 3 คน ลุงได้มาแต่งงานกับนางจั๊ว แซ่เฮอ จนมีลูกด้วยกัน 6 คน เป็นชาย 3 คน และหญิง 3 คน ในจำนวนนี้ได้เสียชีวิตไปแล้ว 3 คน

ลุงกะเปาได้เล่าถึงสาเหตุที่ทำให้ลุงหันมาประกอบอาชีพเสริมโดยการสร้างเค่งว่า “สมัยที่ลุงยังเป็นวัยรุ่นได้เคยดูญาติพี่น้องทำเค่ง แต่ก็ยังไม่ได้คิดที่จะทำเอง ลุงกะเปาเล่าต่อว่า “ครั้งหนึ่งผมได้ไปที่จังหวัดตากไปเห็นช่างทำเค่ง แล้วเค่งตัวนั้นก็มีเสียงดังดีแต่มีราคา 3,800 บาท ซึ่งเป็นราคาที่แพงจึงไม่มีเงินซื้อ เมื่อกลับมาที่บ้านจึงไปถามนายหว่าป่อว่าเค่งราคาเท่าไหร่ เขาว่าราคา 3,000 บาท ผมก็ไม่มีเงินซื้อ ผมจึงคิดที่จะทำเอง เมื่อลงมือทำเค่งเสร็จ แต่ลิ้นผมทำไม่เป็นจึงไปให้คนอื่นทำให้ในราคา 1,500 บาท เมื่อทำเสร็จผมเลยคิดที่จะทำขายเองแต่ให้ถูกกว่าเขา” นอกจากนี้ลุงยังกล่าวถึงการทำลิ้นทองเหลืองว่า “ผมได้ให้จื้อ (น้องเขยของลุง) สอนเพราะจื้อมีเครื่องมือตีลิ้นทองเหลืองไม่ครบจึงต้องมาทำที่บ้านผม ผมก็ดูเขาทำแล้วก็มาลองทำเองและสงสัยก็ไปถามจื้อแล้วเขาก็สอนให้” จากครั้งนั้นจนถึงปัจจุบันลุงกะเปาประกอบอาชีพเสริมโดยการสร้างเค่งมาเป็นเวลาประมาณ 4 – 5 ปี แล้วผู้รับซื้อเค่งที่ลุงสร้างหรือสั่งให้ลุงทำส่วนใหญ่จะมาจากทับเบิก นครไทย เขาค้อ และอเมริกา เป็นต้น ซึ่งลุงจะขายให้ลูกค้าจากอเมริการาคาตัวละ 2,000 – 3,000 บาท และขายในประเทศราคา 1,500 – 3,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดของเค่ง

รูปที่ 5 ลุงกะเปา คีรีกุลไพศาล
คนสร้างเค่ง ณ ตำบลเข็กน้อย

วัสดุและอุปกรณ์ในการสร้าง

เครื่องมือ

(1) สิ่ว (Txaug Tsias) มี 4 ขนาด ใช้สำหรับขูดบริเวณที่เสียบดี่ (ท่อ) เค่งให้กลวง

(2) ค้อน ใช้สำหรับตอกสิ่วขนาดต่างๆ ในขณะทำเต้าเค่ง

(3) มีด เป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการเฉือนดี่ (ท่อ) เค่งเพื่อใส่ลิ้นทองเหลือง ตกแต่งเต้าเค่งและ ตัดดี่ (ท่อ) ที่มีความยาวมากเกินไป เป็นต้น

(4) เลื่อยลันดา ใช้สำหรับเลื่อยเต้าเค่งเป็น 2 ส่วน

(5) กระดาษทราย ใช้สำหรับขัดเต้าเค่งเป็นการเก็บรายละเอียดครั้งสุดท้าย

(6) เครื่องขัด ใช้สำหรับขัดเต้าเค่ง ใช้หลังจากที่ใช้มีดตกแต่ง

(7) ที่ดัดไม้ไผ่ ใช้สำหรับดัดไม้ไผ่ให้มีความโค้งที่ต้องการ โดยใช้ไฟลนก่อน

(8) เจอไรไบล่เค่ง (Raws Hlais Nplaim Qeej) ใช้สำหรับทำและตกแต่งลิ้นทองเหลือง

(9) ไม้ไผ่สำหรับเขี่ยลิ้นทองเหลือง ใช้เขี่ยหลังจากที่ใช้เจอไรไบล่เค่ง (Raws Hlais Nplaim Qeej) ขูดที่แผ่นทองเหลืองให้เป็นลิ้นเค่ง

(10) สว่าน ใช้สำหรับเจาะให้ข้อภายในดี่ (ท่อ) เค่งทะลุ โดยใช้ดอกสว่านมีความยาวประมาณ 1 เมตร บริเวณโคนจนถึงปลายมีผิวเรียบไม่เป็นเกลียว บริเวณหัวของดอกสว่านมีลักษณะ คล้ายหัวลูกธนู

(11) กาว ใช้สำหรับติดเต้าเค่งทั้ง 2 ส่วนเข้าด้วยกัน

(12) ตะไบหางหนู ใช้สำหรับตกแต่งบริเวณขอบรูให้เรียบ

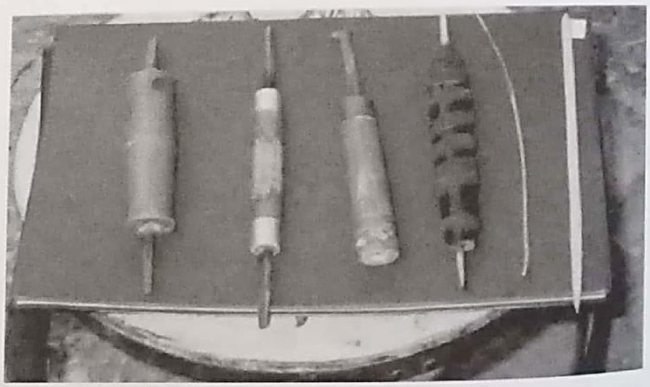
(13) เตาหลอมเหล็ก ใช้สำหรับหลวมทองเหลืองเพื่อที่จะทำลิ้น และใช้สำหรับเผาเหล็กแล้ว นำมาใส่ที่รู (เปิด -ปิด) และรูสำหรับใส่ดี่ (ท่อ) เค่ง เพื่อให้ขอบรูเรียบ

(14) แท่งไม้ เป็นเครื่องมือที่ทำขึ้นเอง มีความยาวประมาณ 1 เมตร และกว้างประมาณ 1 นิ้ว ด้านล่างเป็นไม้ส่วนด้านบนจะมีทองเหลืองที่มีความหนาพอสมควรวางเป็นระดับต่างๆ คล้ายขั้นบันได ใช้สำหรับรองแผ่นทองเหลืองเพื่อที่จะขูดแผ่นทองเหลือง

(15) แท่งทองเหลืองใช้สำหรับวัดความยาวของลิ้นทองเหลือง มีลักษณะเรียวเล็ก

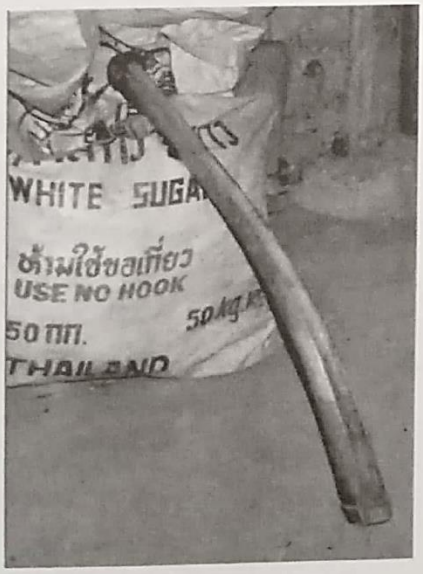
รูปที่ 6 สิ่วลักษณะต่างๆ

รูปที่ 7 ตะไบหางหนู แท่งทองเหลือง และไม้ไผ่สำหรับเขี่ยลิ้นทองเหลือง

รูปที่ 8 แท่งไม้

รูปที่ 9 ที่ดัดไม้ไผ่

วัสดุ

(1) แผ่นทองเหลือง ใช้สำหรับทำลิ้นขนาดต่างๆ

(2) ไม้ทำเต้าเค่ง เป็นท่อนไม้เนื้อแข็งที่ทิ้งไว้จนไม้แห้งจึงนำมาทำเต้าเค่งได้

(3) ไม้ไผ่สำหรับทำดี่ (ท่อ) เค่ง เป็นไม้ไผ่ซื่อว่าซังเค่ง มีอายุประมาณ 2-3 ปี

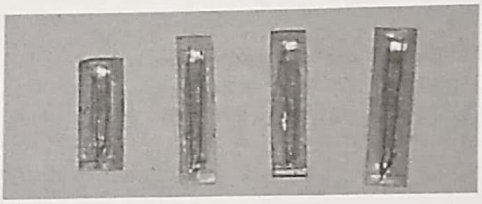
(4) ไม้ไผ่สำหรับทำดี่ (ท่อ) หลัว เป็นไม้ไผ่ชนิดใดก็ได้ที่มีขนาดที่ต้องการ

(5) ดินน้ำมัน ใช้สำหรับทาบริเวณขอบที่จะสอดลิ้นทองเหลือง เพื่อลิ้นยึดติดกับดี่ (ท่อ) เค่งได้ดี

(6) อะลูมิเนียม เป็นท่ออะลูมิเนียมใช้สำหรับทำปากเป่า

(7) สติกเกอร์สีดำใช้สำหรับตกแต่งเค่งให้มีความสวยงาม

(8) เขือกฟาง ใช้สำหรับวัดความยาวของการเจาะรูเปิด – ปิด เพื่อให้เกิดเสียง

รูปที่ 10 ลิ้นทองเหลือง

ขั้นตอนการสร้างเค่ง

การเตรียมวัสดุ มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) การเตรียมดี่ (ท่อ) เค่ง ที่นำมาทำดี่เค่งมีชื่อเป็นภาษาม้งว่า “ซังเค่ง” เป็นไม้ไผ่มีอายุประมาณ 2-3 ปี เมื่อเลือกขนาดที่ต้องการได้แล้ว นำมาอังไฟ (ใต้หลังคาเหนือเตาไฟที่ใช้ประกอบอาหาร) หรือตากแดดจนไม้ไผ่แห้งเป็นสีน้ำตาลอ่อนจึงจะนำไปดัด โดยการนำไม้ไผ่ไปลนไฟแล้วนำไปใส่ที่ไม้สำหรับดัดไม้ไผ่ (ดัดบริเวณปลายของดี่เค่ง) หรือใช้เข่าช่วยดัดให้โค้ง จากนั้นจึงใช้ผ้าชุบน้ำจนเปียกมาเช็ดที่ดี่เค่ง เมื่อดัดได้รูปที่ต้องการแล้ว จึงใช้มีดปอกบริเวณปลายของดี่เค่ง ยาวประมาณ 6-7 นิ้ว

รูปที่ 11 การเผาไม้ไผ่

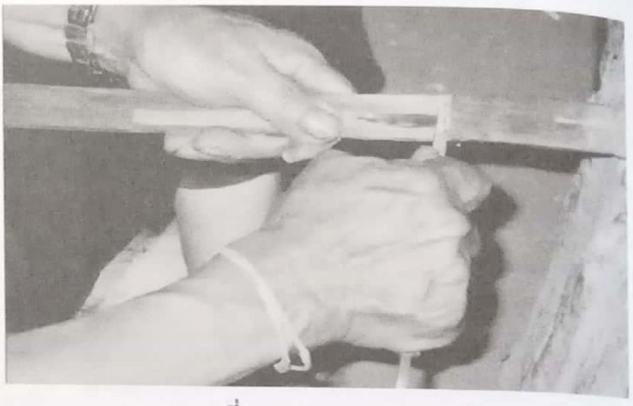
รูปที่ 12 การดัดไม้ไผ่

2) การเตรียมเต้าเค่ง ส่วนใหญ่จะใช้ไม้เนื้อแข็งที่มีความทนทานต่อน้ำได้ดี ไม้ที่นิยมทำเต้าเค่ง ได้แก่ ไม้เต็ง ไม้สัก หรือไม้เนื้อแข็งอื่นๆ นำไม้ที่ต้องการมาทำเป็นโครงของเต้าเค่งก่อนที่จะตกแต่งให้เป็นรูปเต้าเค่ง

รูปที่ 13
โครงร่างเต้าเค่ง

3) การเตรียมลิ้นทองเหลือง แผ่นทองเหลืองที่นำมาทำลิ้นเค่งส่วนใหญ่จะเป็นทองเหลืองที่ได้จากวัสดุที่เหลือใช้ นำมาหลอมใหม่ แล้วตัดให้เป็นเส้นๆ นำไปตีให้เป็นแผ่นบางๆ เสียก่อนจึงจะตัดให้มีความยาวและความกว้างที่ต้องการ

รูปที่ 14 การขูดทองเหลือง

การสร้าง

1) นำท่อนไม้ที่ต้องการ ไปถากให้เป็นโครงร่างของเต้าเค่ง เมื่อได้โครงร่างและขนาดที่ต้องการแล้ว ใช้เลื่อยผ่าครึ่งแล้วคว้านด้านในให้กลวงทั้ง 2 ข้าง โดยจะคว้านตั้งแต่บริเวณที่เป่าจนถึงบริเวณที่ใส่ดี (ท่อ) เค่ง ในการคว้านนั้นสิ่งที่ต้องระมัดระวังคือ บริเวณที่เป่าเป็นส่วนที่เล็กและต้องคว้านให้บาง แต่ถ้าคว้านแรงไปก็จะไม้แตกหรือทะลุ

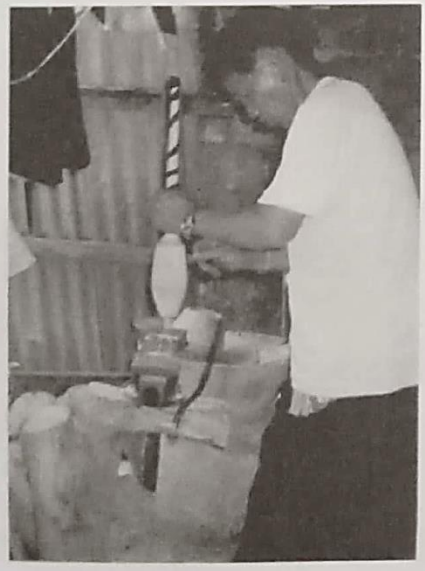

รูปที่ 15 การคว้านเต้าเค่ง

รูปที่ 16 การคว้านเต้าเค่ง

2) เมื่อคว้านเสร็จใช้กาว (กาวตราช้างชนิดแห้งช้า) ทาบริเวณขอบของเต้าเค่งทั้ง 2 ด้าน นำมาติดเข้าด้วยกัน ใช้สายยาง (คล้ายกับยางในของล้อรถจักยาน) พันรอบเต้าเค่ง เอาไปใส่ที่เครื่องหนีบทิ้งไว้ประมาณ 10 นาที เมื่อครบ 10 นาที แล้วนำเต้าเค่งมาลองเป่าดูเพื่อที่จะสังเกตดูว่ามีลมออกหรือไม่ ถ้าไม่มีลมออกก็จะใช้มีดตกแต่งให้เป็นรูปทรง และนำไปขัดด้วยเครื่องขัดให้ผิวเรียบ หลังจากนั้นจึงใช้กระดาษทรายขัดอีกครั้งหนึ่ง

รูปที่ 17 การรัดเต้าเค่ง

รูปที่ 18 การตกแต่งรายละเอียด

3) เมื่อเสร็จแล้วต้องลองเป่าอีกครั้งหนึ่งเพื่อไม่ให้เต้าเค่งมีรอยรั่ว จากนั้นจึงทาสีเคลือบเงาและปล่อยไว้จนสีแห้ง เมื่อสีแห้งดีแล้วต่อไปก็จะเป็นขั้นตอนของการเจาะรูเพื่อใส่ดี่ (ท่อ) เค่ง โดยจะใช้มีดปลายแหลมเจาะเป็นรูเล็กๆ ทั้งด้านบนและด้านล่าง รูต้องมีขนาดพอที่จะใส่ดี่เค่งขนาดเล็กได้ จากนั้นก็ใช้กระดาษทรายพันกับดี่เค่งแล้วใส่เข้าไปในรูแล้วหมุนไป- มา เพื่อให้รูมีขนาดใหญ่ขึ้น เมื่อรูมีขนาดใหญ่ขึ้นก็ต้องเปลี่ยนดี่เค่งที่มีขนาดใหญ่ขึ้นอีกทำอย่างนี้จนได้ขนาดของรูที่ต้องการ

รูปที่ 19 การเจาะรูเพื่อใส่ดี่ (ท่อ) เค่ง

4) ใช้สบู่หรือเทียนไขถูบริเวณด้านล่างของดี่ (ท่อ) เค่ง (ส่วนที่เสียบกับเต้าเค่ง) ใส่ลงในเต้าเค่งเพื่อวัดขนาดของรู พร้อมกับลองเป่าเพื่อดูว่ามีลมออกมาจากรอยต่อระหว่างเต้าเค่งกับดี่เค่งหรือไม่ เมื่อได้ขนาดรูที่ต้องการแล้ว ใช้เหล็กเส้นลนไฟจนแดงนำมาใส่เข้าไปในรูเพื่อให้ขอบของรูเรียบ ใช้มีดขูดไม้ที่ไหม้ออก แล้วใช้ตะไบหางหนูแต่งที่ขอบรูอีกครั้งหนึ่ง

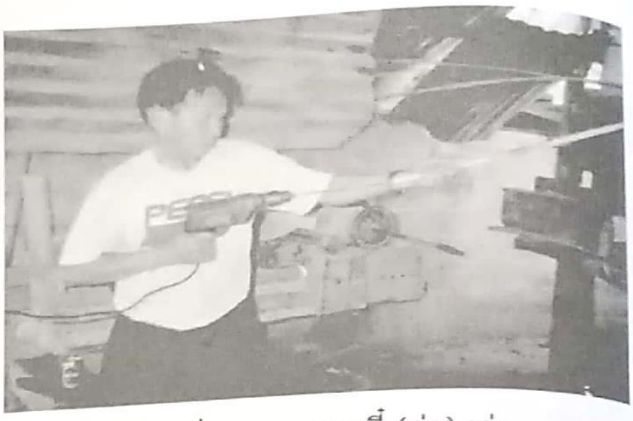

รูปที่ 20 การใช้ไฟลน

5) เมื่อได้รูของดี่ (ท่อ) หลังแล้ว ต่อไปก็จะทำแบบเดียวกันกับดี่ตือ เมื่อได้รูของทั้ง 2 ดี่ แล้วก็จะใช้สติกเกอร์สีดำพันเต้าเค่งเพื่อกำหนดระยะห่างในการเจาะดี่อื่นต่อไป ทำแบบเดียวกันนี้จนครบทั้ง 6 รู สิ่งสำคัญในการเจาะรูเพื่อใส่ดี่เค่งนั้นจะให้เกิดรอยรั่วมิได้เด็ดขาดเพราะจะส่งผลถึงเสียงของเค่งในภายหลัง

6) เมื่อได้ครบทั้ง 6 รู แล้วเอาดี่เค่งทั้งหมดใส่เข้าไปที่เต้าเค่ง เพื่อวัดความยาวและความโค้ง ถ้ามีความยาวเกินก็ทำตำหนิไว้ในส่วนที่ต้องการตัดออก แล้วดูว่าดี่ เค่งอันไหนยังโค้งไม่เข้ารูป ดึงดี่ เค่งนั้นออกมาแล้วตัดส่วนที่เกินออก และดี่ไหนยังโค้งไม่เข้ารูปก็นำไปดัดอีกครั้งหนึ่ง

7) เมื่อได้ความยาวและความโค้งที่ต้องการแล้วก็จะใช้สว่าน (ดอกสว่านมีความยาวประมาณ 1 เมตร บริเวณโคนจนถึงปลายมีผิวเรียบไม่เป็นเกลียว บริเวณหัวของดอกสว่านมีลักษณะคล้ายหัวลูกศรของธนู) เจาะเพื่อให้ข้อภายในดี่เค่ง (มีลักษณะเป็นเยื่อบางๆ) หลุดออกทั้งหมดยกเว้นส่วนด้านล่างดี่เค่ง

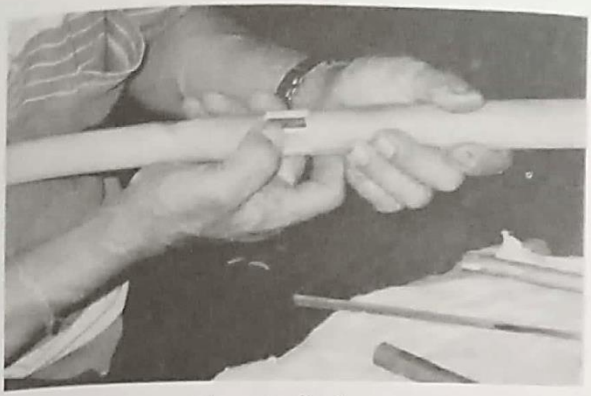
รูปที่ 21 การเจาะดี่ (ท่อ) เค่ง

8) เมื่อทำเสร็จก็นำดี่ (ท่อ) เค่งใส่อีกครั้งเพื่อตรวจดูความเรียบร้อย ถ้าเรียบร้อยแล้วก็ทำตำหนิที่ดี่เค่งบริเวณด้านบนและด้านล่างของเต้าเค่ง เพื่อที่จะเจาะรูใส่แผ่นทองเหลืองทำอย่างนี้ทุกดี่ดึงดี่เค่งทั้งหมดออกมา ใช้มีดเฉือนที่ดี่เค่งบริเวณตรงกลางของตำหนิที่ทำไว้เพื่อใส่แผ่นทองเหลือง โดยดี่หลัวมีลิ้นทั้งหมด 3 แผ่น และดี่อื่นๆ จะมีดี่ละ 1 แผ่น

9) ใช้มีดเฉือนที่ดี่เค่งบริเวณขอบด้านบน – ล่าง ตรงที่ใส่ลิ้นทองเหลืองเพื่อที่จะสอดแผ่นทองเหลืองเข้า – ออก ลองเป่าฟังเสียงดู ถ้าเสียงยังไม่เป็นที่พอใจก็ต้องแต่งลิ้น การแต่งลิ้นถ้าต้องการเสียงแหลมให้ขูดบริเวณปลายลิ้น แต่ถ้าต้องการเสียงทุ้มให้ขูดบริเวณโคนลิ้น

รูปที่ 22 การเฉือนดี่ (ท่อ) เพื่อใส่ลิ้น

รูปที่ 23 ใส่ลิ้นดี่ (ท่อ) หลัว

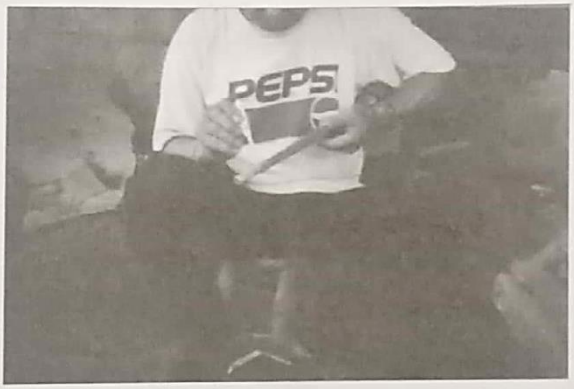
10) เมื่อได้เสียงที่ต้องการแล้ว ใช้ดินน้ำมันมาป้ายที่ดี่เค่งบริเวณขอบทั้ง 2 ด้านตรงที่ใส่ลิ้นทองเหลือง นำลิ้นใส่เข้าไปที่ดี่เค่ง เพื่อยึดลิ้นให้ติดกับดี่ โดยใช้ดินน้ำมันเป็นตัวเชื่อมกันไม่ให้ลิ้นที่ใส่หลุดออกมา โดยหันด้านที่แต่งเสียงเข้าด้านใน จึงนำไปประกอบเข้ากับเต้าเค่ง

รูปที่ 24 การใช้ดินน้ำมันป้ายที่ดี่ (ท่อ) เค่ง

11) เจาะรูปิด – เปิด เพื่อให้เกิดเสียง โดยการใช้เชือกฟางวัดตั้งแต่ปลายของดี่ (ท่อ) หลัวจนถึงเต้าเค่ง แล้วเอาเชือกฟางที่วัดได้มาพับครึ่ง 2 ครั้ง จึงนำความยาวที่ได้มาไปวัดที่ดี่หลัวโดยปลายเชือกด้านหนึ่งอยู่ที่เต้าเค่งและปลายอีกด้านหนึ่งอยู่ที่ดี่เค่ง ความยาวของเชือกอีกด้านหนึ่งอยู่ ณ ที่ใดก็ทำตำหนิไว้ แล้วใช้มีดเจาะจนได้ขนาดที่ต้องการจึงใช้เหล็กเส้นที่นำไปลนไฟจนแดงไปใส่ในรูเพื่อให้บริเวณขอบเรียบ แล้วใช้มีดขูดในส่วนที่ไหม้ออก ส่วนรูของดี่อันต่อไปที่จะเจาะใช้การวางนิ้วหัวแม่มือปิดรูดี่อันบน ส่วนนิ้วชี้วางทาบดี่อันที่ 2 และนิ้วนางวางทาบดี่ อันที่ 3 โดยใช้การประมาณจากท่าทางในการจับเค่ง แล้วจึงเจาะรู เมื่อเสร็จแล้วจึงลองเป่าเพื่อฟังเสียงอีกครั้งหนึ่ง ถ้าเสียงยังไม่ดีก็ต้องดึงออกแล้วตกแต่งลิ้นใหม่

12) ใส่อุปกรณ์ปากเป่า โดยการเฉือนด้านนอกบริเวณที่จะใส่ให้บาง นำปากเป่าที่ทำจากอะลูมิเนียมนำมาตีให้ด้านล่าง (ส่วนที่จะเสียบเข้ากับตัวเค่ง) มีขนาดใหญ่พอที่จะเสียบกับเต้าเค่ง ส่วนด้านบนมีขนาดเล็กกว่าด้านล่าง ใช้ตะไบแต่งให้เป็นขอบแล้วนำมาใส่ที่เต้าเค่ง ตกแต่งตัวเค่งโดยใช้สติกเกอร์สีดำพันรอบๆ เต้าเค่งให้สวยงาม

รูปที่ 25 การทากาวที่ปากเป่า

รูปที่ 26 เค่งที่สร้างเสร็จ

การดูแลรักษา

อายุการใช้งานของเค่งนั้นจะขึ้นอยู่กับการดูแลรักษา ถ้าเค่งที่มีการดูแลรักษาดีจะมีอายุการใช้งานมากกว่า 10 ปี แต่ถ้าขาดการดูแลรักษาอายุการใช้งานของเค่ง จะเหลือเพียง 1 - 2 ปี เท่านั้น เนื่องจากเนื้อไม้ไผ่เหี่ยวทำให้ลิ้นทองเหลืองหลุดออกจากที่เสียบหรืออาจมีแมลงเข้าไปทำรัง

การดูแลรักษาเค่งเป็นเรื่องที่ไม่ยากสำหรับผู้ที่เป่าเค่งเป็นประจำ การดูแลรักษาก็เพียงเมื่อเป่าเสร็จแล้วเทน้ำลายทิ้งหรือนำไปล้างน้ำสะอาด นำไปแขวนไว้ในที่มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก ส่วนใหญ่ชาวม้งนิยมแขวนไว้ที่ฝาผนังภายในบ้าน แต่สำหรับผู้ที่ไม่ได้เป่าเค่งเป็นเวลานานๆ หรือเป่าเฉพาะช่วงที่ว่างเว้นจากการทำไร่ ซึ่งจะต้องวางเค่งทิ้งไว้เป็นเวลานานหลายเดือน จะต้องเอากระดาษมาปิดที่รูของดี่ (ท่อ) เค่ง ทั้งด้านล่างและด้านบนเพื่อไม่ให้แมลงหรือมดเข้าไปทำรัง และหากเนื้อไม้ไผ่เหี่ยวลงก่อนที่จะนำไปเป่าจะต้องเอาเค่งไปแช่น้ำและเทน้ำเข้าไปด้านในของเต้าเค่งทิ้งไว้ประมาณ 10 นาที เพื่อให้เนื้อไม้กลับคืนสภาพเดิมพร้อมที่จะใช้งาน กรณีทิ้งไว้นานจนลิ้นทองเหลืองหลุดออกจากที่เสียบต้องนำไปให้ช่างซ่อมแซม

การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ

เค่งเป็นเครื่องดนตรีที่อยู่คู่กับชาวม้งมานับพันปี และยังคงมีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตของชาวม้ง โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับความเชื่อ ค่านิยม ฯลฯ จึงทำให้เค่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวม้ง การที่เค่งมีบทบาทอยู่ในวิถีชีวิตชาวม้งเป็นเวลานาน เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไปมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมากขึ้น ความทันสมัยที่เข้ามาสู่วิถีชีวิตชาวม้งจนกลายเป็นสิ่งปกติธรรมดาไปแล้ว ทำให้วิถีการดำรงชีวิตและวัฒนธรรมหลายสิ่งหลายอย่างที่เคยเป็นมาในอดีตมีการเปลี่ยนแปลงไป อาทิ การแต่งกายในชีวิตประจำวัน การทำมาหากิน บ้านเรือน การปกครอง การรักษาโรค ความเชื่อโลกทัศน์และค่านิยม หรือแม้กระทั่งเครื่องดนตรีอย่างเค่งก็ได้รับผลกระทบจากความทันสมัย ซึ่งผู้วิจัยสามารถแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ผลกระทบทางด้านลักษณะทางกายภาพและผลกระทบทางด้านความเชื่อ

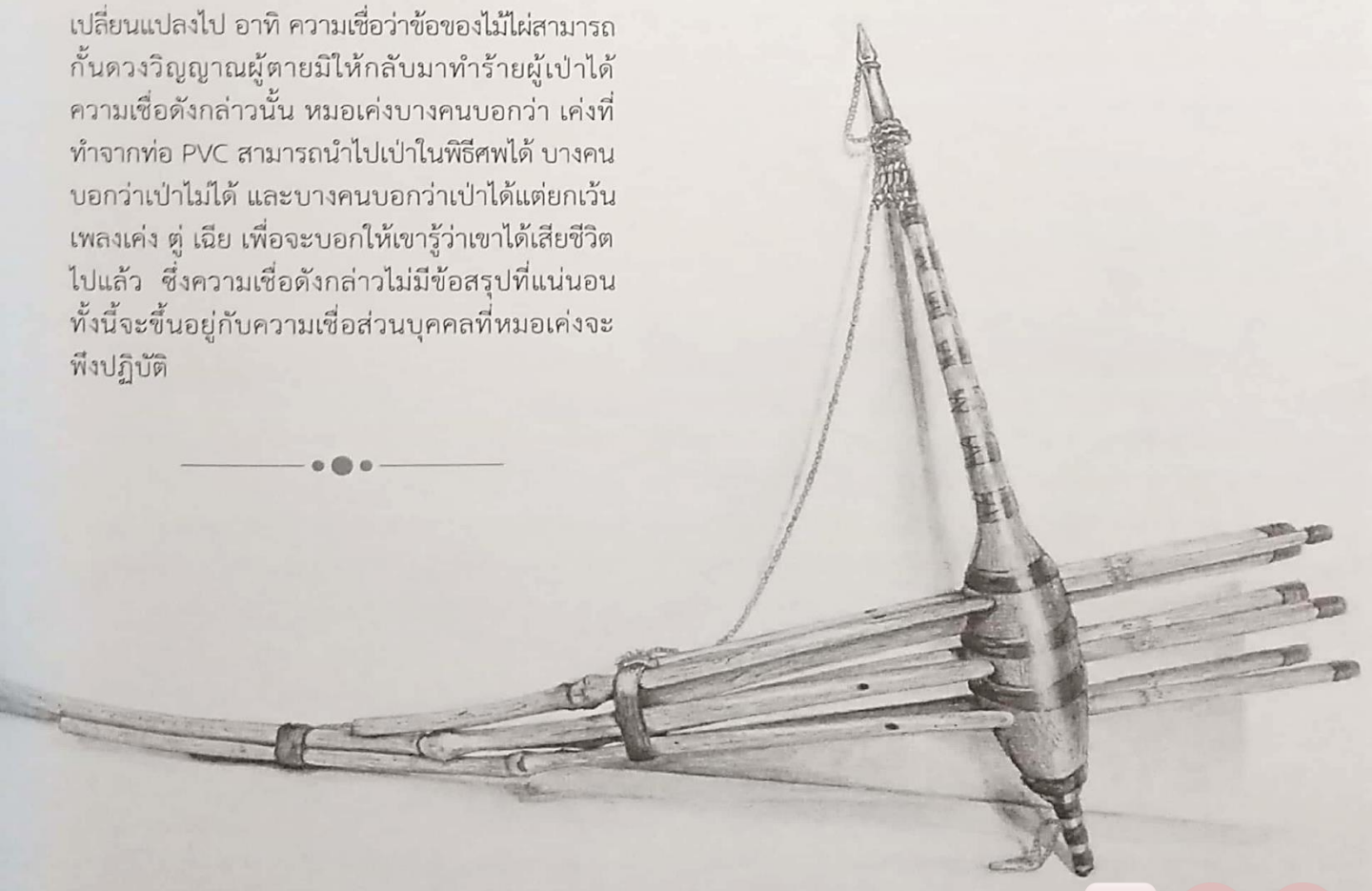
ผลกระทบทางด้านลักษณะทางกายภาพเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สามารถเห็นได้ชัดเจนที่สุด การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นผลมาจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและความเชื่อ ค่านิยมด้านความงาม ที่มีต่อเค่งลดน้อยลง ส่งผลให้ลักษณะทางกายภาพของเค่งเปลี่ยนไปจากเดิมที่ชาวม้งใช้วัสดุจากธรรมชาติมาสร้างเค่ง เช่น ไม้ไผ่ ไม้เนื้อแข็ง เป็นต้น ปัจจุบันได้มีวัสดุที่ผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรมมาใช้ เช่น ท่อ PVC สติกเกอร์ และกาว เป็นต้น

รูปที่ 27 เค่งที่ทำจากท่อพลาสติก (PVC)

ผลกระทบทางด้านความเชื่อ เนื่องจากเค่งเป็นเครื่องดนตรีที่มีบทบาทต่อชาวม้งมาก ด้านความเชื่อที่ว่าการเป่าเค่งในพิธีศพเป็นการสื่อสารกับผู้ตายและส่งผู้ตายไปพบกับบรรพบุรุษ ณ ที่แห่งหนึ่ง ซึ่งเค่งที่เป่าในงานศพจะต้องทำด้วยไม้ไผ่ที่มีข้อ เพื่อกั้นมิให้วิญญาณกลับมาทำร้ายหมอเค่งได้ ข้อไม้ไผ่ทั้ง 4 ดี่ (ท่อ) จะต้องเรียงไม่ให้เท่ากันเพื่อไม่ให้ไปเหมือนกับไม้เสี่ยงทาย (ใช้เมื่อต้องการเรียกผู้ตายมากินข้าวเช้า เที่ยง เย็น หรือให้ผู้ตายรับรู้และ

ยอมรับในสิ่งที่ลูกหลานมอบให้) นอกจากนี้ การสร้างเค่งชาวม้งเชื่อว่าจะต้องนำด้านยอดของต้นไม้ไผ่กลับลงมาอยู่ด้านล่างของเต้าเค่ง และด้านโคนของต้นไม้ไผ่ต้องอยู่ด้านปลายของเต้าเค่ง ทั้งนี้เพื่อมิให้ดวงวิญญาณของผู้ตายกลับมาทำร้ายหมอเค่งได้ เป็นต้น แต่ในปัจจุบันความเชื่อดังกล่าวได้น้อยลงหรือถูกปฏิเสธ และมีคำตอบในเชิงวิทยาศาสตร์เข้ามาแทนที่ กล่าวคือการที่ต้องกลับไม้ไผ่เอาด้านปลายของไม้ไผ่ลงมาอยู่ด้านล่างของเต้าเค่งและด้านโคนของไม้ไผ่ต้องอยู่ด้านบนของเต้าเค่งเพราะด้านโคนมีขนาดใหญ่กว่าด้านปลายจะทำให้เสียงที่เป่าออกมามีความกังวาน นอกจากนี้ วัสดุต่างๆ ที่เป็นองค์ประกอบในการสร้างเค่ง เช่น ท่อ PVC ที่นำมาทำท่อเค่งเพิ่งปรากฏในสังคมม้งประมาณ 2 – 3 ปีที่ผ่านมา เมื่อมีเค่งที่ทำจากท่อ PVC ทำให้ความเชื่อเปลี่ยนแปลงไป อาทิ ความเชื่อว่าข้อของไม้ไผ่สามารถกั้นดวงวิญญาณผู้ตายมิให้กลับมาทำร้ายผู้เป่าได้ ความเชื่อดังกล่าวนั้น หมอเค่งบางคนบอกว่า เค่งที่ทำจากท่อ PVC สามารถนำไปเป่าในพิธีศพได้ บางคนบอกว่าเป่าไม่ได้ และบางคนบอกว่าเป่าได้แต่ยกเว้นเพลงเค่ง ตู่ เฉีย เพื่อจะบอกให้เขารู้ว่าเขาได้เสียชีวิตไปแล้ว ซึ่งความเชื่อดังกล่าวไม่มีข้อสรุปที่แน่นอน ทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับความเชื่อส่วนบุคคลที่หมอเค่งจะพึงปฏิบัติ

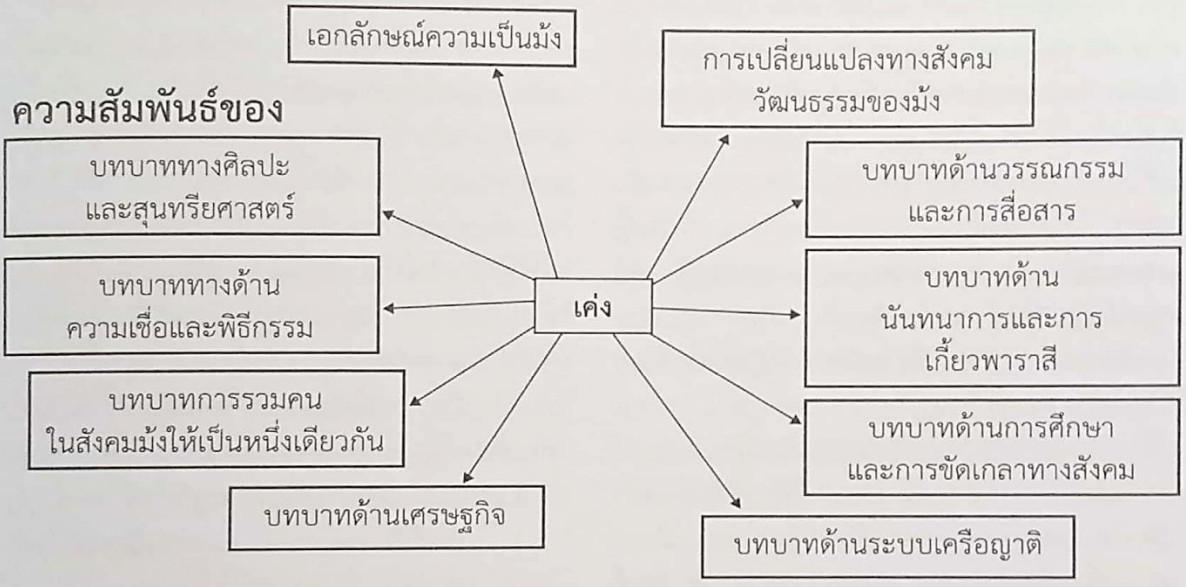

เค่ง
กับบทบาทและหน้าที่สังคม

อ.มณเฑียร รุ่งหิรัญ

จากการศึกษาสามารถวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของเค่งที่มีต่อสังคมวัฒนธรรมม้งได้ดังนี

เอกลักษณ์ความเป็นม้ง

ประเทศไทยประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์มากมาย ซึ่งแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ต่างก็มีเอกลักษณ์ที่สามารถบ่งบอกถึงความเป็นตนเอง เช่น การแต่งกาย ภาษา เครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ รวมทั้งเครื่องดนตรี ซึ่งเครื่องดนตรีของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์จะมีลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างกันออกไปรวมทั้งบทบาทหน้าที่ที่มีต่อสังคมวัฒนธรรมนั้น เครื่องดนตรีประเภทแคนปรากฏอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น ลีซู (ลีซอ) เรียกว่า “ฝู่หลู” มี 3 ขนาด ขนาดเล็ก เรียกว่า “ฝู่หลุปานิ” ขนาดกลาง เรียกว่า “ฝู่หลุแล” และขนาดใหญ่ เรียกว่า “ฝู่หลุน่ะโอ” เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้สำหรับความบันเทิงต่างๆ ส่วนชาวลาหู่ (มูเซอ) มีแคนที่เรียกว่า “นอ” มีลักษณะคล้ายแคนของชาวลีซูมี 3 ขนาดเช่นเดียวกัน ได้แก่ขนาดเล็กเรียกว่า “นอแอ้” ขนาดกลางเรียกว่า “นอ” และขนาดใหญ่ เรียกว่า “นอกาโล้” เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้สำหรับนันทนาการและพิธีกรรมสำหรับชาวอาข่า (อีก้อ) มีแคนที่เรียกว่า “แลแจ๊ะ” เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้สำหรับนันทนาการ และชาวม้ง (แม้ว) มีแคนรูปแบบของตนเรียกว่า “เค่ง” เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้สำหรับความบันเทิง นันทนาการ

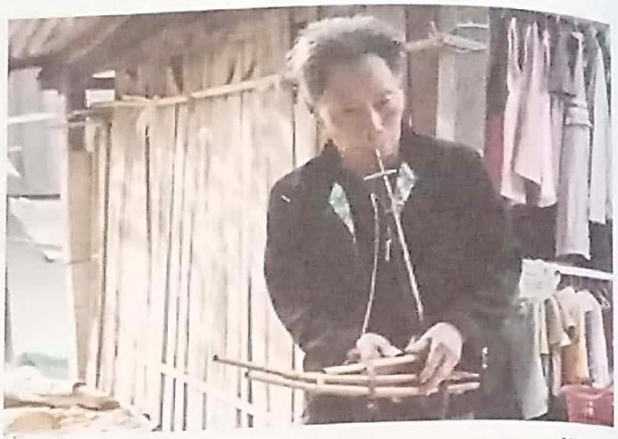
และพิธีกรรมบางอย่างชาวม้ง

เค่งหรือแคนม้งมีประวัติ และวิวัฒนาการมายาวนาน ชาวม้งในปัจจุบันกล่าวว่า “มีม้งต้องมีเค่ง” หรือ “มีเค่งต้องมีม้ง” การกำเนิดของเค่งในวัฒนธรรมม้งยังหาความชัดเจนไม่ได้เนื่องจากชาวม้งในอดีตยังไม่มีตัวหนังสือของตนเอง จึงทำให้ไม่มีการจดบันทึก มีแต่การบอกเล่าแบบปากต่อปาก เมื่อเวลาผ่านไปเรื่องราวต่างๆ ก็กลายเป็นนิทาน ตำนาน ซึ่งอาจจะมีการเพิ่มเสริมเติมแต่งให้มีอิทธิปาฏิหาริย์ต่างๆ มากมาย

สุจิตต์ วงษ์เทศ (2532 : 109 -114) กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของแคนว่า “เครื่องเป่ายุคดั้งเดิมเริ่มแรกดึกดำบรรพ์ทำมาจากไม้อ้อหรือกอข้าว รวมทั้งไม้ซางและไม้ไผ่ แล้วเรียกกันภายหลังว่าปี่หรือขลุ่ย ครั้นเอาไม้ซางอันเดียวเสียบเข้ากับผลน้ำเต้าแห้งแล้วเป่าได้เสียงเดียวจะเรียกกันทั่วๆ ไปว่า ปี่น้ำเต้า หรืออาจเรียกกันภายหลังอีกว่า เรไร แต่เมื่อใช้ไม้ซางหรือไม้อ้อหรือไม้ประเภทเดียวกันหลายๆ อันเสียบเข้ากับน้ำเต้า แล้วเป่าได้หลายเสียงหรืออย่างน้อยตั้งแต่สองเสียงขึ้นไปจะเรียกว่า *แคน*

ร่องรอยเก่าแก่ยังพอมีเหลืออยู่บางชนเผ่าทางตอนใต้ของจีน เช่น ชนเผ่าปู้อี (ที่นักค้นคว้าเกี่ยวกับจีนหลายท่านเชื่อว่าเกี่ยวข้องกับตระกูลไทย-ลาวมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ แม้ชื่อชนเผ่าว่า “ปู้อี” ก็ควรจะตรงกับคำไทย-ลาวว่า “ ผู้...” อะไรสักอีกคำหนึ่งที่ยังไม่รู้) อยู่ในกวางสีและกุ้ยโจว ยังมีประเพณีเป่าปี่คู่ คือ เป่าปี่สองเลาพร้อมกัน เลาหนึ่งมี 2 รู แต่อีกเลาหนึ่งมี 3 รู

ชาวม้งก็มีประเพณีเป่าปี่คู่อย่างนี้เหมือนกัน แต่จะถ่างปี่ทั้งคู่ออกเป็นสองง่าม หรือเป็นรูปตัววี คือ V ภายหลังจึงมีพัฒนาการเป็นปี่หงายๆ เลา โดยรวบเอาด้ายเป่าเข้าไปมัดรวมอยู่ที่ก้นลูกน้ำเต้า แล้วเป่าลมเข้าทางขั้วน้ำเต้า ตระกูลไทย – ลาว ทางตอนใต้ของจีนเรียกเครื่องมือเป่าอย่างนี้ว่า *ปี่เลาเต้า* หรือ *ปี่ลางเต้า* ต่อจากนั้นก็ดัดแปลงให้ปี่หรือหลอด

หรือลำเสียงหลายๆ เลา เสียบรวมเข้าทางผิวลูกน้ำเต้าด้านข้างจะเป็นข้างใดข้างหนึ่งก็ได้เพราะลูกน้ำเต้ากลมอยู่แล้ว โดยเป่าผ่านขั้วน้ำเต้า แล้วเรียกเครื่องมือเป่าชนิดอย่างนี้ในชื่อต่างๆ กันไปแต่มักจัดอยู่ในตระกูล *แคน*

ต่อมาภายหลัง การทำแคนเปลี่ยนแปลงไปไม่ใช้ลูกน้ำเต้าเป็นกระเปาะลมเหมือนยุคแรกๆ หากใช้ไม้แก่นมาถากและเจาะรูเป่าโดยมีไม้กู่แคนเสียบเหมือนเดิม ดังเห็นอยู่ทุกวันนี้ แต่ถึงกระนั้นก็ยังคงรักษาชื่อเรียกส่วนที่เป็นกระเปาะลมมีรูเป่าแคนนั้นว่า *เต้า* หรือ *เต้าแคน* ซึ่งเท่ากับเป็นการสืบเนื่องประเพณีดั้งเดิมยุคเริ่มแรกๆ ว่ามีที่มาจากลูกน้ำเต้า”

เค่งมีลักษณะทางกายภาพที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ กล่าวคือ ดี่ (ท่อ) เค่งมีทั้งหมด 6 ดี่ (ท่อ) มีความยาวประมาณ 60 – 100 เซนติเมตร เต้าเค่งทำจากไม้เนื้อแข็ง มีความยาวประมาณ 60 เซนติเมตร รอบเต้ายาวประมาณ 20 เซนติเมตร และลิ้นทำจากแผ่นทองเหลืองดี่ (ท่อ) ใหญ่มี 3 ลิ้น ดี่ (ท่อ) เล็ก มีดี่ (ท่อ) ละ 1 ลิ้น

เค่งอยู่คู่กับวิถีชีวิตม้งมายาวนานจึงทำให้เค่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวม้ง เอกลักษณ์ดังกล่าวเกิดจากสาเหตุ 2 ประการ

1) เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นจากผู้คนในสังคมวัฒนธรรมที่ต้องใช้ระยะเวลานานเพื่อแสดงการมีตัวตนในสังคม อัตลักษณ์นี้ช่วยทำให้สังคมม้งเป็นที่รู้จักและเป็นที่

ยอมรับของคนในสังคมใหญ่ และนำไปสู่การได้รับสิทธิการช่วยเหลือจากทางรัฐบาล และการอำนวยความสะดวกทางด้านต่างๆ อาทิ การจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ทำให้ได้รับการช่วยเหลือจากรัฐบาลทางด้านงบประมาณมาพัฒนาตำบลและคุณภาพชีวิตของผู้คนในตำบล การจัดตั้งไปรษณีย์ โรงเรียนประจำตำบล เป็นต้น

2) เอกลักษณ์ที่เกิดจากเค่ง เช่น เอกลักษณ์ทางด้านกายภาพที่มีความแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธ์อื่นอย่างชัดเจน เอกลักษณ์ทางด้านเสียง และเอกลักษณ์ทางด้านการบรรเลงที่มีการรำด้วยท่วงท่าที่งดงาม เป็นต้น

นอกจากนั้นจำนวนประชากรม้งในประเทศไทยมีมากเป็นลำดับ 2 ของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งหมด (รองจากกะเหรี่ยง) รวมถึงชาวม้งที่อาศัยอยู่ในประเทศต่างๆ อีกด้วย จากการส่งเสริมของรัฐบาลทำให้ตำบลเข็กน้อยเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมม้ง ภายในงานมีการแสดงวัฒนธรรมม้งทางด้านต่างๆ เช่น การตีลูกข่าง การยิงหน้าไม้ การแสดงการแต่งกายม้งในแบบต่างๆ และการแสดงการเป่าเค่ง เป็นต้น ซึ่งการแสดงดังกล่าวเป็นการเสริมสร้าง และแสดงเอกลักษณ์ให้บุคคลภายนอกวัฒนธรรมได้รับรู้ถึงวัฒนธรรมม้งในบางส่วน

บทบาททางด้านศิลปะและสุนทรียศาสตร์

วิทย์ วิศทเวทย์ (2534 : 140) ได้กล่าวถึงคำพูดของ ตอลสตรอย ว่า “คำพูดที่ถ่ายทอดความคิดและประสบการณ์นั้นทำให้คนเราเกิดความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ศิลปะก็คล้ายกันและลักษณะพิเศษของความสัมพันธ์ที่เกิดจากศิลปะกับที่เกิดจากคำพูดก็คือ คำพูดนั้นมนุษย์เราใช้อาศัยเป็นสื่อถ่ายทอดความคิดแต่ศิลปะใช้สำหรับถ่ายทอดความรู้สึก” ศิลปะเป็นการสื่อสารอย่างหนึ่งที่รับรู้ด้วยความรู้สึก โดยผ่านอวัยวะของร่างกายที่ใช้เสพศิลปะ เช่น หู ตา กาย และสมอง เป็นต้น เมื่อเสพศิลปะแล้ว เราก็จะสามารถรับรู้ในความงามทางสุนทรียศาสตร์ ซึ่งจะสามารถเกิดขึ้นได้หลายรูปแบบ อาทิ ความงาม (Beauty) ความน่าทึ่งหรือมหัศจรรย์ (Sublime) ความโศกเศร้า (Tragic) และความอัปลักษณ์หรือความน่าเกลียด (Ugly) ซึ่งจะขึ้นกับประสบการณ์ทางสุนทรียศาสตร์ของแต่ละบุคคล แต่ละสังคมวัฒนธรรมที่จะรับรู้ในรูปแบบที่แตกต่างกัน

ดนตรีเป็นสื่อกลางที่ถ่ายทอดความรู้สึกของผู้บรรเลงไปสู่ผู้ฟัง ความรู้สึกของผู้บรรเลงเกิดจากสาเหตุ 2 ประการ

1) ท่วงทำนองของบทเพลงที่ทำให้เกิดความรู้สึกต่างๆ เช่น สนุกสนาน เศร้า ไพเราะ ฯ

2) เกิดจากการปลูกฝังทางสังคมวัฒนธรรม เช่น สังคมที่ต้องแข่งขันตลอดเวลาเพื่อมีชีวิตอยู่รอด สังคมที่ราบเรียบถ้อยทีถ้อยอาศัย หรือสังคมที่มีแบบแผนแน่นอน เป็นต้น

สาเหตุการเกิดความรู้สึกของผู้บรรเลงทั้ง 2 ประการ ต่างก็มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เช่น ถ้าสังคมที่ผู้คนในสังคมถูกกดขี่ตลอดเวลา บทเพลงที่ผู้บรรเลงสื่อออกมาจะมีโศกแศร้า ดังจะเห็นได้จากดนตรีบลู (Blues) เกิดจากคนผิวดำที่ได้รับการกดขี่จากคนผิวขาว แต่ถ้าสังคมที่มีแบบแผนทางสังคมอย่างสังคมตะวันตก บทเพลงที่ผู้บรรเลงจะมีแบบแผนทางดนตรีที่แน่นอน เช่น โซนาตา (Sonata) มีแบบแผนอยู่ 3 ท่อน A (ท่อนนำเสนอ) B (ท่อนพัฒนา)

และ A1 (ท่อนจบ) และฟิวก์ (Fugue) เป็นบทเพลงที่มี 3-4 แนว มีแบบแผนอยู่ 3 ท่อน คือ ท่อนนำเสนอ ท่อนกลาง และท่อนจบ เป็นต้น

เค่งเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า (Aerophone) ที่มีความไพเราะมาก เกิดเสียงโดยการเป่า-ดูดลมอย่างต่อเนื่องจนจบบทเพลง เพื่อมิให้เสียงเค่งขาดช่วงนานเกินไป เพราะภายในพิธีกรรมจะมีเครื่องดนตรีอยู่ 2 อย่าง ได้แก่ เค่งที่ทำหน้าที่มิให้บรรยากาศภายในงานซึมเศร้าหรือเงียบเหงา และเค่งที่ทำหน้าที่สื่อสารกับผู้ที่เสียชีวิต ซึ่งนับว่าเป็นเครื่องดนตรีที่สำคัญมาก และกลองชจัว (Nrua) เป็นกลองที่ใช้สำหรับพิธีกรรมเท่านั้น ภายในพิธีกลองจะเป็นเครื่องดนตรีให้จังหวะแก่ผู้เป่าเค่ง และผู้ฟังว่า ขึ้นต้นเพลง จบท่อนเพลง และจบบทเพลง เป็นต้น การเป่าเค่งสามารถเป่า และเต้นไปพร้อมกันได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโอกาสที่นำไปใช้ เช่น การเป่าเพื่อเป็นการผ่อนคลายความรู้สึกส่วนมากจะเป่าในช่วงเย็นที่ว่างจากการทำสวนทำไร่จะนั่งที่บริเวณบ้าน และการเป่าพร้อมกับเต้นมี 3 กรณี ดังนี้

1) ในช่วงเทศกาลปีใหม่ม้ง ที่บรรดาหมอเค่งและเพื่อนๆ มายืนกันเป็นกลุ่ม แล้วหมอเค่งจะเป่าเค่งพร้อมกับการเต้น เมื่อคนหนึ่งเป่าจบจะนำเค่งไปยื่นให้กับหมอเค่งคนอื่นต่อไปเป็นทอดๆ บรรยากาศภายในกลุ่มมีการพูดคุยกันอย่างสนุกสนาน

2) การเป่าเพื่อต้อนรับแขกคนสำคัญของตำบล

3) การเป่าเพื่อการเกี้ยวพาราสี เป็นการเป่าเพื่อแสดงความสามารถของตนให้ผู้หญิงรับรู้และสนใจผู้เป่า ซึ่งในปัจจุบันได้รับความนิยมลดน้อยลง เนื่องจากมีสิ่งอื่นที่ทันสมัยกว่าเข้ามาแทนที่ นอกจากท่าเต้นดังกล่าว ในพิธีกรรมงานศพยังมีท่าเต้นหรือท่าทางที่แตกต่างจากการเป่าพร้อมกับการเต้นเพื่อความสนุกสนาน การเป่าพร้อมกับการเต้นในลักษณะนี้จะเน้นการสื่อความหมายของบทเพลง อาทิ การไหว้หรือการคำนับ การเดินทางไปส่งดวงวิญญาณยังที่ต่างๆ โดยจะเดินลอดขาตั้งกลอง (แบบตามเข็มนาฬิกา) การเดินทางกลับหลังจากที่ส่งดวงวิญญาณเสร็จแล้วจะเดินลอดขาตั้งกลอง (แบบทวนเข็มนาฬิกา) เพื่อเป็นการลบรอยเท้ามิให้ดวงวิญญาณตามหมอเค่งกลับมา เป็นต้น

เค่งเป็นเครื่องดนตรีชนิดเดียวของชาวม้งที่สามารถเป่าพร้อมกับการเต้น นพดล ศักดิ์เจริญชัยกุล (สัมภาษณ์, มีนาคม 2548) กล่าวว่า “เค่งเป็นศาสตร์ชั้นสูงของม้ง” การเป่าพร้อมกับการเต้นเป็นความงามอย่างหนึ่งที่ม้งชื่นชอบ โดยเฉพาะในอดีตผู้ที่สามารถเป่าเค่งได้จะเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น เนื่องจากผู้ฝึกเป่าเค่งเมื่อฝึกสำเร็จแล้วจะต้องมารับใช้สังคมและการเป่าเค่งเพื่อเกี้ยวพาราสี เป็นการสร้างจุดสนใจหรือดึงดูดความสนใจ แต่ผู้หญิงที่ชื่นชมผู้เป่าเค่งนั้นส่วนใหญ่มักมิได้ชื่นชมในบทกลอนของเค่ง แต่ชื่นชมการเป่าที่ดีและท่วงท่าที่งดงาม

บทบาททางด้านความเชื่อและพิธีกรรม

บทบาททางด้านพิธีกรรมของเค่งเป็นบทบาทที่สำคัญยิ่งในสังคมวัฒนธรรมม้ง ซึ่งบทบาทดังกล่าวเห็นได้ชัดเจนจากพิธีศพที่ชาวม้งที่นับถือผีบรรพบุรุษทุกเผ่าไม่ว่าจะอยู่ที่ใดของโลกต่างจะมีความเชื่อว่าเสียงของเค่งสามารถติดต่อสื่อสารกับวิญญาณ และจะช่วยส่งดวงวิญญาณผู้ตายไปพบกับบรรพบุรุษ (ในประเทศจีน) วสันต์ชาย อิ่มโอษฐ์ (2543 : 33-34) กล่าวว่า “เมื่อมีคนตายจะต้องรีบนำเค่งมาเป่าก่อนเพื่อเป็นการนำดวงวิญญาณ ชาวม้งมีความเชื่อว่าเค่งสามารถสื่อสารกับวิญญาณผู้ตาย

ได้ด้วยการเป่าเค่งเป็นภาษาทำนอง ในพิธีศพจึงใช้เค่งเป่าโดยมีขั้นตอนเริ่มตั้งแต่การเป่าเค่งสิ้นชีวิต เป็นการบอกผู้ตายให้ทราบว่าจะเดินทางไปพบวิญญาณบรรพบุรุษต่างๆ ได้ที่ไหน ระหว่างเดินทางหากพบศัตรูจะต่อสู้อย่างไร วิธีเดินทางข้ามน้ำข้ามภูเขาทำอย่างไร ถ้าอยากไปเกิดใหม่ต้องปฏิบัติตนอย่างไร เป็นต้น"

ในพิธีศพหมอเค่งจะเป่าหลังจากทำความสะอาดศพ แต่งกายศพด้วยเสื้อผ้าชุดใหม่ที่ทำเตรียมไว้และจะมีคนมาสวดให้ผู้ตาย (ผู้ที่ทำหน้าที่เสี่ยงทายเพื่อเรียกผู้ตายมารับรู้ในสิ่งที่ลูกหลานกระทำให้ การเสี่ยงทายจะใช้ไม้ไผ่ยาวประมาณ 4-5 นิ้ว ด้านคว่ำจะเรียบแบนติดพื้น ด้านหงายจะโค้งมน ผลการเสี่ยงทายในการหงาย – คว่ำไม้ จะมีการใช้ต่างกันอยู่ 3 กรณี ได้แก่ 1. หงาย 1 อัน และคว่ำ 1 อัน จะใช้ในกรณีเรียกคนตายกินข้าว ถือว่ายอมรับ 2. หงายทั้งคู่ จะใช้เมื่อแจ้งให้คนตายรู้ว่าจะมีการฆ่าสัตว์ให้เขา ถือว่ายอมรับ และ 3. คว่ำทั้งคู่ จะใช้ในกรณีมีการฆ่าสัตว์ให้แล้วจะขอคำอวยพรกลับคืน ถือว่ายอมรับ) เมื่อสวดเสร็จหมอเค่งก็จะเริ่มเป่า *เพลงเค่ง ตู่ เฉีย* เพื่อจะบอกให้เขารู้ว่าเขาได้เสียชีวิตไปแล้ว เพลงที่บอกว่าจะนำศพไปวางบนม้าไม้ (เป็นท่อนไม้ 2 ท่อน วางรองโลงศพ) *เพลงเค่ง ไช* เป็นเพลงที่เรียกผู้ตายมากินข้าวเช้า *เพลงเค่ง ชู* เป็นเพลงที่เรียกผู้ตายมากินข้าวเที่ยง *เพลงเค่ง มอ* เป็นเพลงที่เรียกผู้ตายมากินข้าวเย็น *เพลงเค่งเหลิน เด่อ* เป็นเพลงที่เผากระดาษเงินกระดาษทองให้ผู้ตาย เป็นต้น หมอเค่งจะอยู่กับพิธีศพนั้นๆ ตั้งแต่มีผู้เสียชีวิตไปจนถึงวันที่นำศพไปฝัง ซึ่งจะใช้เวลาประมาณ 3 – 5 วันหรืออาจจะนานกว่านั้น ทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับว่าผู้เสียชีวิตอยู่ในวัยใด มีบทบาทในตระกูลแซ่หรือตำบลหรือไม่ และมีฐานะทางการเงินดีหรือไม่ แต่ถ้าเป็นศพเด็กจะจัดงานเพียง 1 วัน โดยหมอเค่งจะเป่าเพลงเค่ง ตู่เฉีย และทางครอบครัวจะฆ่าหมูเพื่อทำอาหารเลี้ยงผู้ที่มาช่วยงาน แล้วจึงนำศพไปฝังทันที

เสียงของเค่งยังเป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารระหว่างวิญญาณผู้ตาย กับลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ เพื่อจะบอกถึงสิ่งที่ลูกหลานทำให้ เช่น ทานข้าวเช้า เที่ยง เย็น ฆ่าหมูหรือวัวให้ เผากระดาษเงินกระดาษทองให้ผู้ตาย และการเคลื่อนย้ายศพออกจากบ้าน เป็นต้น ในทางตรงกันข้ามผู้ตายก็จะส่งคำสอนในการใช้ชีวิตและคำอวยพรให้ลูกหลาน คุณพดล ศักดิ์เจริญชัยกุล (สัมภาษณ์เดือนมีนาคม พ.ศ.2548) ยกตัวอย่างคำอวยพรว่า "ขอให้อยู่เย็นเป็นสุข พี่เชื่อฟังน้อง น้องเชื่อฟังพี่ ไปทำไร่ทำนาก็ขอให้ช่วยกันทำมาหากิน จะได้มีกิน จะกินจะนอนจะนุ่งก็ขอให้ช่วยกันทำ นับตั้งแต่นี้ไปหลังจากที่พ่อเสียแม่เสีย ขอให้ลูกทุกคนจงมั่งมีศรีสุข..."

นอกจากพิธีศพแล้ว เค่งยังมีบทบาทในพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิญญาณผู้เสียชีวิต เช่น พิธีจอผลี่ (เป็นพิธีที่จะทำหลังจากที่ผ่านพิธีศพไปแล้วประมาณ 1 ปี หรือแล้วแต่ความพร้อมของเจ้าภาพ) และพิธีอัวยู้ด้า (เป็นพิธีที่ต้องฆ่าวัวให้กับผู้ตายแต่ถ้าในพิธีได้ฆ่าวัวให้กับผู้ตายไปแล้ว ในพิธีดังกล่าวจะฆ่าหมูก็ได้) เป็นต้น พิธีศพของชาวม้งนอกจากจะทำตามความเชื่อที่บรรพบุรุษได้อบรมสั่งสอนกันมาหลายชั่วอายุคนจนเป็นประเพณีวัฒนธรรมของม้ง และแสดงถึงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชาวม้ง ความรัก ความกตัญญูที่ลูกหลานพึงมีต่อบรรพบุรุษ

รูปที่ 1 เค่งกับบทบาททางด้านพิธีกรรม

บทบาทการรวมคนในสังคมมังให้เป็นหนึ่งเดียวกัน

ในสังคมวัฒนธรรมมัง ณ ตำบลเข็กน้อย เค่งเป็นศูนย์กลางทางด้านความเชื่อและพิธีกรรม เช่น พิธีศพ และพิธีจอ ผลี่ เป็นต้น ซึ่งพิธีดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับบรรพบุรุษที่ชาวมังนับถือ และให้ความสำคัญ ภายในพิธีจะมีผู้คนมาร่วมงานมากมายโดยไม่คำนึงว่าเป็นคนในตระกูลแซ่เดียวกันกับผู้เสียชีวิตหรือไม่ รวมทั้งญาติพี่น้องที่มาจากที่อื่นๆ ต่างก็จะมาเพื่อให้เกียรติ และระลึกถึงผู้เสียชีวิต การมาร่วมงานศพของญาติพี่น้องที่มาจากที่ห่างไกลต่างก็จะนำหมอเค่งมาช่วยงาน โดยหมอเค่งของเจ้าภาพจะเป่านำทางเข้างาน แล้วหมอเค่งของญาติพี่น้องที่มาจากที่ห่างไกลจะไปช่วยเป่าเค่งในพิธีศพ หรืออาจจะเป่าพร้อมกันทั้ง 2 คนก็ได้ นอกจากนี้หมอเค่งที่อยู่ในตำบลแต่ไม่ได้เป็นหมอเค่งในพิธีศพอาจถูกเชิญให้ช่วยเป่าเค่งหรือตีกลอง โดยการที่หมอเค่งประจำพิธีศพจะนำเหล้าหรือน้ำอัดลมที่เป็นส่วนของหมอเค่งมาให้หมอเค่งที่มาร่วมงานดื่มแล้วเชิญให้ไปช่วยงาน เมื่อหมอเค่งที่มาร่วมงานรับแล้วดื่มเสร็จก็จะต้องไปช่วยเป่าเค่งหรือตีกลอง

นอกจากนี้ในช่วงเทศกาลปีใหม่จะมีชาวมังจำนวนหนึ่งรวมกลุ่มกันอยู่ในบริเวณงานเพื่อที่จะเฉลิมฉลอง และเป่าเค่งพร้อมกับการเต้น และจะสลับสับเปลี่ยนกันเป่าอย่างสนุกสนาน

รูปที่ 2 ภาพในงานปีใหม่ที่ตำบลเข็กน้อย เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2547

บทบาททางด้านเศรษฐกิจ

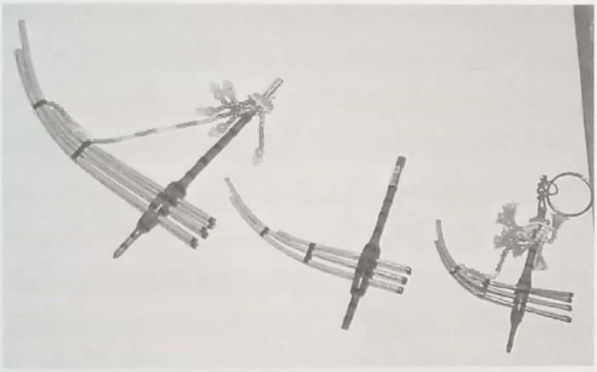
ชาวมังส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทำไร่และรับจ้าง เมื่อว่างก็จะทำอาชีพเสริมตามความถนัดของตน เช่น การตีมีด การสานตระกร้า การเย็บปักถักร้อย และการสร้างเค่ง เป็นต้น เพื่อนำรายได้มาสู่ครอบครัว บทบาทเค่งทางด้านเศรษฐกิจนี้ผู้วิจัยสามารถแบ่งได้เป็น 3 กรณี ดังนี้

1) การสร้างเค่งเพื่อเป็นอาชีพเสริม ในการสร้างเค่งจะต้องใช้ความชำนาญและประสบการณ์ในการสร้างเค่งเป็นอย่างมาก เนื่องจากการสร้างเค่งมีขั้นตอนมากมาย รวมทั้งการตั้งเสียงที่ต้องใช้ประสบการณ์ทางด้านการเป่าและการฟัง เพราะการตั้งเสียงเค่งจะไม่ใช้เครื่องตั้งเสียง (Tuner) เพื่อให้ได้ระดับเสียงที่แน่นอน แต่จะใช้ความจำ (ใช้หูฟังด้วยความเคยชิน) เค่งที่สร้างเสร็จแล้วจะนำไปขายในตำบลเข็กน้อยและตำบลใกล้เคียง รวมทั้งชาวมังที่อาศัยอยู่ในประเทศต่างๆ ในราคาตัวละ 1,500 – 3,000 บาท ในการสร้างเค่งจะมีจำนวนไม่แน่นอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ซื้อหรือบางครั้งผู้สร้างจะสร้างเค่งเก็บไว้เพื่อรอคนมาซื้อ นอกจากการสร้างเค่งแล้วยังมีผู้ที่นำเค่งมาให้ซ่อมแซมส่วนต่างๆ อีกด้วย

2) เค่งในรูปแบบของที่ระลึก ซึ่งส่วนใหญ่จะนิยมทำเป็นพวงกุญแจหรือทำสำหรับวางโชว์ในบ้าน เป็นต้น ราคาจะเริ่มต้นที่ 30 บาท แล้วราคาจะสูงขึ้นตามขนาดและความยากง่ายของงาน สินค้าดังกล่าวจะทำด้วยมือแล้วนำไปจำหน่ายในช่วงเทศกาลต่างๆ และที่ตำบลเข็กน้อยได้เปิดสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมังในวันที่ 15 มกราคม พ.ศ.2548 จากนั้นมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมทุกวันเสาร์และวันอาทิตย์

3) ผู้บรรเลงเค่งในพิธีศพ นับว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญมากคนหนึ่ง เพราะเป็นบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างผู้ที่เสียชีวิตไปแล้วกับลูกหลานที่ยังมีชีวิตตามความเชื่อของชาวมัง

หมอเค่งจะอยู่ร่วมกับพิธีศพตั้งแต่วันแรกที่มีการเสียชีวิตจนถึงวันสุดท้าย คือ วันที่นำศพไปฝัง ค่าตอบแทนสำหรับหมอเค่งในพิธีศพ คือ เนื้อหมูหรือเนื้อวัว ซึ่งหัวหน้าหมอเค่งจะได้เนื้อชิ้นใหญ่และหมอเค่งคนอื่นจะได้ชิ้นเล็ก ในสังคมวัฒนธรรมม้งจะไม่ถือว่าการให้เนื้อแก่หมอเค่งเป็นค่าจ้างแต่อย่างใด แต่จะถือเป็นสินน้ำใจที่หมอเค่งได้เข้ามาช่วยเป่าเค่งในพิธีศพ

รูปที่ 3 พวงกุญแจ

รูปที่ 4 เนื้อสัตว์ที่เป็นค่าตอบแทนของหมอเค่งหรือจี่เค่ง (Txwv Qeej)

บทบาททางด้านระบบเครือญาติ

ระบบเครือญาติเป็นกลไกหนึ่งที่ช่วยยึดเหนี่ยวให้ชาวม้งมีความรักใคร่สามัคคี และง่ายต่อการปกครอง ระบบเครือญาติในสังคมวัฒนธรรมม้งแบ่งออกตามตระกูลแซ่ คนที่มีแซ่เดียวกันถือว่าเป็นพี่น้องกัน ไม่ว่าจะอยู่ที่ใด หมอเค่งจะเป่าเค่งเพื่อสื่อสารกับผู้เสียชีวิตได้และเป็นผู้นำทางให้วิญญาณผู้ตายไปพบกับบรรพบุรุษ แต่ถ้าหมอเค่งเป่าไม่ดีส่งวิญญาณผู้ตายไม่ถึงบรรพบุรุษ วิญญาณผู้ตายจะกลับมาทำให้คนในครอบครัวเจ็บไข้ได้ป่วย ดังนั้นเจ้าภาพหรือผู้จัดการงานศพจะต้องเลือกสรรหมอเค่งที่ไว้เนื้อเชื่อใจได้ว่าจะสามารถส่งวิญญาณผู้ที่เสียชีวิตไปพบกับบรรพบุรุษได้ การเลือกหมอเค่งทั้งหมดประมาณ 3 คน โดยหัวหน้าหมอเค่งจะต้องเป็นคนที่อยู่ในตระกูลแซ่เดียวกันกับผู้เสียชีวิต ดังนั้นในแต่ละตระกูลแซ่จะต้องมีหมอเค่งอย่างน้อย 1 คน เพื่อที่จะเป็นหัวหน้าหมอเค่ง และช่วยดูแลเรื่องที่เกี่ยวกับเค่งในพิธีให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามวัฒนธรรมอันเก่าแก่ของม้ง นพดล ศักดิ์เจริญชัยกุล (สัมภาษณ์ 30 มีนาคม 2549) เล่าว่า “การแข่งขันเป่าแคนถือเป็นศักดิ์ศรีระหว่างตระกูลแซ่ เนื่องจากในวันสุดท้ายของพิธีศพจะมีผู้คนจากตระกูลแซ่ต่างๆ มาร่วมงานรวมทั้งหมอแคนด้วย การแข่งขันจะเริ่มจากที่หมอแคนจากตระกูลแซ่อื่นมาท้าแข่งกับหมอแคนในพิธีกรรมซึ่งเป็นคนตระกูลแซ่เดียวกับผู้ตาย โดยผู้ชนะจะได้เนื้อของหมอแคนในพิธีเป็นรางวัล การแข่งขันจะพลัดกันเป่า คนหนึ่งเป่าอีกคนแปล และผู้คนที่สามารถฟังแคนได้จะเป็นพยานในการแปล ผู้ชนะจะได้เนื้อของหมอแคนในพิธีเป็นรางวัล”

บทบาททางด้านการศึกษาและการขัดเกลาทางสังคม

การศึกษาและการขัดเกลาทางสังคมเป็นสิ่งที่ทุกสังคมต้องทำโดยใช้มาตรการต่างๆ เพื่อผู้คนที่อาศัยอยู่ในสังคมเดียวกันได้มีความคิด ค่านิยมและพฤติกรรมที่เหมาะสมกับสังคมนั้นๆ การศึกษาหาความรู้สามารถทำได้หลายวิธี เช่น การศึกษาภายในโรงเรียน การอบรมสั่งสอนจากพ่อ – แม่ หรือบุคคลอื่นๆ และการศึกษาจากประสบการณ์จริง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะสะสมอยู่ในตัวเราและจะบอก

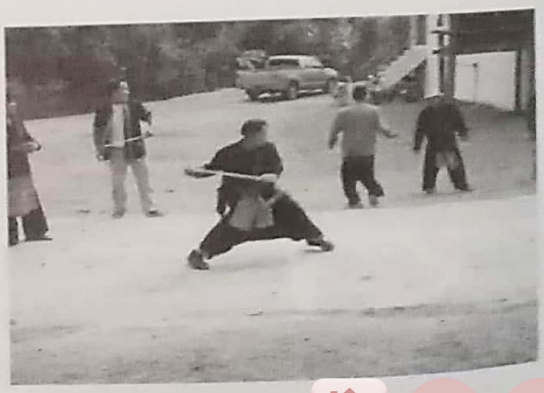
เราว่าจะใช้ชีวิตอย่างไรจึงจะมีความสุข

ชาวม้งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความรักในเสียงดนตรี บทกวีที่มีความไพเราะ บทกลอน และมีความลึกซึ้งเกินกว่าบุคคลภายนอกวัฒนธรรมจะเข้าใจในเวลาเพียงน้อยนิด การเล่นดนตรีในสังคมม้งส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิง เนื่องจากการอบรมสั่งสอนที่ปลูกฝังให้เด็กผู้หญิงต้องเรียนรู้ในการทำงานบ้านงานเรือน การเย็บปักถักร้อย และการต้องไปช่วยทำไร่ เป็นต้น ส่วนเด็กผู้ชายจะต้องเป็นหัวหน้าครอบครัวในอนาคตจะต้องเรียนรู้การทำไร่ และเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรม เป็นต้น เมื่อว่างจากการทำสวนทำไร่ก็จะฝึกเป่าเค่ง ซึ่งเป็นสิ่งผู้ชายม้งในอดีตนิยมปฏิบัติ ดังนั้นการอบรมสั่งสอนโดยผ่านบทเพลงของเค่งที่ชาวม้งรับรู้ และนำไปปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต แต่กาลเวลาเปลี่ยนไปค่านิยมต่างๆ ก็เปลี่ยนแปลงไปสิ่งใหม่เข้ามาแทนที่สิ่งเก่า ความนิยมเค่งก็ลดน้อยลง ผู้ที่เป่าเค่งได้ก็เหลือเพียงกลุ่มเล็กไม่กี่คน บทบาททางด้านการศึกษาและการขัดเกลาทางสังคมก็ลดน้อยลงไปด้วย ถึงแม้ชาวม้งในปัจจุบันส่วนใหญ่จะเป่าเค่งไม่ได้ ไม่รู้ถึงรายละเอียดของคำสั่งสอน แต่ชาวม้งก็รู้อย่างคร่าวๆ ถึงขั้นตอนว่าเค่งที่เป่าในช่วงต่างๆ ของงานศพ คือเพลงอะไรและมีความหมายว่าอะไร และถึงเพลงนี้ลูกหลานจะต้องทำอย่างไร เช่น การคำนับ และการเผากระดาษเงินกระดาษทอง เป็นต้น

บทบาทของเค่งทางด้านการศึกษาและการขัดเกลาทางสังคม เป็นสิ่งที่ทำให้ชาวม้งมีพฤติกรรมที่เหมาะสมตามจารีตประเพณี เพื่อจรรโลงให้สังคมม้งมีความเป็นปึกแผ่นและไม่ลืมวัฒนธรรมดั้งเดิมของคน ถึงแม้ในส่วนอื่นๆ ของสังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปแล้วก็ตาม ตัวอย่างคำสอนในพิธีจอปลี่ แปลโดยนายช่งเม่งถัง แซ่ลี “...ปีหน้าแม่วิญญาณจะไปพบไปเกิดเป็นดอกไม้เหมือนตะกร้า พวกเราอยู่ที่หลังไปเลี้ยงลูกเลี้ยงหลานต้องมีสักคนหนึ่งได้เป็นคนใหญ่คนโตสามารถไปครอบครองพื้นที่ของกษัตริย์ 1 ส่วน ปีหน้าแม่วิญญาณจะไปพบไปเกิดเป็นดอกไม้เหมือนตะกร้า พวกเราอยู่ที่หลังไปเลี้ยงลูกเลี้ยงหลานต้องมีสักคนหนึ่งได้เป็นคนใหญ่คนโตสามารถไปครอบครองพื้นที่ของเอเชีย 1 ส่วน...

เทพเจ้า 9 องค์ ที่ส่งวิญญาณลูกมาเกิด เทพเจ้า 9 องค์ บอกว่ามีคนชื่อว่า *ตู้ นู๋ เล้ง* มือเก่งเขียนหนังสือ *ไหม นู๋ ลี* มือเก่งเรียนหนังสือ ถ้าท่านมีลูกมีหลานชายหญิงให้ตั้งชื่อว่า *ตู้ นู๋ เล้ง* กับ *ไหม นู๋ ลี* พวกเขาที่เคยชมเชย *ตู้ นู๋ เล้ง* มือเก่งเขียนหนังสือ *ไหม นู๋ ลี* มือเก่งเรียนหนังสือ เอาหนังสือไป 14 อย่าง พวกท่านอยู่ที่หลังจะมีลูกหลานทั่วแผ่นดิน *ตู้ นู๋ เล้ง* มือเก่งเขียนหนังสือ *ไหม นู๋ ลี* มือเก่งเรียนหนังสือ ได้ที่ดิน 12 ผืน พวกท่านอยู่ที่หลังจะมีลูกหลานแผ่ขยายไปถึงกษัตริย์เอเชีย...

...พรเงินพรทอง พรลูกหลาน พรสัตว์เลี้ยงต่างๆ พรเกียรติยศ ยื่นให้ที่มือเจ้าของบ้าน เรารู้รับรู้เอาไปตั้ง เก็บไว้ที่เตียง กระด้งก็รื้อหมด เสื่อก็รื้อหมด ปีนี้ให้มีความร่มเย็นเรารู้รับรู้เอาไปตั้งเอาไปเก็บไว้ใต้หมอน กระด้งก็รื้อหมด เสื่อก็รื้อหมด ปีนี้ให้มีความร่มเย็นสุขกายสบายใจ เรารู้รับรู้เอาไปตั้งเอาเก็บบนภูเขา ลูกพี่โตมาให้ได้มีเป็นเจ้าเป็นนายปกครอง ลูกน้องโตมาได้มีเกียรติ์มีศักดิ์ศรี เรารู้รับรู้เอาไปตั้งที่มหาสุมทรลูกพี่โตมาให้ได้มีเกียรติ์มีศักดิ์ศรีลูกน้องโตมาได้เป็นเจ้าเป็นนายปกครอง พวกท่านเอาไปเป็นมาก็จะได้เป็นเมือง พวกท่านเอามหาสมุทร พวกท่านก็จะได้ร่มเย็นเป็นสุข เอานาไปรวมกับมหาสมุทรแล้วท่านก็จะได้อยู่อย่างสุขสบาย...”

บทบาททางด้านวรรณกรรมและการสื่อสาร

การสื่อสารเป็นสิ่งที่มีความสำคัญซึ่งจะประกอบด้วย ผู้ส่งสาร – สื่อ – ผู้รับสาร การติดต่อสื่อสารจะเป็นการบอกความต้องการ ความรู้สึกต่างๆ ให้กับผู้รับสาร ให้มีความเข้าใจตรงกันกับผู้ส่งสาร ในสังคมวัฒนธรรมม้ง เค่งเป็นเครื่องดนตรีที่สามารถเป่าเพื่อเลียนเสียงคำพูดหรือคำร้องดังนั้นบทเพลงทั่วๆ ไปก็จะพูดหรือเล่าถึงเรื่องราวต่างๆ เช่น เพลงลูกกำพร้า เพลงไม่มีคู่ครอง และเพลงไม่มีพี่น้อง เป็นต้น นอกจากนี้เค่งยังเป็นเครื่องมือที่ใช้เป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ที่ยังมีชีวิตและผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว บทเพลงที่เป่าในพิธีศพจะเป็นบทเพลงที่เฉพาะไม่สามารถไปเป่าในพิธีอื่นได้ แม้กระทั่งในการฝึกเป่าเพลงที่เกี่ยวกับพิธีศพจะต้องไปฝึกเป่าให้พ้นชายคาบ้าน บทเพลงในพิธีศพจะสื่อสารให้ผู้ที่เสียชีวิตรู้ว่าจะต้องเดินทางไปหาบรรพบุรุษได้อย่างไร บอกในสิ่งที่ลูกหลานได้กระทำให้ผู้เสียชีวิต เช่น เรียกทานอาหารเช้า เที่ยง เย็น และในทางตรงกันข้ามเค่งยังสื่อให้ผู้ที่มีชีวิตรับรู้ถึงคำสั่งสอน การใช้ชีวิต และคำอวยพรที่ผู้เสียชีวิตฝากมาให้ เป็นต้น การเป่าเค่งในบทเพลงต่างๆ นั้น ถ้าผู้ที่ไม่สามารถเป่าเค่งได้ก็จะไม่สามารถที่จะรับรู้ในสิ่งที่เค่งได้สื่อออกไป

เค่งเป็นเครื่องดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งที่มีบทบาทหน้าที่ทางด้านนันทนาการ และทางด้านพิธีกรรม บทเพลงที่เค่งเป่าจะเป็นการเป่าเพื่อเลียนเสียงคำพูดหรือคำร้องบทเพลงของสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1) เพลงที่ใช้สำหรับนันทนาการ ส่วนใหญ่จะเป็นบทเพลงที่เป่าเพื่อรำพึงรำพัน พรรณนาถึงเรื่องราวต่างๆ เช่น เพลงลูกกำพร้า เพลงไม่มีคู่ครอง และเพลงไม่มีพี่น้อง เป็นต้น

2) เพลงที่ใช้สำหรับพิธีกรรม เช่น เพลงจี้ไช่ (Txwv Xaiv) เป็นเพลงที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการสอน ให้คติเตือนใจ และแนะแนวทางการดำเนินชีวิตของผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ เพลงเก้าเค่ง (Nkauj Qeej) เป็นเพลงที่เรียกผู้เสียชีวิตทานข้าวเช้า ข้าวเที่ยง และข้าวเย็น เป็นต้น

บทเพลงทั้ง 2 ประเภท จะมีความซาบซึ้งกินใจ ไพเราะ ความโศกเศร้า และยังแฝงไว้ซึ่งคำอบรมสั่งสอนของบรรพบุรุษ ที่เกินกว่าบุคคลภายนอกวัฒนธรรมม้งจะเข้าใจในเวลาอันสั้น ตัวอย่างเพลงเค่ง ตู เฉีย (Qeej Tu Siav) เป็นเพลงที่เป่าเพื่อบอกว่าเขาได้ตายไปแล้ว โดยลุงล้าเส้ง ธนเวโรจน์วงศ

"บทที่ 1 คุณที่ตายคุณตายจริงหรือเปล่า คุณได้สิ้นลมหายใจทางปากหรือทางจมูก พี่น้องจะหาน้ำมาเพื่อล้างหน้าให้คุณ โดยพี่น้องจะถามว่าเย็นนั้นจะซึมไหลออกมาจากที่ไหน น้ำเย็นของทูตแห่งความตายไหลซึมมาจากซอกหิน พี่น้องได้ไปเอาน้ำเย็นของทูตแห่งความตายมาต้มแล้วนำมาชะล้างผู้ตายล้างตั้งแต่หัวจนจดเท้าให้ขาวสะอาด คนเห็นคนก็ชอบ ผีเห็นผีก็ชอบ...

วรรคที่ 1 วิญญาณผู้ตายได้ลุกขึ้นไปบอกผีบ้านผีเรือน ตนเองได้ตายสิ้นลมทางปากหรือทางจมูก (ผู้ตายบอกว่า) คุณได้ตายไปแล้วกลายเป็นผี พ่อแม่หรือพี่น้องเป่าสื่อให้คุณฟังว่า *ทุกวันคุณได้นอนหลับแล้วได้ลุกมาแต่งตัว วันนี้คุณได้แต่งตัว ที่คุณแต่งตัวแบบนี้คุณจะไปเป็นผีหรือจะไปเที่ยว (ถ้าเป็นผีจะไม่กลับมาแต่ถ้าไปเที่ยวจะกลับมา) ถ้าจะไปเป็นผีต้องให้ผีบ้านผีเรือนหรือที่หลับที่นอนรับรู้ คุณถึงจะไปได้ (ซ้ำ *) ...

วรรคที่ 2 ญาติพี่น้องพลัดเปลี่ยนเสื้อผ้าให้ใหม่และใส่รองเท้าใหม่ที่ทำจากใยกันชง เพื่อให้ผู้ตายเดินผ่านดอยตัวบุ้งได้ ญาติพี่น้องได้ฆ่าไก่ตัวผู้ให้ 1 ตัว ถ้าฝนตกก็ให้หลบใต้ปีก ถ้าแดดร้อนก็ให้หลบใต้หางไก่ คุณเดินทางไปจนถึงดอยบุ้งหรือดอยหนาว เมื่อไก่เขาขันแล้วไก่เราขันรับนั่นคือบรรพบุรุษเรา แต่ถ้าไก่เราขันแล้วไก่เขาขันรับแสดงว่าไม่ใช่บรรพบุรุษเรา...

บทพูด พูดตั้งแต่จากอดีต การเกิดโลก คน คนม้งเกิดที่ไหน คนม้งอยู่กี่จังหวัด ในที่ต่างๆ เวลา

ตายต้องบอกย้อนกลับไปแล้วเรามายังไง...

บทที่ 2 ใช้เมื่อเอาศพขึ้นม้าขี่ ตัวอย่างเนื้อเพลง *ญาติพี่น้องได้เอามีดเอาดาบไปฟันต้นไม้หรือต้นไผ่มาสานมาสร้างเป็นม้าไม้หนึ่งตัว เอามาไว้ในบ้าน เอาร่างของคนตายขึ้นไปขี่ม้าไม้นั้นเพื่อที่จะนำคนตายไปพบบรรพบุรุษได้ (ซ้ำ *) ...

บทที่ 3 บทเพลงที่จะนำร่างของคนตายออกไปประกอบพิธีกลางแจ้ง ตัวอย่าง เนื้อเพลงแคนบอกกับคนตายว่าให้ลุกขึ้นมาแล้วออกจากบ้าน ศพจะบอกเขาไปได้ ญาติพี่น้องเลยเอามีดเอาดาบมาฟันเชือกที่พันม้าไม้กับคานบ้าน แล้วคนตายได้ลุกขึ้นแล้วตามแคนออกไป ญาติพี่น้องเอามีดไปตัดไม้มาทำขาตั้งโลง เอามีดตัดไม้มาทำหลักที่ผูกวัวควายแล้วญาติได้นำร่างของผู้ตายไปวางไว้บนขาตั้งจึงเห็นญาติของผู้ตายได้เอาวัวควายมัดไว้เต็มบริเวณนั้นแล้วจึงแจ้งกับผู้ตายว่าวัวควายเอามาให้ท่าน..."

ในอดีตคนม้งมีความนิยมเป่าเค่งมากทำให้คนที่เป่าเค่งได้และสามารถรับรู้ได้ว่าเค่งสื่ออะไรก็มีจำนวนมาก แต่ในปัจจุบันวัยรุ่นไม่นิยมเป่าเค่งทำให้ประสิทธิภาพในการสื่อสารของเค่งลดน้อยลงอยู่ในวงที่จำกัด ดังนั้นในพิธีศพหรือพิธีอื่นๆ ที่ต้องเป่าเค่งจะมีเพียงไม่กี่คนเท่านั้นที่จะรับรู้ได้

บทบาททางด้านนันทนาการและการเกี้ยวพาราสี

บทบาททางด้านนันทนาการเป็นอีกบทบาทหนึ่งที่อยู่ในวิถีชีวิตม้ง และเป็นการละเล่นที่พบได้ในช่วงเทศกาลปีใหม่ม้ง (1 ค่ำ เดือน 1) โดยในบริเวณลานที่จัดงานปีใหม่จะอยู่ใกล้กับองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีผู้คนมาร่วมงานมากมาย ทั้งเด็กวัยรุ่นหนุ่มสาว และผู้สูงอายุ ต่างก็จะแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าของตนด้วยรูปแบบต่างๆ ตามยุคตามสมัยอาทิ วัยรุ่นหนุ่มสาวจะแต่งชุดที่สวยงาม ตกแต่งด้วยลูกปัดมากมาย สีสันสวยงาม รูปแบบทันสมัย บางชุดมีการดัดแปลง บางชุดเป็นการผสมผสานระหว่างม้งขาวและม้งดำ แต่สำหรับผู้สูงอายุจะใส่ชุดประจำเผ่าแบบดั้งเดิม ผู้คนจะเดินเที่ยวชมบรรยากาศภายในงานที่มีทั้งการแสดงบนเวที การโยนลูกช่วง ร้านค้าต่างๆ และการล้อมวงเป่าเค่ง ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มของหมอเค่งและเพื่อนๆ เพื่อที่จะเป่าเค่งพร้อมกับการเต้นในท่วงท่าต่างๆ เมื่อหมอเค่งเป่าเสร็จก็จะนำเค่งไปให้หมอเค่งคนอื่นเป่าต่อ นอกจากในช่วงเทศกาลปีใหม่ม้งแล้ว บทบาทของเค่งทางด้านนันทนาการสามารถพบได้ทั่วไปในชีวิตประจำวัน กล่าวคือ ชาวม้งส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทำสวน ทำไร่ และรับจ้าง เป็นต้น เมื่อเสร็จจากการทำงานในยามเย็นเมื่อว่างบางคนก็จะนำเค่งมาเป่าเพื่อระบายความรู้สึก พรรณนา และผ่อนคลายความเหนื่อยล้าจากการทำงาน นอกจากนี้ยังสามารถเป่าเค่งเพื่อเป็นการต้อนรับแขกบุคคลสำคัญที่เข้ามาเยี่ยมชมในตำบล ซึ่งการเป่าในลักษณะนี้อาจเป็นการเป่านำขบวนหรือเป่าเพื่อแสดงให้บุคคลสำคัญได้ชม จะใช้หมอเค่งจำนวน 1-2 คน เป็นการเป่าพร้อมกับการเต้นโดยพร้อมเพรียงกัน

การเป่าเค่งเพื่อความสนุกสนานให้ความบันเทิงทั้งผู้เป่าและผู้ชมนั้น ผู้เป่าจะเป่าพร้อมกับการเต้นในท่วงท่าที่งดงาม ผาดโผน เช่น

กง เต Koo Tes หรือ ท่าสามัคคี (ยืนตรง จับเค่งอยู่ชิดตัว และเฉียงไปทางด้านซ้ายก้าวเท้าซ้ายออกแล้วเดินวนซ้าย เมื่อจะเปลี่ยนมาวนทางขวามือโดยการเอาเท้าขวาไขว้กับเท้าซ้าย เค่งเฉียงไปทางด้านขวามือ แล้วเดินวนขวา)

ชงเฉี้ย Hawm Xyoo หรือ ท่าเคารพผู้มีเกียรติหรือบรรพบุรุษ (จับเค่งเฉียงไปทางด้านซ้ายมือ ก้าวเท้าซ้ายอยู่ข้างหน้าแล้วใช้เท้าขวาแตะด้านหลังเท้าซ้ายพร้อมกับยกเท้าซ้ายขึ้นเล็กน้อย ทำสลับกัน โดยเท้าขวาอยู่ข้างหน้าเท้าซ้าย เท้าซ้ายแตะด้านหลังเท้าขวา แล้วเปลี่ยนจากการแตะด้านหลังมาแตะด้านหน้า โดยเอาบริเวณส้นเท้าของเท้าขวาแตะด้านหน้าเท้าซ้ายบริเวณข้อเท้า)

อัว เจา Ua Tsaug หรือ ท่าขอบคุณ (จับเค่งเฉียงไปทางด้านขวามือ เท้าขวากับเท้าซ้ายไขว้กัน เอาเท้าซ้ายอยู่ข้างหน้ารำโดยการเอาเท้าซ้ายเหยียบพื้นพร้อมกับยกเท้าขวาขึ้นเล็กน้อย และเมื่อเท้าขวาลงเหยียบพื้นก็ยกเท้าซ้ายขึ้นเล็กน้อยเช่นกัน)

ฮู ผลี่ Hu Plig (จับเค่งให้ปลายเค่งเฉียงไปทางซ้ายมือ ยกเท้าซ้ายตั้งฉากกับพื้น แล้วกระโดดพร้อมกับหมุนตัวไปทางด้านซ้าย ทำสลับข้างโดยการขวาตั้งฉากกับพื้น เค่งเฉียงไปทางด้านขวากระโดดพร้อมกับหมุนตัวไปทางด้านขวา)

ซา ซู่ Xa Sub หรือ ท่าเขี่ยสิ่งที่ไม่ดีออกไป (นั่งยองๆ ยกเค่งให้ห่างตัวแล้วเฉียงไปทางด้านซ้ายมือ รำโดยการแตะเท้าซ้ายออกมาข้างหน้าทำสลับกับเท้าขวา)

อัว น้อ อัว เหา Ua Noj Ua Haus (เอาเท้ามาเกี่ยวเข้าด้วยกัน รำโดยการเป่าเค่งพร้อมกับกระโดดไปทางด้านข้าง)

การเต้นเค่งจะมีผู้เป่าตั้งแต่ 1 คน ขึ้นไป และจะเป่าพร้อมกับการเต้นของผู้เป่าเท่านั้นมิใช่การเป่าเพื่อให้ผู้ชมเต้นตาม การเป่าในลักษณะดังกล่าวส่วนใหญ่จะเป่าในช่วงเทศกาลต่างๆ และเป่าเพื่อต้อนรับบุคคลสำคัญ นอกจากนี้ยังเป่าเพื่อเป็นการผ่อนคลายความรู้สึก ส่วนใหญ่จะเป่าในยามเย็นซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ว่างจากการทำสวนทำไร่

ในอดีตผู้ชายวัยรุ่นนิยมเป่าเค่งมาก เมื่อว่างจากการทำไร่ ทำสวน ก็จะฝึกเป่าเค่ง โดยจะเรียนกับหมอเค่ง เมื่อเป่าเค่งได้เต้นได้ก็จะไปแสดงให้ผู้หญิงได้ชม เพื่อเป็นการดึงดูดความสนใจ สร้างความพึงพอใจ และเป็นการอวดตัวหรือแสดงความสามารถของตนในการเป่าและการเต้น ซึ่งท่าเต้นจะได้รับการถ่ายทอดจากหมอเค่งรุ่นพี่ นอกจากนี้ท่าเต้นยังสามารถคิดประดิษฐ์ท่าใหม่ได้ตามความสามารถของหมอเค่งที่ต้องการให้ท่าเต้นมีความสวยงาม ผาดโผนเพียงใด ซึ่งการแสดงดังกล่าวจะนำไปสู่การพูดคุยความรักใคร่ และอาจจะนำไปสู่การแต่งงานในที่สุด ลุงสุชาติ แซ่ลี กล่าวว่า “ในอดีตคนที่เป่าเค่งได้ ผู้หญิงจะชอบ ถ้าหนุ่มๆ เป่าเค่งจะมีผู้หญิงเอาผ้ามาเช็ดหน้าให้”

เค่งกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงบทบาทเค่งในสังคมวัฒนธรรมม้ง เป็นการปรับเปลี่ยนตามกาลเวลาและพัฒนาการด้านต่างๆ ของสังคมโลกที่ส่งผลกระทบต่อสังคมวัฒนธรรมม้งทั้งทางตรงและทางอ้อม อาทิ การมีโทรทัศน์ วิทยุ วีซีดี คอมพิวเตอร์ และการเดินทางไปทำงานยังที่ต่างๆ เป็นต้น ในอดีตเค่งมีบทบาทหลายด้าน เช่น การเป่าเพื่อเป็นสัญญาณในการออกรบ การเป่าเพื่อความเพลิดเพลินในยามว่าง หรือการเป่าเวลาเดินทางไกล การเป่าในพิธีศพ พิธีแต่งงาน พิธีจอปลี่ และการแข่งขันเป่าเค่ง ซึ่งมีเรื่องเล่าของลุงกาป่อ คีรีกุลไพศาล ซึ่งแปลโดย นายช่งเม่งถัง แซ่ลี ว่า “ในอดีตจะมีคอกวัวคอกม้า ซึ่งมีที่เปิด – ปิดประตูจะทำด้วยไม้ ถ้ามีงานศพจะมีการแข่งขันกันเพื่อที่จะเอาเนื้อ โดยให้หมอเค่งทั้ง 2 คนไปอยู่ในคอกวัว แล้วให้เป่าเค่งทีละคน ในการเป่าเค่งของหมอเค่งจะมีแสงและสีออกมาด้วย และแสงสีนั้นจะทำให้ประตูเปิดออกได้ ถ้าหมอเค่งคนไหนทำให้ประตูเปิดออกได้ก่อนก็จะเป็นฝ่ายชนะ ฝ่ายที่ชนะก็จะได้เนื้อและเป็นหมอเค่งในพิธีศพต่อ”

ในปัจจุบันบทบาทของเค่งบางอย่างได้ลดลง บางอย่างได้สูญหาย และบางอย่างได้ปรับเปลี่ยนไป เช่น การเป่าเพื่อเป็นสัญญาณในการออกรบ การเป่าเพื่อการแข่งขัน และการเป่าในพิธีศพ เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของเค่งมีหลายด้าน ดังนี้

1) บทบาททางด้านพิธีศพ ซึ่งเป็นพิธีที่ชาวม้งมีความเชื่อ และเป็นแบบแผนของพิธีศพที่อดีตปฏิบัติอย่างไรปัจจุบันก็ปฏิบัติเช่นเดิม ในพิธีศพการเปลี่ยนแปลงจะเห็นได้จากลักษณะทางกายภาพของเค่งที่ปัจจุบันได้นำท่อพีวีซี (PVC) มาทำท่อเค่ง แล้วนำมา

เป่าในพิธีศพ ซึ่งหมอเค่งมีความเชื่อว่าข้อของไม้ไผ่สามารถกั้นวิญญาณผู้ตายมิให้ตามหมอเค่งกลับมา แต่ถ้าวิญญาณผู้ตายตามกลับมาได้จะทำให้หมอเค่งเจ็บไข้ได้ป่วยหรืออาจเสียชีวิตได้ เมื่อมีเค่งที่ทำจากท่อพีวีซี (PVC) ความเชื่อดังกล่าวก็ลดน้อยลง เหลือเพียงว่า เพลงเค่งคู่เฉีย (เพลงที่บอกผู้ตายว่าเขาได้เสียชีวิตไปแล้ว) เท่านั้นที่ต้องใช้เค่งที่ทำด้วยท่อไม้ไผ่ ส่วนเพลงอื่นๆ จะใช้หรือไม่ก็ได้ นอกจากเค่งแล้ว ภายในพิธีศพยังพบความเปลี่ยนแปลงด้านอื่น เช่น โลงศพซึ่งในอดีตชาวมังจะวางศพไว้บนแคร่ แต่ปัจจุบันถ้าครอบครัวพอมีฐานะทางการเงิน ส่วนใหญ่จะนำศพไว้ในโลงเย็น และรองเท้าของผู้เสียชีวิตในอดีตจะทำมาจากใยกันชง เนื่องจากชาวมังมีความเชื่อว่าการเดินทางของผู้เสียชีวิตจะต้องผ่านภูเขาที่เต็มไปด้วยตัวบุ้ง จึงต้องใส่รองเท้าให้ผู้เสียชีวิต แต่ปัจจุบันจะใช้ผ้ากระสอบมาตัดเป็นรองเท้า

2) การเปลี่ยนแปลงบทบาททางด้านนันทนาการและการเกี้ยวพาราสี ในอดีตหนุ่มมังส่วนใหญ่นิยมเป่าเค่งในยามว่างจากการทำไร่ ทำสวน การเดินทางไกล และเป่าเพื่อให้ผู้หญิงเกิดความสนใจ ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้ค่านิยมเปลี่ยนแปลงไป การไปยังที่ต่างๆ ด้วยการเดินแล้วมีเสียงเค่งเป็นเพื่อนเดินทางถูก แทนที่ด้วยการเดินทางด้วยรถยนต์ และการเป่าเค่งเพื่อให้ผู้หญิงสนใจ ปัจจุบันวัยรุ่นหนุ่มสาวส่วนใหญ่นิยมฟังเพลงร่วมสมัยต่างๆ และนิยมเล่นเครื่องดนตรีสากลมากกว่าเค่งของชาวมัง ทำให้เค่งเป็นเครื่องดนตรีที่เชย โบราณไม่ทันสมัยในทัศนคติของวัยรุ่นบางคน แต่วัยรุ่นส่วนหนึ่งซึ่งมีจำนวนน้อยยังเห็นว่าควรอนุรักษ์และได้ฝึกเป่าเค่งต่อไป

3) การเปลี่ยนแปลงทางด้านการสื่อสาร เนื่องจากเค่งหรือแคนมังเป็นเครื่องดนตรีที่สามารถเป่าเพื่อเลียนเสียงคำพูดหรือคำร้องของบทเพลง บทกลอนต่างๆ ในอดีตการสื่อสารโดยใช้เสียงเค่งเป็นสื่อกลางส่วนใหญ่จะจำกัดอยู่ในหมู่ผู้ชายมากกว่าผู้หญิง เพราะการอบรมสั่งสอนและหน้าที่ของผู้หญิงมังส่วนใหญ่จะต้องเรียนรู้การเย็บปักถักร้อย ทำงานบ้านงานเรือนต่างๆ เป็นต้น แต่มิได้มีข้อห้ามที่จะให้ผู้หญิงฝึกเป่าเค่ง ผู้ที่สามารถเป่าเค่งได้ก็จะสามารถฟังได้ว่า เค่งที่เป่าสื่อความหมายอย่างไร เป่าดีหรือไม่ เป็นต้น ดังนั้น คำสั่งสอนในเรื่องการทำมาหากิน การใช้ชีวิต ที่อยู่ในบทเพลงผู้ชายส่วนใหญ่จะรับรู้ได้และนำไปสั่งสอนลูกหลานและครอบครัวของตน แต่ปัจจุบันค่านิยมของเค่งได้ลดน้อยลง เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไปสิ่งเก่าเข้ามาแทนที่สิ่งใหม่ เช่น เครื่องดนตรีสากล คาราโอเกะ โทรทัศน์ วิทยุ และคอมพิวเตอร์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ทำให้วัยรุ่นหนุ่มสาวไม่นิยมเป่าเค่งส่งผลให้การสื่อสารคำสั่งสอนต่างๆ ของบรรพบุรุษที่ฝากมากับเสียงเค่งได้มีผู้ที่จะรับรู้ลดลง แต่ถึงอย่างไรบทเพลงที่ใช้ในพิธีกรรมนั้น ชาวมังส่วนใหญ่ยังรับรู้ได้ว่าบทเพลงที่เป่าในช่วงนี้คือเพลงอะไร เป่าเพื่ออะไร ถึงแม้จะไม่รู้ในรายละเอียดของบทเพลงก็ตาม

การเปลี่ยนแปลงบทบาทของเค่งเกิดจากสาเหตุหลายประการ นพดล ศักดิ์เจริญชัยกุล (สัมภาษณ์, เดือนมีนาคม 2548) ได้กล่าวถึงสาเหตุการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

1) วิวัฒนาการในเรื่องศาสตร์ของเค่งได้ก้าวมาถึงจุดสูงสุดแล้วก็จะตกเป็นธรรมดา

2) กระแสโลกปัจจุบันเราไม่นิยมว่าคนมีภูมิปัญญาเป็นคนมีความรู้ แต่เรานิยมวัตถุ การมีเงินมีทอง และความสะดวกสบาย

3) การเรียนเค่งเป็นเรื่องค่อนข้างยาก เหตุด้วยที่เราไม่มีตัวโน้ต เราเรียนด้วยวิธีธรรมชาติจึงค่อนข้างยากในการเรียน

4) ความไม่ทันสมัย คนเราเล่นกีตาร์ดูแล้วทันสมัย มีสื่อตามทีวี ดูแล้วสนุก แต่เค่งดูแล้วค่อนข้างยากไม่สนุก ต้องคนที่เข้าถึงจิตวิญญาณของเค่งแล้วจะรู้ว่าเค่งมีดี มีคุณค่า

นอกจากนี้ยังมีสาเหตุภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาทของเค่ง สัจจะ การุบริรักษ์ (เดือนมีนาคม 2548) กล่าวถึงสาเหตุการเปลี่ยนแปลงดังนี้

1) การศึกษา

2) เทคโนโลยีต่างๆ ที่เข้ามาในหมู่บ้าน

3) การไปทำงานในพื้นที่อื่นๆ ที่มีรายได้ดีกว่าการทำงานในหมู่บ้าน ต่างจากสมัยก่อนที่ไม่มีงานทำนอกหมู่บ้าน การศึกษาน้อย ส่วนใหญ่จะทำไร่ทำนา เด็กๆจึงมาเรียนเค่งกันมาก

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ปทุมธานี

ผศ.เทียมจันทร์ อ่ำแหวว

ประวัติศาสตร์เป็นวิชาเก่าแก่วิชาหนึ่งในประเทศไทย ปัจจุบันขอบเขตของประวัติศาสตร์กว้างขวางมากขึ้น วิชานี้จึงแบ่งแยกออกเป็นสาขาต่างๆ เช่น ประวัติศาสตร์การเมืองการปกครอง ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์สังคม ประวัติศาสตร์ศิลปวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นต้น

ความหมายของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ในอดีตที่ผ่านมาการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยเป็นการศึกษาที่อยู่ในกรอบประวัติศาสตร์ชาติและราชวงศ์ จะมีการศึกษาท้องถิ่นบ้าง ก็เป็นการศึกษาจากส่วนกลางหรือคนภายนอก ซึ่งเป็นการศึกษาท้องถิ่นเพื่อเป็นเครื่องมือในการตอบสนองนโยบายของรัฐหรือยุทธศาสตร์การเมือง การปกครอง และเศรษฐกิจ จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญคือ “เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516” ซึ่งมีผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนความเคลื่อนไหวในแวดวงวิชาการ โดยเฉพาะวงการประวัติศาสตร์นั้นได้เกิดการศึกษาประวัติศาสตร์กระแสใหม่ ในหมู่ปัญญาชนรุ่นใหม่ คือ “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น”

หลังปี พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้ขยายขอบเขตออกไปอย่างกว้างขวาง และมีการพัฒนาการมาเป็นลำดับ โดยเฉพาะด้านความคิดและวิธีการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ที่ให้ความสำคัญกับหลักฐานในท้องถิ่น เช่น ตำนาน นิทาน โบราณสถานโบราณวัตถุ และประวัติศาสตร์บอกเล่า หรือการเก็บข้อมูลภาคสนาม ทั้งนี้ เนื่องจากมีนักวิชาการสาขาต่างๆ เช่น มานุษยวิทยา ภาษาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ ฯลฯ ได้ให้ความสนใจศึกษาท้องถิ่นในมิติประวัติศาสตร์มากยิ่งขึ้น (ยงยุทธ ชูแว่น, 2545, หน้า 102 -103) ดังจะเห็นได้จากการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในลักษณะต่างๆ ที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในปัจจุบัน เช่น ประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธ์ ประวัติศาสตร์ศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจหมู่บ้าน ประวัติศาสตร์บุคคลในท้องถิ่น ประวัติศาสตร์แม่น้ำคูคลอง เป็นต้น

ในขณะที่การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้รับความสนใจจากนักวิชาการหลากหลายสาขาแต่ถ้าถามถึงความหมายหรือคำจำกัดความของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คำตอบที่ได้จะแตกต่างกันไปตามพื้นฐานความรู้และประสบการณ์ของนักวิชาการต่างๆ อาทิเช่น

ธิดา สาระยา กล่าวว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นการศึกษาที่ไม่มองผ่านศูนย์กลาง มองประวัติศาสตร์จากเบื้องล่างโดยอาศัยข้อมูลท้องถิ่นหรือลักษณะชาวบ้านลักษณะพื้นเมืองเป็นหลัก ด้วยเหตุนั้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงเป็นประวัติศาสตร์ที่มีชีวิต (Living history) เคลื่อนไหวอยู่เสมอ เพราะข้อมูลที่นำมาศึกษานั้นเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาตามการรับรู้และเปลี่ยนแปลงของสังคมพื้นบ้าน (ธิดา สาระยา, 2525) และได้กล่าวสรุปอย่างสั้นๆ ว่า “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือกระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์” (ธิดา สาระยา , 2539)

ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม ให้ทัศนะว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือ การศึกษาในเรื่องชุมชนเป็นสำคัญ การศึกษาดังกล่าวครอบคลุมด้านต่างๆ ของสังคม เช่น ความเชื่อ เศรษฐกิจการเมือง เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นภาพของสังคมภายในชุมชนชัดเจนขึ้น (ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม, 2527)

อานนท์ กาญจนพันธุ์ แสดงความคิดเป็นว่า เมื่อประเทศไทยมีการศึกษาประวัติศาสตร์ ในฐานะที่เป็นสาขาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มักจะหมายถึงประวัติศาสตร์ของเมืองอื่นๆ ที่ไม่ใช่เมืองหลวง ประวัติบุคคลสำคัญในท้องถิ่นและความเป็นมาของสถานที่สำคัญทางศาสนาเท่านั้น ทั้งนี้เพราะประเทศไทยจะให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ชาติอย่างมาก (อานนท์ กาญจนพันธุ์, 2527)

ฉลอง สุนทราวาณิชย์ อธิบายได้ว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่นิยมศึกษากัน มักเป็นประวัติศาสตร์ของเมือง หมู่บ้าน หรือชนกลุ่มน้อยที่อยู่นอกเขตราชธานี แต่สังคมหรือชุมชนที่อยู่นอกศูนย์อำนาจทหารการเมืองของรัฐ ในที่นี้ยังมีความหมายในเชิงวัฒนธรรม กล่าวคือ หมายรวมไปถึงประวัติศาสตร์ของกลุ่มสังคมกลุ่มชนหรือชุมชนในเชิงกายภาพอาจอยู่ในบริเวณศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองของรัฐ (ฉลอง สุนทราวาณิชย์, 2529, หน้า 1)

จากแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” หมายถึงการศึกษาเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับมวลชนหรือกลุ่มคนในท้องถิ่นหนึ่ง โดยมองภาพรวมผ่านความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของชุมชนโดยอาศัยวิธีการทางประวัติศาสตร์

จุดมุ่งหมายและประโยชน์ของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับคนและเรื่องราวในท้องถิ่นต่างๆ ซึ่งประกอบกันเป็นราชอาณาจักรไทย การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงช่วยให้ลูกหลานตระหนักถึงความสำคัญของรากเหง้าเผ่าพันธุ์ที่ไปที่มาของตน อันนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกของความผูกพันและรักท้องถิ่นแผ่นดินเกิด ตลอดจนเป็นแรงกระตุ้นให้ทุกฝ่ายสนใจศึกษาค้นคว้า “พลังท้องถิ่น” ที่เคยมีมาในอดีต ไม่ว่าจะเป็นความรู้ภูมิปัญญาต่างๆ ฐานทรัพยากรและสายใยแห่งความผูกพันของผู้คนที่เป็นพลังสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งช่วยให้เกิดความเข้มแข็งของสังคมท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ปัจจุบันรัฐบาลได้ให้ความสำคัญแก่การศึกษาค้นคว้า วิจัย เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง เพื่อนำความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมา และการดำรงอยู่ของท้องถิ่น มาเป็นแนวทางในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์จังหวัด เพื่อพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และการปฏิรูปการศึกษาที่เน้นเรื่องท้องถิ่นและการบริหารจัดการแบบบูรณการ ดังจะเห็นได้จากโครงการต่างๆ อาทิเช่น โครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โครงการอนุรักษ์ส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และโครงการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาชุมชน เป็นต้น

จากที่กล่าวมาแล้วย่อมแสดงให้เห็นว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นช่วยให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาท้องถิ่นได้ ดังนี้

1. ความเข้าใจเรื่องท้องถิ่น เมื่อประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องความเป็นมาของบรรพบุรุษและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ย่อมจะทำให้เกิดความรักความผูกพัน และศักยภาพในการพัฒนาท้องถิ่นบนพื้นฐานของเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมชุมชน

2. เป็นแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่นที่มีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธ์ เพื่อลดสภาวะความแตกต่างระหว่างชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่เป็นบรรทัดฐานเดียวกัน

3. เป็นองค์ความรู้พื้นฐาน เพื่อใช้ในการจัดการศึกษาของท้องถิ่นในระดับต่างๆ และสามารถบูรณาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นในโครงการต่างๆ

วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีขั้นตอนวิธีการศึกษาเช่นเดียวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติและประวัติศาสตร์อื่นๆ คือใช้ “วิธีการทางประวัติศาสตร์” จะแตกต่างกันบ้างในเรื่องของการเก็บข้อมูล เพราะประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จะให้ความสำคัญกับข้อมูลท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นหลักฐานในการพิสูจน์ความจริง นอกจากนี้ผู้ศึกษายังจำเป็นต้องมีประสบการณ์ในท้องถิ่นที่จะศึกษาพอสมควร เพราะนอกจากความรู้ที่ได้จากเอกสารแล้ว ประสบการณ์ในการสำรวจและศึกษาภาคสนามตามความเหมาะสมจะช่วยให้ผู้ศึกษามองภาพลักษณ์ของท้องถิ่นได้ชัดเจนยิ่งขึ้นซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดเนื้อหาสาระและขอบเขตในการศึกษาต่อไป

นอกจากนี้ผู้ศึกษาอาจจำเป็นต้องใช้ประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral history) เป็นหลักฐานอีกประการหนึ่ง เพื่อช่วยพิสูจน์ความจริงในบางเรื่อง เพราะปัญหาในการศึกษาทำความเข้าใจอดีตเป็นเรื่องของการแสวงหาหลักฐานและการใช้ร่องรอยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ความทรงจำและการบอกเล่าของบุคคลจึงเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ทำให้เรื่องราวที่ศึกษาสมบูรณ์และชัดเจนยิ่งขึ้น อาทิเช่น ในบางสังคมที่ไม่มีภาษาเขียนและไม่มีหลักฐานทางวัตถุอื่นเพียงพอ หลักฐานจากการบอกเล่าจะเป็นหลักฐานประเภทเดียวที่สามารถจะใช้ได้ ในสังคมอื่นแม้จะมีภาษาเขียนและมีหลักฐานประเภทเอกสาร หรือโบราณวัตถุก็ตาม ข้อมูลบางอย่างก็อาจจะปรากฏอยู่ในหลักฐานประเภทบอกเล่าเท่านั้น โดยเฉพาะอารมณ์ ความรู้สึกและปฏิกิริยาต่างๆ ที่ไม่อาจบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรได้ เนื่องจากข้อจำกัดทางการเมืองหรือสังคม ในบางกรณีข้อมูลหลักฐานประเภทบอกเล่าจะช่วยตรวจสอบหลักฐานประเภทอื่นๆ หรืออย่างน้อยก็สามารถช่วยให้ได้ข้อเท็จจริงเพิ่มขึ้นหรือได้ภาพที่มุ่งศึกษาชัดเจนขึ้น (สืบแสง พรหมบุญ, 2523, หน้า 27)

สำหรับการใช้ประวัติศาสตร์บอกเล่าเพื่อเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์นั้น จะต้องดำเนินการไปตามหลักวิชาประวัติศาสตร์บอกเล่า ซึ่งแตกต่างจากการสัมภาษณ์โดยทั่วไป เช่น ก่อนการสัมภาษณ์จะต้องศึกษาเรื่องยุคสมัยที่เกี่ยวข้องกับการสัมภาษณ์ให้ดี รวมทั้งเลือกบุคคลจะเป็นผู้ถูกสัมภาษณ์ และช่องทางเข้าไปหาผู้ที่จะถูกสัมภาษณ์ โดยทั่วไปควรเลือกผู้อาวุโสที่มีประสบการณ์ชีวิตในท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอดเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก และเมื่อผู้สัมภาษณ์ได้จดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว ผู้ให้สัมภาษณ์มีสิทธิ์อ่านทบทวนแก้ไข แล้วลงชื่อรับรองความถูกต้องตลอดจนลงวันเดือนปีที่ให้สัมภาษณ์ไว้เป็นหลักฐาน (ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์,2523)

ปัจจุบันวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีรูปแบบและขอบเขตที่กว้างขวางมากกว่าอดีตที่ผ่านมา ดังจะเห็นได้จากการศึกษาโดยผ่านความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ในด้านต่างๆ เช่น ศาสนาความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ รวมทั้งโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ยังคงปรากฏอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ ดังนั้นจึงมีการนำความรู้ด้านมานุษยวิทยา โบราณคดี สังคม วิทยา วรรณคดี ฯลฯ มาบูรณาการในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลประเภทต่างๆ เพื่อพิสูจน์ความจริงในเรื่องต่างๆ เช่น การศึกษาวิจัยเรื่อง ร้อยปีคลองรังสิต เรื่องวัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดปทุมธานี และเรื่องก๋วยเตี๋ยวเรือคลองรังสิต เป็นต้น ดังนั้นการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงมีลักษะการศึกษาในรูปแบบของ “สหสาขาวิชา”

(interdisciplinary) ซึ่งเป็นวิธีการที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางในปัจจุบันนี้

แนวทางในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นปทุมธานี

ปทุมธานีนามเดิมว่า เมืองสามโคก เป็นดินแดนที่มีการพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่ยาวนานหลายศตวรรษ ซึ่งมีเรื่องราวและเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและศิลปวัฒนธรรม สภาพท้องถิ่นปทุมธานีในปัจจุบันมีทั้งความเจริญและความเสื่อม ซึ่งเป็นผลพวงมาจากเหตุการณ์ในอดีต ทำให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นปทุมธานีมีเรื่องต่างๆ ที่ควรแก่การศึกษาค้นคว้าอยู่เป็นจำนวนมาก

ในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นปทุมธานีเรื่องใดก็ตามควรคำนึงถึงวิธีการหรือแนวทางต่อไปนี้

1. การกำหนดชื่อเรื่อง การกำหนดชื่อเรื่องเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ เพราะช่วยให้เข้าใจเนื้อหาสาระที่จะศึกษาได้อย่างชัดเจน และนำไปสู่การสำรวจแหล่งข้อมูลเพื่อหาหลักฐานมาเพื่อเป็นเครื่องมือในการพิสูจน์ความจริงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

2. ขอบเขตที่ศึกษา เมื่อกำหนดชื่อเรื่องและขอบข่ายของเนื้อหาสาระแล้ว ต้องกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่จะศึกษาให้ชัดเจนแน่นอนว่าจะศึกษาท้องถิ่นในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน เพราะการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้น อาจศึกษาในภาพรวมของภูมิภาค หรือจังหวัดแบบเจาะลึก เช่น ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจภาคกลาง (พ.ศ.2500 - ปัจจุบัน) ประวัติศาสตร์คลองรังสิต วิถีชีวิตชาวมอญสามโคก วิถีชุมชนหมู่บ้านศาลาแดง เป็นต้น

3. ยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ ในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นปทุมธานี จำเป็นต้องแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์เพื่อกำหนดระยะเวลาทางประวัติศาสตร์ เพื่อประโยชน์ในการสื่อสารทำความเข้าใจเรื่องราวในอดีตจนถึงปัจจุบันให้ชัดเจนยิ่งขึ้น การแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ของปทุมธานีอาจแบ่งออกเป็น 3 สมัย ดังนี้

ปทุมธานีสมัยเก่า (กรุงศรีอยุธยา – กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น)

ปทุมธานีสมัยใหม่ (รัชกาลที่ 4 – รัชกาลที่ 7)

ปทุมธานีสมัยปัจจุบัน (รัชกาลที่ 7 – รัชกาลปัจจุบัน)

การแบ่งยุคสมัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นปทุมธานีออกเป็น 3 สมัยดังกล่าว โดยใช้เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ไทยและเหตุการณ์ที่สำคัญในท้องถิ่นเป็นเกณฑ์ ดังนี้

3.1 ปทุมธานีสมัยเก่า (กรุงศรีอยุธยา-กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น)

ตลอดระยะเวลาอันยาวนานของราชอาณาจักรไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ด้านการปกครอง เศรษฐกิจและสังคมดำเนินไปตามแนวทางที่เคยประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาและเป็นต้นแบบต่อเนื่องมาถึงในสมัยกรุงธนบุรี และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1- รัชกาลที่ 3) ดังเช่น การปกครองแบบจตุสดมภ์ ระบบศักดินา ระบบไพร่ - ทาส และเศรษฐกิจแบบพึ่งพา เป็นต้น สถานการณ์ดังกล่าวจึงมีลักษณะแบบดั้งเดิมซึ่งเรียกว่าสมัยเก่าหรือสมัยจารีต ซึ่งเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป

จากหลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่าท้องถิ่นปทุมธานีได้มีการพัฒนาทางประวัติศาสตร์มาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา และเป็นถิ่นฐานของชาวมอญอพยพที่หนีพม่าเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์ไทย ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น สภาพบ้านเมืองของปทุมธานีจึงอยู่ในสมัยเก่าหรือสมัยจารีตเช่นเดียวกับประวัติศาสตร์ไทยในขณะนั้น

3.2 ปทุมธานีสมัยใหม่ (รัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 7)

สภาพบ้านเมืองไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และต้นสมัยรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จ-

พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ถูกคุกคามจากการล่าอาณานิคมของชาติมหาอำนาจตะวันตก ช่วงนี้บ้านเมืองจึงตกอยู่ในภาวะวิกฤติซึ่งเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญของประเทศชาติ เพื่อความอยู่รอดของชาติบ้านเมือง รัชกาลที่ 4 จึงทรงดำเนินนโยบายต่างประเทศโดยทำสัญญาเบาว์ริ่งกับอังกฤษเมื่อปี พ.ศ. 2398 มีผลให้ไทยต้องเปิดการค้าเสรีกับอังกฤษและชาติมหาอำนาจตะวันตกอื่นๆ ตลอดจนปรับประเทศให้ทันสมัยแบบตะวันตก (Modernization) ซึ่งเป็นการปูพื้นฐานให้มีการพัฒนาบ้านเมืองเหมือนอย่างตะวันตก (Westernization) ในสมัยรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งเป็นพระราชโอรส

การพัฒนาบ้านเมืองในสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ทำให้บ้านเมืองไทยสมัยเก่าหรือสมัยจารีตสิ้นสุดลง สำหรับท้องถิ่นปทุมธานีนั้นได้รับอิทธิพลจากการพัฒนาบ้านเมืองตามแบบอย่างตะวันตกที่สำคัญได้แก่ การพัฒนาทุ่งหลวงรังสิต (ปัจจุบันคืออำเภอธัญบุรี อำเภอคลองหลวง อำเภอลำลูกกา อำเภอหนองเสือ) ให้เป็นแหล่งผลิตข้าวเพื่อการส่งออกโดยระบบการชลประทานสมัยใหม่ เช่น การขุดคลองรังสิต การสร้างประตูน้ำจุฬาลงกรณ์ และการใช้เครื่องจักแทนแรงงาน คน และสัตว์

3.3 ปทุมธานีสมัยปัจจุบัน (รัชกาลที่ 7–รัชกาลปัจจุบัน)

การพัฒนาบ้านเมืองตามแบบอย่างตะวันตกอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ทำให้บ้านเมืองเจริญก้าวหน้าทั้งด้านการปกครอง เศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะด้านการศึกษานั้น บรรดาพระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนางและข้าราชการได้มีโอกาสศึกษาแบบสมัยใหม่และเดินทางไปศึกษาต่อต่างประเทศในสาขาวิชาต่างๆ ทำให้ได้รับอิทธิพลแนวความคิดทางการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยของประเทศตะวันตก และมีความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองของไทยจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นประชาธิปไตยตามแบบอย่างนานาอารยประเทศในขณะนั้น และในที่สุดกลุ่มปัญญาชนที่เรียกตนเองว่า “คณะราษฎร์” ซึ่งประกอบด้วยทหารบก ทหารเรือง และพลเรือน สามารถดำเนินการยึดอำนาจการปกครองจากรัชกาลที่ 7 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าอยู่หัว ได้สำเร็จเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ประเทศไทยจึงมีการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขมาตราบปัจจุบันนี้

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ปทุมธานีในฐานะจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยจึงมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ในด้านต่างๆ ทั้งด้านการเมืองการปกครองเศรษฐกิจและสังคม เข้าสู่สมัยปัจจุบันหรือสมัยประชาธิปไตยตามสถานการณ์ของชาติบ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป

หลักฐานในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นปทุมธานี

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นปทุมธานีตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยปัจจุบันเป็นช่วงระยะเวลาที่สังคมไทยมีพัฒนาการทางด้านการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและศิลปวัฒนธรรมข้อมูล หลักฐานและเอกสารที่เกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในช่วงนี้ จึงมีหลักฐานชั้นต้นและหลักฐานชั้นรอง

1. หลักฐานชั้นต้น สำหรับปทุมธานีหลักฐานชั้นต้นที่พบในขณะนี้มีจำนวนน้อยมาก อาจเป็นเพราะปทุมธานีมีฐานะเป็นเพียงเมืองเล็กๆ ชายพระราชอาณาเขต ไม่ใช่เมืองโบราณที่เป็นศูนย์กลางทางการปกครองและเศรษฐกิจของประเทศ หลักฐานชั้นต้นที่สำคัญในปัจจุบัน ได้แก่เอกสารที่เก็บรวบรวมไว้ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ส่วนใหญ่เป็นเอกสารของส่วนราชการต่างๆ เช่น เอกสารกระทรวงกลาโหม เอกสารกระทรวงมหาดไทย รายงานในกิจการต่างๆ ของหน่วยงานส่วนกลางและภูมิภาค รวมทั้งแหล่งโบราณคดีและแหล่งประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น เช่นโบราณสถานเตาโอ่งอ่าง

ทุ่งพญาเมือง คลองลัดเตร็ดใหญ่ และวัดต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีสื่อประเภทรูปภาพและสื่อประเภทบุคคล ได้แก่ ภาพชุมชนมอญสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ภาพคลองรังสิต ภาคบุคคลสำคัญ ภาพวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น แผนที่ของท้องถิ่น และการสัมภาษณ์บุคคลในท้องถิ่น

2. หลักฐานชั้นรอง หลักฐานชั้นรองในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นปทุมธานีมีอยู่จำนวนมากที่สำคัญ ได้แก่หนังสือและผลงานทางวิชาการที่จัดทำโดยหน่วยงานต่างๆ ได้แก่

2.1 กระทรวงมหาดไทย ได้แก่ เอกสารข้อมูลสถิติต่างๆ ของจังหวัดปทุมธานี และหนังสือ “ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาค จังหวัดปทุมธานี พ.ศ. 2527 ”

2.2 สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย งานวิจัยเรื่อง “ร้อยปีคลองรังสิต” ดำเนินการระหว่างปี พ.ศ. 2537 – พ.ศ. 2539 เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองเนื่องในวโรกาสกาญจนาภิเษก

2.3 จังหวัดปทุมธานี ส่วนมากเป็นบรรยายสรุปเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดและหนังสือที่จัดทำเนื่องในวาระสำคัญๆ เช่น “สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี จังหวัดปทุมธานี” จัดทำเนื่องในวโรกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมฉลองพระชนมายุพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวครบ 6 รอบ เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2542 “100 ปีเมืองธัญบุรี” ดำเนินการโดยอำเภอธัญบุรี เพื่อเป็นที่ระลึกเนื่องในโอกาสครบ 100 ปี เมืองธัญบุรี เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2545 รวมทั้งหนังสือของดีเมืองปทุม เล่า 1-3

2.4 สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จัดทำเอกสารทางศิลปวัฒนธรรม เช่น นามสงเคราะห์จังหวัดปทุมธานี เล่า 1 - 2 ภูมิปัญญาชาวบ้าน สถาปัตยกรรมในท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมเมืองปทุม เป็นต้น

2.5 หอสมุด มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล (ปทุมธานี) เอกสารวิชาการที่สำคัญ ได้แก่เรื่อง “ก๋วยเตี๋ยวเรือคลองรังสิต : จากอดีตสู่ปัจจุบัน” และเรื่อง “ชุมชนคลองหก”

สรุป

ในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้น จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นทางทฤษฎีเกี่ยวกับ นิยาม แนวคิด และวิธีการศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาค้นคว้าอย่างมีหลักเกณฑ์ โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ท้องถิ่นซึ่งมีลักษณะเป็นสหสาขาวิชา (interdisciplinary) อยู่แล้ว กระบวนการศึกษาค้นคว้าจึงต้องผสมผสานความรู้จากศาสตร์สาขาต่างๆ เพราะความจริงมีหลายมิติ ด้วยเหตุดังกล่าว ความรู้พื้นฐานในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นปทุมธานีที่กล่าวมาแล้ว จึงเป็นการเตรียมความพร้อมให้แก่นักศึกษาหรือนักวิชาการท้องถิ่น ก่อนที่จะศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นปทุมธานีในยุคต่างๆ ต่อไป

บรรณานุกรม

ฉลอง สุนทรวาณิชย์ (2539). เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นบริเวณคลองรังสิต ในร้อยปีคลองรังสิต โครงการวิจัยนำร่องเฉลิมฉลองวโรกาสกาญจนาภิเษกสถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (หน้า 1-7) กรุงเทพ ฯ : ม.ป.ท.

เตช บุญนาค (2527) วิธีการของประวัติศาสตร์. ในชาญวิทย์ เกษตรศิริ และสุชาติ สวัสดิ์ศรี (บก.) ปรัชญาประวัติศาสตร์ (หน้า 83-90) กรุงเทพ ฯ : ไทยวัฒนาพาณิช.

แถมสุข นุ่นนนท์ (2527). ประวัติศาสตร์.ในชาญวิทย์ เกษตรศิริ และสุชาติ สวัสดิ์ศรี (ปก.) ปรัชญาประวัติศาสตร์ (หน้า 25) กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช

ธิดา สาระยา.(2525) ตำนานและตำนานประวัติศาสตร์กับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : ,ม.ป.ท.

ยงยุทธ ชูแว่น. (2545). ความสำคัญและขอบเขตของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในปัจจุบัน.วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปกร.25(1) 102-114

วารุณี โอสถานนท์. (2529). การศึกษาประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. (2527). การศึกษาประวัติศาสตร์ไทย ในเอกสารประกอบการประชุมสัมมนาครูสังคมศึกษาจังหวัดปทุมธานี วันที่ 5 - 6 เมษายน 2527. ปทุมธานี : ภาควิชาประวัติศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์.

ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์. (2523). ประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า.วารสารรวมบทความประวัติศาสตร์,(1). 52-67.

สืบแสง พรหมบุญ. (2523). สถานะของวิชาประวัติศาสตร์ในประเทศไทย.กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ท่องเที่ยวให้เชี่ยวชาญ

ตอน

"น้ำท่วม" ฤๅจักเป็นอุปสรรค สำหรับนักท่องเที่ยว

รศ.ยุพดี เสตพรรณ

ปีนี้เป็นปีที่หมายมั่นปั้นมือว่าจะต้องไปดูบั้งไฟพญานาค ที่โพนพิสัยจังหวัดหนองคายให้ได้ เนื่องจากปีกลายเพื่อนที่นัดจะไปด้วยกันบอกเลิกกะทันหัน เพียงเพราะไอไป 2 แค่ก แล้วบอกว่าเป็นหวัดขอพักผ่อน ทำให้เพื่อนผู้รอรับอยู่ที่อุดรธานีพลอยเก้อไปด้วย จึงตั้งใจมา 1 ปีเต็มๆ ว่าปีนี้ต้องไปให้ได้แต่เพื่อให้คึกคัก จึงชักชวนเพื่อนร่วมก๊วน 8 คนกับภรรยาน...เอ้ย....ภรรยาอีก 3 คนรวมเป็น 11 คนไปด้วย นัดหมายแรกฤๅจะพลาด เพราะล้วนเป็นพวกสาระพาฮาเฮอยากสุขซ้ำ สุขแรกเกิดขึ้นที่จันทบุรี สุขที่สองที่สิงห์บุรี สุขที่สามคือครั้งนี้ เราเป็นคนเลือกเอาอุดรธานีและหนองคายเป็นที่นัดหมาย

การนัดหมายให้ตรงเทศกาลเป็นเรื่องดี เพราะมีกำหนดแน่นอนโดยตัวของมันเอง โดยเฉพาะการจุดบั้งไฟของพญานาคเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ซึ่งมีวันเดียวในโลก และ ในประเทศไทย (ลาวด้วย) คือวันออกพรรษา ที่พระพุทธองค์เสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ หลังจากทรงแสดงธรรมแก่พระมารดา จะดูวันอื่นก็ไม่ได้ พญานาคท่านก็ลีลาเหลือเกิน น่าจะแถมวันเข้าพรรษาให้ด้วย เพราะช่วยให้นักท่องเที่ยวแน่นโพนพิสัยได้อย่างน้อย 2 ครั้ง ถ้าเป็นวันขึ้นปีใหม่ด้วยก็จะยิ่งดีเพราะหนองคายเป็นจังหวัดแรกของอีสานซึ่งตั้งรับลมหนาวที่พัดลงมาจากจีน อากาศหนาวที่ริมโขงในขณะหนุ่มสาวเคล้าคลอกันรอดูบั้งไฟพญานาค คงทำให้นักแต่งเพลงรัก ระบือนามขึ้นได้อีกหลายคน หมายรวมถึงเพลงรักที่หักอก ประมาณเนื้อร้องที่ว่า "รอเธอนานราวกับรอดูบั้งไฟพญานาค และเมื่อเธอไม่มาตามนัดหมาย บั้งไฟพญานาคที่เป็นแสงสีแดงนั้น ก็เป็นดั่งเปลวไฟที่แผดเผาให้หัวใจฉันไหม้เกรียมและถูกกรีดซ้ำด้วยคมหนามของสายลมแยกหัวใจฉันออกเป็นชิ้นๆ แล้วโยนให้ "บึก" ราชาแห่งโขงขย้ำกิน" น่าจะเป็นเพลงที่กินใจคน

บอกแล้วว่านัดหมายแรกมีมนต์ขลังเสมอ พร้อมใจกันตั้งตาคอย แต่เมื่อเวลาผ่านไปใกล้ถึงวันเดินทาง มนต์ขลังก็เสื่อมคลาย มีเหตุให้ไปไม่ได้เสียครั้งหนึ่ง ซึ่งล้วนแต่มีเหตุผลต้องให้อภัยทั้งสิ้นทำให้ผู้ชายที่ขาดไป 2 คน ก็เหมือนขาดไป 1 คนก็เหมือนขาดไป 4 คนเพราะต้องพ่วงเมียไปด้วยรถจึงว่าง จากที่ตั้งใจจะขับรถตามกันไป 2-3 คัน ก็เหลือ คันเดียว จน(ผู้ช่วยศาสตราจารย์กัลยา แม้นมินทร์ สามารถพ่วงเพื่อนนอกก๊วนไปได้อีกคนหนึ่ง โบ๋ คนที่ไอ 2 แค่ก เมื่อปีกลาย แล้วบอกลาป่วย พวกที่ไปได้ทั้งหมดล้วนเคยเป็นชาวราชภัฏ แต่ต่างสำนักกัน ยกเว้นตุ๋ย (ฉัตรชัย นัวกันต์)

วันเดินทาง ข่าวน้ำท่วมโคราชทางขาดเป็นที่หวาดหวั่นของคนเดินทางทั่วไปรวมทั้งญาติมิตรของเรา แต่ก็ไม่ทำให้พวกเราหวั่นไหวแต่ประการใด “ตุ๋ย” หนุ่มผู้ยังไม่เกษียณ และลางานไว้แล้วหาทางหนีน้ำทั้งทางบกและทางอากาศ โดยสอบถามราคาและเวลาเดินทาง ทั้งรถทัวร์ รถไฟ เครื่องบินยังไงก็ต้องไปให้ได้ว่างั้นเถอะ ในที่สุด ตุ๋ยผู้กล้า ก็ตัดสินใจขับรถส่วนตัวไปเพราะประหยัดดีและไว้ใจรถตัวเองที่สามารถยกระดับให้หนีน้ำท่วมสูง ได้โดยไม่ลืมตรวจสอบความสูงของระดับน้ำจากศูนย์บริการข้อมูลน้ำท่วม ของจังหวัดนครราชสีมาซึ่งยังยืนยันตลอดว่า “น้ำลดรถไปได้” แต่ตำรวจหนุ่มแห่งโคราชบอกว่า “เส้นทางเลี่ยงเมืองจากโคราชไปขอนแก่นไปไม่ได้หรอกครับ ผมลุยมาเมื่อเช้ามืดนี้เอง” ตอบแล้วก็ถอยห่างไปเพ่งพินิจดูความสูงของรถเราให้แน่ใจอีกที ประสาตำรวจที่ใจดีและรอบคอบ พี่เจริญ (ผู้ช่วยศาสตราจารย์เจริญ ยิยารมณ์) แห่งไวยาจักรและผู้ใคร่รู้ว่าเจ้ารถคันนี้ยกระดับสูงสุดแค่ไหนลุ้นว่า “เราลองไม่เชื่อตำรวจกันไหม” และแล้วตำรวจผู้นี้ก็ทำให้เรารู้จักบ้านยองแยงอันเป็นเส้นทางหนีน้ำท่วมคือทางที่ผ่านเมืองโคราชไปทางจักราชแล้วเลี้ยวเข้ายองแยงมาโผล่ที่ถนนมิตรภาพตอนพ้นน้ำ จากนั้นพี่เจริญจึงเริ่มเล่าตำนานยองแยงที่นึกขึ้นมาเองว่า “มีผู้เฒ่าคู่หนึ่ง ชื่อยายยองและตาแยง ....” โดยขอคำปรึกษาจากพวกพ้องว่า “ตาควรชื่อแยงจึงจะถูกต้องใช้ไหม” ยองแยงจึงเป็นชื่อที่พวกเราจดจำไม่มีวันลืมรวมทั้งบุญคุณของตำรวจโคราชด้วย ขณะเดียวกันก็สงสัยคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ศูนย์บริการข้อมูลฯ ยิ่งนักเพราะเขายังยืนยันให้เราย้อนกลับไปทางถนนเลียบเมืองและบอกเราว่าสะพานที่ยองแยงชำรุดข้อมูลนี้น่าจะทำให้เจ้าหน้าที่ผู้นี้ชำรุดได้เช่นกัน ก็....นั่งเทียนนี้หว่า” แต่ตุ๋ยผู้มีใจยุติธรรมก็แก้แทนว่าถ้าเขาแนะนำให้ทุกคนไปทางยองแยง สะพานอาจพังก็ได้ “ต้องเข้าใจเขา” ตุ๋ยผู้แสนดีพยายามเข้าข้าง

เมื่อพ้นน้ำไปได้ พี่เจริญยังติดใจใคร่พิสูจน์ความสามารถ ในการยกตัวของรถ จึงปรารภว่า “เราน่าจะย้อนกลับไปทางน้ำท่วมใหม่กันนะ” เพราะรู้ว่ารถคันนี้ยกตัวได้ถึง 3 ระดับ แต่รถจะคุณภาพสูงปานใดก็ตามเมื่อเจอปัญหากระจกฝืดก็ต้อง “เอามือช่วยดึง” เหมือนกัน

ตลอดการเดินทาง ตุ๋ยพยายามขับรถให้ติดไฟแดงมากที่สุดโดยให้เหตุผลว่า “จะได้คุยกันนานๆ พบกันที่ไม่ควรรีบร้อน” การคุยกันอย่างเพลิดเพลินและบันเทิงนี้ ทำให้หลายครั้งแม้ “โอ๋” ศรีภรรยาผู้กำกับเส้นทางบอกให้เลี้ยวล่วงหน้าแล้ว ตุ๋ยก็ไม่ยอมเลี้ยว และยังขับพาไปติดรถเลี้ยวขวาหรือเลี้ยวซ้ายทั้งที่รู้เป้าหมายปลายทางของเรานั้น จะต้องขับตรงอย่างเดียวทำให้ต๋อย เพื่อนผู้คอยอยู่ที่อุดรธานีต้องโทร.ถามซ้ำๆ ว่า “ถึงไหนถึงกันแล้ว” ทั้งที่ตำตอบสุดท้ายดูจะใกล้ถึงเต็มที่ เป็นเหตุให้ท่านจรูญผู้บังคับบัญชาสูงสุดของต๋อย ผู้ขับรถได้เร็วกว่ามานพน้อยทั้งหลายได้หลายเท่าอดรนทนไม่ได้ โทร.แซวว่า “เต่าไล่งับยางล้อรถหรือไง” แต่ก็ไม่สามารถทำให้ตุ๋ยผู้เยือกเย็นสุขุมคัมภีรภาพและอยากคุย มีอาการหวั่นไหวแต่อย่างใด

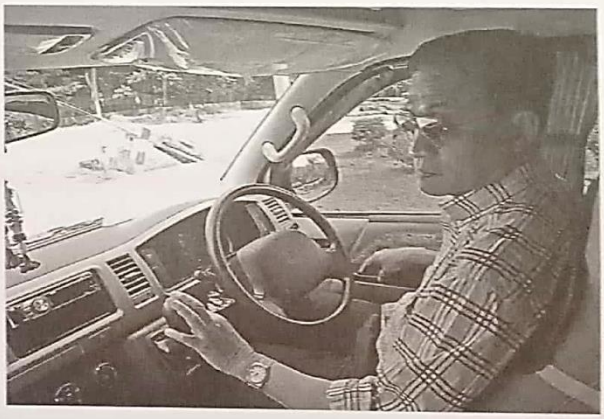
เดินทางจากกรุงเทพฯ แปดโมงเช้าแวะกินอาหาร 2 ครั้งแก้เมื่อย (ไม่ได้กินแก้หิว แท้จริงคุยอร่อยกว่ามาก) แวะถามเส้นทางหนีน้ำท่วม 3 – 4 ครั้ง ถึงอุดรธานีราวห้าโมงเย็น คิดดูก็แล้วกันว่ามีใคร

สามารถทำสถิติได้ยอดแย่ ขนาดนี้ แต่ทุกคนอารมณ์ดี เว้นแต่โอ๋ผู้บังคับบัญชาของตุ๋ยที่เมื่อยหน่อยเพราะขายาวและสละที่นั่งข้างหน้าให้แก่พี่เจริญผู้เป็นเลิศแห่งไวยาจักร เกษตรกรดีเด่นแห่งชาติผู้เชี่ยวชาญและที่ปรึกษาองค์กรต่างๆ ในจังหวัดจันทบุรีกว่า 20 แห่งจนจำสถานภาพตัวเองได้ไม่หมด ได้นั่งหาเรื่องสนทนาเย้าแหย่ให้ครึกครื้นคู่ไปกับตุ๋ยผู้เพิ่งจะนึกได้ว่าตัวเองเด็กกว่าเพื่อนเมื่อพี่ๆ เขาเกษียณกันไปหมดแล้ว หลังจากทำตัวแก่แดดมานาน

อาหารมื้อค่ำที่อุดรธานี ท่านจรูญผู้บังคับบัญชาสูงสุด ของต๋อย พาไปรับประทานที่ เซี่ยมไฮ้ภัตตาคาร ที่ต๋อย นักภูมิศาสตร์ชราภาพและเป็นชาวอุดรธานีโดยกำเนิดไม่สามารถบอกได้ว่าตั้งอยู่ถนนสายใด เพราะคงไม่เคยมีใครตั้งคำถามที่ไม่เข้าท่าเช่นนี้มาก่อน ควรจะถามว่า “ร้านนี้มีอะไรอร่อยที่สุด” มากกว่า ที่นี่มีอาหารให้เลือกรับประทานมากมายอาทิ ที่รับประทานมื้อนี้ได้แก่ เนื้อผัดขี้เมา ซอยหมู ปลากะพงทอดน้ำปลา ผัดกระเพาะปลา ห่านพะโล้ หัวปลาต้มเผือก และผัดผักรวม ด้วยเหตุที่พวกเราเป็นคนนิสัยดีมีความเกรงใจเจ้าภาพผู้เชี่ยวชาญด้านอาหารอร่อยๆ มาก จึงได้แต่พากันนั่งนิ่งให้ท่านสั่งและความอยากรู้อยากลองก็ไม่อาจยับยั้งเรา (ผู้รจนาเรื่องนี้) ให้ปฏิเสธอาหารแนะนำได้ เมื่อกระหน่ำกันจนใกล้จะเป็นซูซกแล้ว จึงพากันไปกินขนมล้างกลิ่นคาวที่ร้านเจ้าประจำของต๋อย อยู่ในซอยตำรวจ ข้างธนาคารกสิกรไทย ร้านนี้ขายมานานกว่า 30 ปี แต่ทำตัวเป็นผ้าขี้ริ้วห่อทองคือยังคงสภาพร้านเล็กๆ ที่เป็นห้องแถวเก่าๆ ความเด่นของร้านอยู่ที่มีภาพบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถพระราชโอรสและพระราชธิดาครั้งทรงพระเยาว์ติดอยู่ที่ฝาผนังหลายภาพ

จากนั้นจึงเข้าที่พัก ในศูนย์ฝึกประสบการณ์วิชาชีพมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี นัดหมายเจ็ดโมงครึ่งวันรุ่งขึ้นเพื่อกินอาหารเช้าแล้วเดินทางไปเที่ยวภูฝอยลม รีสอร์ตแสนงามของกิฟฟารีนและข้ามไปซื้อหาของโปรดของตุ๋ยที่ร้านสินค้าปลอดภาษีฝั่งลาว

วันรุ่งขึ้น ท่านจรูญเป็นสารถีเองขับรถตู้มาพร้อมต๋อย เพื่อพาไปกินอาหารเช้าที่ร้าน **คิงโอชา** ถนนสี่ศรัทธา (ชื่อถนนนี้รู้จักจากลูกหลานในบ้านต๋อย และโปรดสังเกตว่า เมื่อคืนใช้คำว่ารับประทาน วันนี้ใช้คำว่ากินเพราะสถานภาพของร้านและอาหารต่างกัน) เป็นร้านประจำของท่านจรูญ มีทั้งชา กาแฟ น้ำส้มคั้น ขนมปังญวน ไข่กระทะ หมูยอลวกและอื่นๆ สั่งได้ตามอยาก (กิน) เราต้องแบ่งไข่กะทะให้ตุ๋ยไปส่วนหนึ่งเพราะเยอะ และเป็นคนอยากชิมโน่นอยากชิมนี่อย่างละนิดอย่างละหน่อย (รวมกันแล้วมาก) จะได้รู้ว่ารสชาติเป็นอย่างไร อะไรอร่อยไว้บอกเล่ากัน จะกินให้เหลือก็ไม่ได้เพราะเป็นคนดีของโลก ไม่อยากให้เสียทรัพยากรไปโดยง่าย เว้นแต่ท้องกำลังจะใกล้แตกจริงๆ

อิ่มหมีพีมันแล้ว (พี่เจริญน่าจะอธิบายที่มาของสำนวนนี้ได้ดี ตามประสาคนช่างจินตนาการ) ท่านจรูญขับรถลงทิศใต้ไปทางขอนแก่นราว 30 กิโลเมตร ต้องวกกลับเพื่อเลี้ยวเข้าภูฝอยลม อากาศตอนสายกำลังสบายจึงแวะเข้าชม **โรงแรม อินเตอร์ รีสอร์ท** (ที่ถูก ต้องเขียนว่า รีสอร์ต) ซึ่งอยู่บริเวณทางผ่าน โดยเลี้ยวขวาเข้าไปเป็นระยะทางพอสมควร เป็นสถานที่พักจัดประชุมอบรม สัมมนา อยู่ในหมู่แมกไม้ที่ร่มรื่นริมบึงใหญ่ มีศาลาสวยในบึงนี้ ที่นี่มีกิจกรรมหลากหลายให้เพลิดเพลินใจ อาทิ เส้นทางเดินออกกำลังกาย สระว่ายน้ำ สวนสัตว์ขนาดเล็ก กระโดดสลิง น้ำตกจำลอง สถานที่นี้น่าจะเหมาะสมในสำหรับเป็นที่กักบริเวณผู้ชอบหนีประชุมสัมมนา เจ้าของกิจการ คือผู้ผลิตกิฟฟารีน ที่นี่มีพื้นที่ราว 1,000 ไร่ บริเวณหมู่ 7 ต.หนองแสง อ.หนองแสง จ. อุดรธานี โทร. 042 – 250250 - 3 โฆษณา (อ่านว่า โคด-สะ-นา) ให้ เผื่ออยากไปเที่ยวกับใครบางคนพี่เจริญเล็งไว้แล้ว เพราะปลอดศรีภรรยา และไกลจากจันทบุรีมาก จนหลุดพ้นสายตาอยากรู้อยากเห็น ที่อาจทำให้หลุดจากตำแหน่งไวยาวัจกรยอดเยี่ยมแห่งวัดศรีเมืองได้

หลังดื่มด่ำบรรยากาศสดชื่นสวยงามและดื่มน้ำหวานที่พนักงานนำมาบริการแล้ว จึงเดินทางต่อไปยัง **ภูฝอยลม** แหล่งท่องเที่ยวบนทิวเขาภูพานน้อย สูงราว 600 เมตร ซึ่งมีภูมิสัณฐานเป็นภูเขายอดราบเช่นเดียวกับภูอื่นๆ ในอีสานเพราะเป็นภูเขาหินทราย มีสภาพธรรมชาติที่สวยงามมีทั้งป่าดิบแล้งป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรังและทุ่งหญ้า มีสัตว์ป่า พวกเก้ง กระต่ายป่า หมูป่าไก่ป่าและนกนานาชนิด มีถ้ำ น้ำตก ซึ่งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติพันดอนปะโค เป็นต้นน้ำลำธารของห้วยและอ่างเก็บน้ำสำหรับทำประปาหล่อเลี้ยงชาวอุดรธานี ภูฝอยลมได้รับการสนับสนุนจากหลายหน่วยงานเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในชื่อ “โครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภูฝอยลม ”

ตามรายทางที่ผ่านไปจุดชมวิว จะพบค่ายเยาวชน บ้านพักนักท่องเที่ยวที่ซ่อนตัวอยู่ใต้เงาไม้ ห้องประชุมโล่งๆ สนามหญ้า ป้ายอธิบายสถานที่ที่หน้าผามีศาลาชมวิว มองเห็นเมืองอุดรธานีอยู่ลิบๆ เมื่อกลับมาที่สวนไม้ดอกตกแต่งป้ายชื่อภูฝอยลม จะมีบันไดลงไปสู่พิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ ตามทางผ่านเป็นดงบานบุรีและดาวกระจายบานไสว มีผีเสื้อสีสวยบินล่อใจให้ถ่ายภาพ ภายในพิพิธภัณฑ์มีนิทรรศการไดโนเสาร์หลังพิพิธภัณฑ์เป็นป่า มีรูปปั้นไดโนเสาร์ยืนเด่นเป็นสง่าอยู่ 2 ตัว

ลึกเข้าไปอาจมีอีก มีเส้นทางเดินป่าที่มีรูปปั้นสัตว์ซุ่มอยู่ใต้เงาไม้เช่น กวาง สิงโต เสือ เด็กๆ ที่ไปเข้าค่ายคงชอบ เพราะผู้ใหญ่ยังเก็บภาพไว้หลายภาพ ท่านจรูญซึ่งรออยู่ข้างบนไม่ได้เดินมาด้วยบอกว่าเที่ยวภูฝอยลมให้ทั่วต้องใช้เวลาทั้งวัน ถ้าอากาศหนาวก็จะสดชื่นมาก มีต้น ฝอยลม คือไลเคนที่เป็นเส้นสีเขียวปนเทา ห้อยรุ่งริ่งอยู่ตามไม้ใหญ่ เป็นเอกลักษณ์ของสถานที่ แต่คงจะอยู่ในป่าลึกจึงมองหาไม่พบ ต้นฝอยลมพบตามบริเวณที่มีอากาศหนาวหลายแห่ง เช่นภูหลวง ดอยอินทนนท์ เป็นต้น

ลงจากภูฝอยลม ผ่านทางเข้าวัดป่าบ้านตาดเลื่องชื่อของหลวงตาบัวและขับรถขึ้นไปบนสันเขื่อนของอ่างเก็บน้ำห้วยสามพาด ตามโครงการในพระราชดำริตามรายทางปลูกต้นกระดาษ สัก ยางพารา สำปะหลัง อ้อย ดูเขียวขอุ่มชุ่มชื้นดี แต่เมื่อพี่เจริญเห็นการกรีดยางพาราของชาวอีสานที่ขนาดลำต้นของยางเล็กประมาณน่องของสาวัยละอ่อน จึงอธิบายอย่างผู้เชี่ยวชาญว่า ยางพาราที่ถูกกรีดนี้ดั่งสาวน้อยที่มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ยังไม่ถึงเวลาที่จะให้น้ำยางอย่างแท้จริง น้ำยางที่ได้จะน้อยและไม่นานต้นจะโทรม น้ำยางก็จะหมดไปอย่างรวดเร็วเนื่องจากเปลือกยังไม่หนาพอ ยิ่งคนกรีดไร้ฝีมือจะทำให้หน้ายางเสียเป็นตะปุ่มตะป่ำยิ่งกรีดยาก น้ำยางไม่ออกและต้นโทรมเร็วขึ้น ต้นยางจะตายไม่คุ้มค่า ชาวสวนยางภาคตะวันออกและภาคใต้ไม่โลภ เข้าใจธรรมชาติของยางพาราได้ดีกว่าจึงรอกรีดยางเมื่อต้นโตเต็มวัย ประหนึ่งอดเปรี้ยวได้กินหวาน เห็นสัจธรรมหรือยังว่าสาวเต็มวัยคุณภาพกว่าสาวเอ๊าะๆ แต่บรรยากาศริมโขงที่โพนพิสัยในกาลต่อมา พี่เจริญก็ไม่ได้สนใจสาวคุณภาพไปกว่า.....

จากภูฝอยลมย้อนกลับขึ้นทิศเหนือ ไปบ่ายโมง **ที่ร้านแดงแหนมเนือง** ริมโขงที่หนองคาย ร้านนี้มีพัฒนาไปไกลมาก จากร้านเรือนไม้อีกฝั่งถนนข้ามมาตั้งประชิดริมฝั่งโขง ดูสะอาด ใหญ่โตโอ่อ่า วางโต๊ะเรียงรายในร้านที่หันหน้าเข้าหาหลานชมวิวริมโขง น่าจะถึงร้อยโต๊ะ พนักงานเต็มร้านไปหมดทั้งฝ่ายรับสั่งอาหาร ฝ่ายบริการเสิร์ฟตามสั่ง ฝ่ายบริการเพิ่มเติมน้ำจิ้ม ฝ่ายล้างผัก จัดผัก ฝ่ายผลิตอาหาร ฝ่ายทำความสะอาดและอื่นๆ ที่มองดูเหมือนเป็นโรงงานอุตสาหกรรมมากกว่าเป็นร้านอาหาร เราไม่ได้นั่งโต๊ะอาหารที่ติดลาดชมวิวเพราะโต๊ะจัดไว้ 5 ที่สำหรับคน 5 คน จะไม่มีการเลื่อนโต๊ะมาต่อกันแม้มีโต๊ะว่าง ที่ร้านนี้เราไปกัน 9 คน คนจึงต้องไปนั่งในเรือนติดเครื่องปรับอากาศซึ่งอยู่ถัดเข้าไป มีลานสวยหน้าห้องน้ำคั่นเรือนนี้กับส่วนที่นั่งติดลานชมวิวริมโขง อาหารที่เราส่งมาเพียบแปล้ได้แก่แหนมเนือง กุ้งพันอ้อย ขาหมู (แผ่นกลมๆ) ไส้กรอก หมูยอ แหนมกระดูกหมู เมี่ยงสดหรือกระยอ ถ้าทอดเรียกว่าเมี่ยงทอด ล้วนกินกับผักและน้ำจิ้ม ธรรมชาติของน้ำจิ้มอาหารญวนรสออกหวาน ร้านนี้ก่อนพัฒนามีขนาดเล็กกว่าร้านวีทีแหนมเนืองที่อุดรธานี แต่ตอนนี้มีโต๊ะเยอะกว่า การอยู่ติดแม่โขงซึ่งทำเลดี ลูกค้าจึงดีไปด้วย ร้านใดอร่อยกว่ากันขึ้นอยู่กับรสนิยม แต่เรากับต๋อยชอบน้ำจิ้มของวีทีแหนมเนือง

อิ่มแล้วพากันไปชมวิว ที่ลานชมวิวหน้าร้าน (ไม่รู้ว่าจะเรียกหน้าร้านหรือหลังร้านดีเพราะด้านหนึ่งติดถนน ด้านหนึ่งติดแม่โขง) ลานชมวิวนี้ขนานไปกับแม่โขง ยาวเป็นกิโลเมตร มองเห็นบ้านเมืองของลาวอยู่ฝั่งตรงข้าม มีเรือโดยสารติดธงไทย ติดธงลาวข้ามไปมาอยู่ตลอดเวลา ในวันนี้ที่อากาศปลอดโปร่งมีผู้ไปจัดนิทรรศการภาพถ่ายอยู่บนลานริมโขง ตรงหน้าร้านแดงแหนมเนืองให้ได้ชมด้วย จึงซื้อภาพเล็กๆ มา 4 - 5 ภาพ

ระหว่างชมวิวท่านจรูญส่งคนไปทำบัตรผ่านแดนล่วงหน้า ขอแนะนำว่าผู้ไปเที่ยวหนองคายควรพกพาสปอร์ตไปด้วย เพราะหากเปลี่ยนใจข้ามไปเที่ยวฝั่งลาวด้วยจะผ่านแดนได้สะดวก และการซื้อสินค้าในร้านปลอดภาษีต้องใช้พาสปอร์ตด้วย ไม่เช่นนั้นต้องซื้อในราคาปกติของลาว เมื่อรถมารับเพื่อเดินทางไปด่านชายแดนจะผ่านโรงแรมใหญ่คือรอแยลแม่โขง มักจัดประชุมสัมมนากันที่นี่เพราะวิวสวย

วันนี้มีรถข้ามไปฝั่งลาวมาก เพราะเป็นช่วงเทศกาลออกพรรษาที่มีวันหยุดนาน ผู้ไม่มีพาสปอร์ตต้องทำบัตรผ่านแดน ถ้าทำโดยบริษัทจัดทัวร์ต้องเสียค่าใช้คนละ 200 บาท และต้องทำพาสปอร์ตให้รถด้วยในราคา 150 บาท ค่าข้ามสะพานมิตรภาพไทย – ลาว 50 บาท ค่าล้างล้อรถอีก 10 บาท ช่วง 4 โมงเย็นที่รถของเราข้ามไปลาว มีรถเข้าคิวอีกเป็นทิวแถวนับไม่ถ้วน รวมตั้งแต่เช้า ลาวได้เงินไปเท่าไรให้คำนวณเอาเอง เพราะเราอ่อนเลขและขี้อิจฉาคนหาเงินได้ง่ายๆ

ตุ๋ยตั้งใจซื้อไวน์เพราะชอบและเชี่ยวชาญเรื่องไวท์ชนิดต่างๆ รู้ว่าราคาไวน์ที่นี่เพียง 1 ใน 4 ของไวน์ในไทย แต่ต้องซื้อในราคาแพงกว่านิดหน่อย เพราะไม่เอาพาสปอร์ตไปรวมเวลา 4 ชั่วโมงครึ่งนับจากเดินทางไปชายแดนตอนสามโมงเย็น ทำบัตรผ่านแดน ซื้อของและกลับเมื่อเวลา ห้าโมงเย็นครึ่งมีเวลาชมและซื้อสินค้าเพียง 1 ชั่วโมงเท่านั้น ร้านใหญ่ๆ ก็ปิดตอนห้าโมงเย็น สินค้าเด่นมีไวน์ เหล้า บุหรี่ ขนมขบเคี้ยว ของเล่นเด็กจากจีน เสื้อผ้า รองเท้าและกระเป๋าเลียนแบบยี่ห้อดัง มีสินค้าพื้นเมืองอยู่บ้างเช่นผ้าทอ ผลิตภัณฑ์ทำด้วยผ้าทอ และเครื่องหวาย

ด้วยเวลาที่จำกัด จึงต้องรีบตัดสินใจซื้อแข่งกับเวลาปิดร้าน เรากับต๋อยได้ม้านั่งหวายคนละ 1 ตัว กับขนมขบเคี้ยวอีกนิดหน่อย ตุ๋ยได้ไวน์สมดังตั้งใจ โป๊ได้จ่ายแค่ 8 บาทเป็นค่าน้ำขวด

ถ้าเสียเวลาตรงพิธีการผ่านแดนนานขนาดนี้ควรเข้าไปเวียนชมกำแพงนครเวียงจันด้วยจึงจะคุ้ม แต่เวลาของเรามีจำกัด จึงขอแนะนำว่าไปฝั่งลาวต้องไปแต่เช้าและอย่าไปหน้าเทศกาลหรือวันหยุด คนเกษียณควรไปวันไหนก็ได้ที่ไม่ใช่วันหยุดเพราะไหลลื่นและราบรื่นดีกว่าในทุกเรื่อง เดี๋ยวนี้กำแพงนครเวียงจัน (เขตเมืองหลวง) เรียกใหม่ว่า นครหลวงเวียงจัน การไปไหนซ้ำๆ ของเราจึงเป็นเรื่องดี เพราะได้เห็นการเปลี่ยนแปลง ครั้งนี้พบการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างเช่น สภาพในมหาวิทยาราชภัฏอุดรธานี ร้านแดงแหนมเนือง ลานชมวิวริมโขง ชื่อเมืองหลวงของลาว และการซื้อสินค้าปลอดภาษีฝั่งลาวที่ยากขึ้น เพราะลาวบังคับให้รถต้องผ่านพิธีการเข้าเมืองด้วยแม้ว่าเราไม่ได้เลยไปเวียงจัน (เขียนแบบลาว) ทำให้เสียเวลาอยู่นานกว่าจะลงจากรถและแอบลัดเลาะเข้าไปยังร้านค้า เพราะคิดว่าคนกับรถต้องไปด้วยกันเดิมทีเดียวรถไม่เข้าเวียงจันไม่ต้องผ่านพิธีการนี้

ทุ่มกว่า เดินทางกลับถึง **ร้านข้าวต้มกันเอง** ริมทุ่งศรีเมืองในอุดรธานี ร้านโล่งแต่ใหญ่มากมีนักกิน

เยอะมาก วนเวียนกันเข้าร้านเหมือนเล่นเก้าอี้ดนตรี อาหารอร่อยที่กินกับข้าวต้มมื้อนี้คือ ปลาสลิดทอดกรอบ หมูผัดหนำ เลียบกรอบกรุบ ผัดผักบุ้ง ผัดยอดฝักทอง ผัดมะระ หน่อไม้จีนต้ม ร้านนี้ขายดีจนนักกินต้องรอข้าวต้มที่ต้มไม่ทัน

ผ่านการกินอาหารมื้อใหญ่มา 4 มื้อแล้ว พวกเรายังไม่ได้จ่ายค่าอาหารสักบาทแม้จะมีคนแอบไปงุบงิบกับร้าน ก็ถูกบังคับให้คืนเงินจนได้ โดยวาจาสิทธิ์สั้นๆ ของท่านจรูญว่า “ถิ่นผม”

นัดหมายเช้าวันใหม่ ตรงกับวันปิยมหาราช คือ เวลา 6 โมงเช้าเพราะต้องเดินทางไกลไปถึงบึงกาฬและวนกลับมาสิ้นสุดที่โพนพิสัย จึงตื่นตั้งแต่ตีห้าเรื่องเที่ยวละก็กระตือรือร้นดีนัก เมื่อออกจากที่พักท่านจรูญให้รถพาวนไปชมสถานที่ที่พัฒนาขึ้นทั่วมหาวิทยาลัย น่าตื่นตาตื่นใจมาก มีนักศึกษาในปีนี้กว่าหมื่นคน

เวลาหกโมงครึ่งกินอาหารเช้าที่ **ร้านยิ่งอุดม** ตรงถนนประจักษ์ ใกล้ๆ ไฟแดงแยกยุ่งเหยิง มีป้ายของคุณหมีกแดงรับประกันความอร่อย มีภาพอาหารอร่อยของร้านติดไว้หน้าร้าน จึงสั่งกินตามภาพ เช่น โจ๊กทรงเครื่อง (คือใส่เครื่องในด้วย) ต้มเลือดหมู สตูว์ไก่หรือหมู ขนมจีบ เป็นต้น

แหล่งท่องเที่ยววันนี้แห่งแรกคือ **มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานีแห่งใหม่ ณ บ้านสามพร้าว** ไกลตัวเมืองออกไปพอควร มีพื้นที่ถึง 2,000 ไร่ ท่านจรูญยังเสียดายอีก 200 ไร่ ที่ อบต.ขอกลับคืน แม้เพิ่งเริ่มพัฒนาแต่มีนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ไปเรียนแล้ว มีหอพักให้พักอย่างสุขสบายเพราะยังไม่มีชุมชนเกิดขึ้น ที่น่าสนใจ คือสงวนพื้นที่ป่าดั้งเดิมด้านหน้าไว้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้วย

การเดินทางเช้าวันนี้ไปตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 22 (หรือทางหลวงเอเชียหมายเลข 15) ที่ผ่านอำเภอหนองหาน อำเภอสว่างแดนดิน ท่านจรูญพาเลี้ยวไปอำเภอเจริญศิลป์ เพื่อแวะชมกิจการของ **ศูนย์ศิลปาชีพบ้านกุดนาขาม**

บรรยากาศคึกคักตั้งแต่เช้า ทราบว่ามีแขกสำคัญไปเยือน มีโรงเรียนที่สมาชิกของศูนย์ฯ ปฏิบัติงาน ที่นี่เน้นเครื่องปั้นดินเผารูปลักษณ์ต่างๆ ถ้าเป็นกระถางใหญ่หรือแจกันจะเขียนลายแสดงวิถีชีวิตชุมชน ลายไทย ลายดอกบัว เป็นต้น กิจกรรมเริ่มจากการปั้นรอให้แห้งแล้วเข้าเตาเผาที่อุณหภูมิ 700 องศาเซลเซียส จากนั้นจึงเขียนลายและลงสี ใบย่อมๆ ใช้เวลาเขียนราว 1 อาทิตย์จึงเสร็จ ส่วนที่เป็นถ้วยชาม เคลือบและอบที่อุณหภูมิ 1,200 องศาเซลเซียส ทำกันเป็นทีมคนหนึ่งเคลือบ คนหนึ่งเช็ดทำความสะอาดส่วนที่เลอะเทอะออก คนหนึ่งเอาเข้าตู้อบ สมาชิกได้ค่าแรงในการทำงานเป็นเงินเดือนตั้งแต่ 2,400 บาทถึง 6,000 บาท เป็นการสัมภาษณ์ในเวลาอันรวดเร็วเพราะพรรคพวกเดินล่วงหน้าไปรอกลับแล้ว ดังนั้นเมื่อไปถึงห้องที่สวยที่สุด ที่รวบรวมผลิตภัณฑ์ซึ่งสมบูรณ์แล้ว แสดงไว้ในรูปนิทรรศการที่ตระการมากจึงมีเวลากวาดตามองและรีบถ่ายภาพไว้ดูรายละเอียดที่หลัง

ถึงภูทอกก่อนสิบเอ็ดโมง ภูทอกอยู่ในวัดภูทอกหรือวัดเวเจติยาคีรีวิหาร ท่านจรูญผู้เมตตาพาไปเที่ยวตามใจต้องการ แม้ภูทอกจะอยู่ใกลแสนไกลปล่อยให้พวกเราให้ลุยขึ้นไป ส่วนท่านนอนรออยู่ในรถพี่เจริญต่อยและโอ๋ขึ้นไปก่อน ตุ๋ยสละสิทธิ์เพราะข้อเข่าเสื่อมมานาน เรากับโบ่เพื่อนนอกก๊วน มาถึงวันนี้เป็นก๊วนเดียวกันแล้วแวะเข้าห้องน้ำจึงตามขึ้นไปทีหลัง สักพักเหลียวหลังมาก็ไม่พบโบ่เสียแล้ว จึงเป็นอันว่าเราตามสามคนขึ้นไปตามลำพัง ได้ยินสาวน้อยนักท่องเที่ยวให้กำลังใจเพื่อนๆ โดยชี้ชวนให้ดูเราว่า “ยังขึ้นไหว” นี่ถ้าเขารู้ว่าเราเพิ่งพิชิตภูกระดึงหรือ ภูสันทรายนี้นาแห้วและเขาหลวงอุทยานแห่งชาติ สุโขทัยที่โหดๆ มาแล้วก็จะรู้ว่า ภูทอกนี่ “เด็กๆ” มากสำหรับเรา (เรื่องนี้คุ่ยไม่แพ้ใครเหมือนกัน)

ภูทอกหรือภูทอกน้อย เป็นสถานวิปัสสนาและจำพรรษาของพระอาจารย์จวน กุลเชฏฐ ศิษย์หลวงปู่มั่น ท่านริเริ่มก่อสร้างบันไดไม้ไต่ขึ้นไปถึงชั้นเจ็ดเมื่อ พ.ศ. 2512 สร้างนานถึง 5 ปี ที่นี้จึงเป็นทั้งสถานที่บำเพ็ญบุญและท่องเที่ยว ท่านมรณภาพจากเหตุเครื่องบินตกที่ทุ่งรังสิต เมื่อ พ.ศ. 2523 หรือ 30 ปีที่แล้ว พร้อมพระอาจารย์ชื่อดังสายวิปัสสนากัมมัฏฐานอีก 4 รูป ศิษยานุศิษย์จึงสร้างเจดีย์ประดับหินอ่อนสูง 31 เมตรกว้าง 16 เมตร เป็นอนุสรณ์รำลึกถึงท่านเมื่อ พ.ศ. 2529 พระอาจารย์ณเชษฐพงษ์ สิริวโส เจ้าสำนักสงฆ์ปัญจบูรพาจารย์ ซึ่งเป็นสำนักสงฆ์แห่งใหม่เพิ่งกำเนิดขึ้นในปี 2553 นี้ ย่านคลองสาม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี อันเป็นบริเวณเครื่องบินตกครั้งนั้น ท่านมีศรัทธาต่อพระอาจารย์จวน กุลเชฏโฐอย่างยิ่ง จึงมีโครงการสร้าง “ ภูทอกจำลอง ” ขึ้นในบริเวณสำนักสงฆ์นี้ด้วย เป็นรูปร่างเมื่อไรจะพาไปดู เพราะอยู่ใกล้บ้านของเรา

ภูทอกเป็นภูเขาหินทรายสีชมพู ที่ผ่านการสึกกร่อนจนกลายเป็นภูเขาหินโดด แยกออกจากภูทอกใหญ่ที่อยู่ใกล้ๆ กัน ใกล้ทางขึ้นมีกลุ่มพระพุทธรูปอยู่ใต้เพิงผาเช่นเดียวกับชั้นห้าภูทอกมีเจ็ดชั้น ชั้นบน

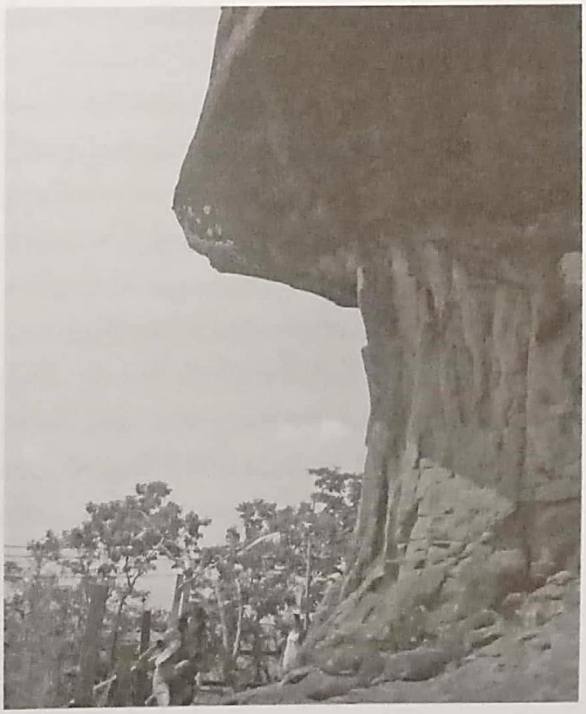

สุดมีสภาพเป็นป่ามีจุดชมวิว มีสัตว์เลื้อยคลานอยู่มาก คนส่วนใหญ่จึงขึ้นไปแค่ชั้นห้าที่เป็นเพิงผามีลานกว้าง ประดิษฐานพระพุทธรูป และประวัติพระอาจารย์จวน ให้ผู้คนกราบไหว้บูชาถือเป็นชั้นสำคัญ เส้นทางเดินจากข้างล่างขึ้นไปจนถึงยอด เป็นบันไดหินสลับไม้สูงชั้นขึ้นไปเรื่อยๆ ชั้นหนึ่งคือลานหินบริเวณทางเข้า ชั้นสองเริ่มขึ้นบันไดไม้ ชั้นสามเป็นสะพานเวียนรอบเขา มีโขดหินลานหิน สุดทางชั้นที่สามมีทางแยก หากไปทางซ้ายจะเป็นทางลัดผ่านชั้นสี่ไปสู่ชั้นห้าได้เลย แต่ค่อนข้างชัน หากเดินไปทางขวามือจะไปสู่ชั้นสี่ เป็นระเบียงไว้วนเวียนไปตามหน้าผา แล้วขึ้นบันไดไปชั้นห้ามองเห็นวิวสวยเบื้องล่างไกลสุดสายตา หินทรายสีแดงตามหน้าผาถูกกัดกร่อนจนมีรูปร่างต่างๆ เช่นเป็นตารางเล็ก ๆ หรือแยกจากกันเป็นแท่งสี่เหลี่ยมหรือที่เรียกว่าแตกเป็นบล็อก หรือกิ่วเข้าไป เกิดเป็นเพิงผาหินโค้งมน เมื่อต้องแสงอาทิตย์ จะมีสีสดใสสวยงาม ถ้ามาทางด้านเหนือจะเห็นสะพานหินธรรมชาติยื่นออกไปจากภูทอกซึ่งแต่เดิมไม่มีสะพานไม้ ที่ยาวราว ๑๐ เมตร เชื่อมต่อกับพุทธวิหารอันเป็นสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ แต่พระผู้บรรลุอรหันต์สามารถเหาะเหินอากาศข้ามไปปลีกวิเวกได้ มีผู้รู้บอกว่าเมื่อมาถึงชั้นที่ห้าแล้ว ต้องมาที่สะพานหิน สะพานไม้และข้ามมาที่พุทธวิหารให้ได้ ไม่เช่นนั้นถือว่ายังมาไม่ถึงภูทอก แต่ตรงสะพานไม้หวาดเสียวมากเพราะอยู่เหนืออากาศที่เวิ้งว้าง เราลงจากชั้นห้าอีกทางหนึ่ง ค่อนข้างชันกว่าบางช่วงเป็นบันไดหินตัดผ่านช่องเขาแคบๆ เหมือนอุโมงค์และชัน ไม่มีราวให้เกาะ ผู้ใจดีส่งมือมาให้เกาะและส่งลงไปเมื่อต้องสวนทางกันบนทางแคบๆ นั้น เราใช้เวลาขึ้นลงภูทอกเพียงชั่วโมงเดียว เพราะเกรงว่าจะช้ากว่าเพื่อนๆ เนื่องจากแวะถ่ายรูปบ่อยๆ การตามเพื่อนขึ้นไปและไม่พบกันจึงคิดว่าเพื่อนลงมาหมดแล้ว แท้จริงเราขึ้นช้ากว่าแต่ลงมาก่อน

เที่ยง จึงเดินทางออกจากภูทอก บ่ายโมงแวะเยี่ยม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ศูนย์บึงกาฬ ซึ่งท่านจรูญไปริเริ่มไว้ ในอนาคตจะกลายเป็นมหาวิทยาลัย

ของจังหวัดบึงกาฬ จากนั้นท่านจรูญพาไปส่งที่**ร้านอาหารแม่น้ำ** ในตัวเมืองบึงกาฬ อยู่ติดกับโรงแรมแม่น้ำริม ริมถนนสายเลียบโขงมองเห็นเมืองปากซันของลาวอยู่ฝั่งตรงข้าม กำลังมีการแข่งเรือกันอยู่ในแม่โขงตรงบริเวณนั้น ท่านจรูญชี้ชวนให้ชมวิวและอธิบายสภาพภูมิศาสตร์ว่า "ที่เรียกว่าปากซันเพราะมีแม่น้ำปากซันไหลมารวมกับแม่น้ำโขง" แต่ห่างชุมชนปากซันไปทางตะวันตกพอสมควร ถ้าไม่มีผู้อธิบายก็อาจไม่เห็น มีหาดทรายโผล่อยู่กลางโขงด้วย แสดงว่าน้ำตื้น พี่เจริญบอกว่าเพราะน้ำแห้งนี่เอง พญานาคจึงมาไม่ได้ ทำให้ไม่มีบั้งไฟพญานาคเกิดขึ้นที่นี่ ท่านจรูญชี้ชวนดูภูมิทัศน์แล้วรีบเดินทางกลับไปประชุมที่อุดรธานีโดยไม่อยู่กินข้าวบ่ายด้วย

อาหารมื้อนี้ ระดมสั่งมาด้วยความหิวโหย ประกอบด้วย ปลาบึกลวกจิ้ม ไข่เจียวไม่ใส่หมูสับ (เพราะพี่เจริญไม่กินเนื้อสัตว์ใหญ่ เพื่อรักษาสุขภาพ) ผัดเห็ดหอมสด หลนปู เนื้อทอด ตับหวาน แกงป่าปลาโจก ปลาเนื้ออ่อนทอดกระเทียม เนื้อทอดสงสัยเป็นเนื้อช้างเพราะกัดไม่ขาด แต่ตุ๋ยก็ฟาดหมดฟันดีหรือกลืนเลยก็ไม่รู้ เพราะอาหารมาเสิร์ฟตอนบ่ายโมงสี่สิบนาทีแล้ว

อิ่มเอมเปรมปรีดิ์ออกจากร้านโดยไร้คนนำทางก็หลงทางเล็กน้อยแม้จะมีนักภูมิศาสตร์อยู่ในรถถึง 3 คน อาจเพราะเร่งรีบมากไปหน่อย เพราะท่านจรูญผู้ล่วงหน้าไปก่อนในทิศทางเดียวกันโทร.มาบอกว่าอย่าโอ้เอ้ เพราะรถแถวโพนพิสัยเยอะแล้วชักช้ารถอาจติดได้ ต่อยจึงไม่พาแวะรถอาจติดได้ ต่อยจึงไม่พาแวะชมสะดือแม่โขง ซึ่งเป็นวังน้ำวนที่หน้าวัดเองเฮง ที่จริงแหล่งดูบั้งไฟยังมีที่วัดอาฮงนี้ด้วย จุดสังเกตคือมีหินก้อนใหญ่อยู่ตรงทางเข้า นอกจากนี้ก็มีที่รัตนวาปี และอีกแห่งที่เลื่องลือกันว่ามีบั้งไฟพญานาคขึ้นเยอะคือบ้านนำเป ตอนเกือบบ่ายสี่โมงมีรถเข้าไปจอดในบริเวณโรงเรียนบ้านน้ำเปเพื่อรอดูหลายคันแล้ว

ระหว่างทางก่อนถึงรัตนวาปีพวกเราแวะ**บ้านหนองคอน**ซื้อสับปะรดสดและผลไม้กวนนานาชนิด ได้แก่สับปะรดกวนชนิดใส่กะทิและไม่ใส่กะทิ กล้วยกวน ฟักทองกวน มะขามกวน กระท้อนกวน เป็นต้น สับปะรดสดที่นี่มีเนื้อฉ่ำ ลูกใหญ่รสชาติดีกว่าลูกเล็ก ราคาตั้งแต่ลูกละ 10 บาท ถึง 30 บาท แต่สับปะรดที่ไหนก็ไม่อร่อยเท่าสับปะรดที่นครนายกที่มีเนื้อฉ่ำสีน้ำผึ้ง รสชาติหวานหอม แต่ดูเหมือนชาวนครนายกเองยังไม่รู้เลย เคยมีใครบางคนพยายามจะบอกความอร่อยกว่าของสับปะรดเป็นชีวิตจิตใจ เขาจึงบอกว่า " ถ้างั้นยอม "

สินค้าข้างนอกจากสับปะรดแล้ว ยังมีกล้วย ไม้ไผ่ สุ่มไก่ และตลอดเส้นทางที่ขนานกับแม่โขงนี้แน่นขนัดด้วยสวนยางพารา และนาข้าวเป็นถิ่นที่อุดมสมบูรณ์ และสดชื่นดีจริงๆ จึงไม่สงสัยว่าเหตุใดหนองคายจึงได้รับเลือกให้เป็นเมืองน่าอยู่และเป็นจังหวัดที่มีอากาศดีติดอันดับโลก

เราถึงโพนพิสัยราว 4 โมงเย็น เจ้าบ้านตั้งใจรออยู่นานแล้ว บ้านขนาดยักษ์หลังนี้อยู่ริมถนนหมายเลข 212 ซึ่งเป็นสายหลัก เพียงข้ามถนนแล้วเดินไป 300 เมตรก็จะถึงริมโขง เจ้าบ้านทั้งชายหญิงเป็นข้าราชการครูระดับครูชำนาญการพิเศษ และเป็นลูกศิษย์ของต่อย สีหามาตย์ คือ อาจารย์ชวลิตและอาจารย์สมจิต สีหามาตย์ เล่าว่า เมื่อแรกสร้างบ้านมีแต่คนทายกันว่า เจ้าของต้องเป็นนักธุรกิจ หรือนักอะไรต่อนักอะไรที่ไม่ใช่ครู เพราะภาพลักษณ์ครูยากจนนั่นเอง ดูจากภายนอกเป็นตึกใหญ่แต่ภายในเต็มไปด้วย

เครื่องเรือนที่เป็นไม้แข็งแรงสวยงาม ที่เจ้าของเพียรพยายามสะสมมานานนับ 20 ปี นับว่าคุ้มค่าน่าภาคภูมิใจก่อนอาหารเย็นท่านพาพวกเราไปเดินเล่นริมโขงที่เต็มไปด้วยผู้คน ทั้งส่วนที่ไปจับจองที่เพื่อชมบั้งไฟพญานาคตรงขั้นบันไดกว้างๆ ที่ลดหลั่นไปตามตลิ่ง เดินไปพักใหญ่ตุ๋ยกับพี่เจริญก็หายไป คงแวะนั่งชมสาวเดินผ่านไปมาที่ร้านใดร้านหนึ่ง เส้นทางเลียบโขงจาก วัดจอมนางถึงวัดไทยที่เราไปเดินเล่นนี้มีระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร และตรงวัดไทยซึ่งเป็นจุดสิ้นสุดการเดินเล่นของเรามี **ราชาแห่งพญานาค** สูง 19 เมตรผงาดอยู่ โดยหันหน้าไปทางแม่โขง แท้จริงคือ “พิพิธภัณฑ์พญานาควัดไทย” เพื่อให้ศึกษาเรียนรู้เรื่องราวของพญานาคในพระไตรปิฎกและตำนานความเชื่อของท้องถิ่น โดยภายในท้องพญานาคทำเป็นถ้ำเมืองบาดาลจำลองยาว 49 เมตร มีจิตรกรรมและประติมากรรมอยู่ในห้องต่างๆ ของถ้ำรวม 7 ห้อง เช่นภาพนารายณ์กวนเกษียรสมุทร ภาพตำนานพญานาค ผาแดงนางไอ่ ภาพกาหนาคราช และอีกมากมาย ที่ดูไม่หมด ดูไม่ทัน เนื่องจากรีบเพราะเพื่อนคอยอยู่ข้างนอก ไม่มีผู้ใดสมัครใจเข้าไป มีแต่เราที่อยากรู้อยากเห็นและได้รับกำลังใจจากเจ้าถิ่นว่า “เข้าไปดูเถอะครับแค่ห้านาทีเท่านั้น” จึงเร่งรีบเดินผ่านพร้อมถ่ายรูปไปด้วย เมื่อออกมาเพื่อหารถสกายแล็บกลับบ้านนั้นยังมีผู้คนหอบข้าวของเช่น กระติบข้าว น้ำ เสื่อสาด จูงลูกหลานและผู้เฒ่าสวนทางมาไม่ขาดระยะ และเพิ่งรู้สึกว่าตัวเดินเล่นมาไกล เมื่อนั่งรถกลับบ้านเป็นเวลานาน ค่ารถก็ถูกมากแค่ 20 บาทเท่านั้น นั่งกันตั้ง 5 คน

เมื่อถึงบ้าน เจ้าบ้านเร่งรีบให้กินข้าวเพื่อจะได้ออกไปเฝ้าดูบั้งไฟ (เดิมเข้าใจว่าเกิดจากพญานาคพ่นไฟ) โดยบอกว่าจะเกิดขึ้นฉับพลันแบบไม่มีปีไม่มีขลุ่ย ถ้าพลาดอาจต้องรออีกนานหรืออาจไม่เห็นอีกเลย อาหารมื้อเย็นนี้ก็สุดแสนอร่อย โดยมีคุณแม่เจ้าของบ้านเป็นแม่ครัวใหญ่ ได้แก่ ลาบปลาโจก ต้มยำปลาโจกและปลาเนื้ออ่อนทอดกระเทียม เจ้าถิ่นบอกว่า ปลาโจกเป็นยอดของปลาที่มีเนื้ออร่อยหวาน มัน และหายาก ต้องสั่งซื้อเตรียมไว้ ส่วนปลาเนื้ออ่อนก็เป็นปลาตัวโตที่สุดที่เราเคยกินปลาชนิดนี้มา ระหว่างกินอยู่นั้นตุ๋ยกับพี่เจริญก็กลับมาพร้อมไวน์จากห้างสรรพสินค้ากับขนมขบเคี้ยวถุงใหญ่หลายถุง และคิกคักกันว่าแอบนัดหมายสาวชื่อใดไว้...ตาแก่เอ๊ย

กินข้าวเสร็จเจ้าบ้านชายวนเวียนขับมอเตอร์ไซค์ไปส่งสาว (แก่) ทั้งสี่คน โดยจัดที่นั่งคอยไว้อย่างสบายริมโขง ระหว่างรอเวลาที่พญานาคจะจุดบั้งไฟก็มีสิ่งอื่นให้ชม เช่น โคมลอย ที่ผู้ขายนำมาจากเชียงใหม่และการไหลเรือไฟ ที่ประดับไฟสวยงาม 4 - 5 ลำ แล้วก็เสียงและแสงพลุน้อย เสียงประทัดที่ทางการประกาศห้ามจุดก็ไม่มีใครฟัง เสียงเด็กร้อง และเสียงประกาศขายยาถ่ายพยาธิที่เป็นเสียงทรมานใจที่สุด เพราะดังและนานต่อเนื่องอยู่เจ้าเดียว ทำลายบรรยากาศอันควรอันสงบเงียบ น่าจะด้วยเสียงอึกทึกนี่เองที่ทำให้พญานาคไม่กล้ามาจุดบั้งไฟเพื่อบูชาพระพุทธเจ้านานจนสองชั่วโมงผ่านไปประมาณเวลาสองทุ่ม จึงมีเสียงเอะอะชี้ชวนดูลูกไฟสีแดงขนาดกำปั้นที่โผล่ผลุบขึ้นมาจากลำน้ำโขงเป็นชุดราว 6 - 7 ลูก สูงราว 1 วาในแนวเฉียงเล็กน้อยใกล้ไปทางฝั่งลาว โดยสว่างและดับตามกันไปที่ละลูก แล้วเงียบไปซึ่งพวกเราก็ไม่แน่ใจว่าใช่หรือไม่เพราะเป็นการเห็นครั้งแรก กระทั่งผู้รู้ที่เคยเห็นมาแล้วบอกว่า “ใช่แล้วครับ” จากนั้นจึงรอดูเพื่อความแน่ใจอีกครั้ง เพราะว่ากันว่า “บั้งไฟขึ้นมากในยามดึก” แต่นานราวกับเวลาที่หนุ่มสาวรอคอยคนรักเสียจริงๆ จนกระทั่งโบทนไม่ไหวและชักชวนไปนอน แต่มีสองคนยังที่คึกคักอยู่ คือตุ๋ยกับพี่เจริญคู่หู เพราะรสเบียร์กำลังซาบซ่าน ลมเย็น สบายเริ่มพัดมาให้คลายร้อนในตอนดึก เฒ่าใจหนุ่มผู้ร่าเริงที่ไหนจะอยากกลับไปนอนตอนนี่ ก่อนกลับจึงไปเฮฮาอยู่กับแม่ค้าขายโคมลอยทำเป็นต่อแล้วต่ออีกเพื่อจะได้คุยนานๆ และซื้อใบใหญ่ที่สุดเพื่อจะได้เอาใจแม่ค้าถึง 3 ใบ โดยอ้างว่าเอาไปจุดในวัดศรีเมืองวัดลอยกระทง จะเอาใจเจ้าอาวาสขั้นเถอะ/ช่างสมเป็นไวยาวัจกรยอดเยี่ยมจริงๆ ครั้นเมื่อเดิน

มาถึงถนนหน้าบ้านจึงเห็นว่ารถติดเป็นแถวยาวเหยียด สงสัยว่าหางแถวยังคงอยู่ที่รัตนวาปี หัวแถวอาจใกล้ไปทางอุดรธานีแล้ว

วันรุ่งขึ้น สุดท้ายของการท่องเที่ยวคราวนี้แล้ว เจ้าบ้านเตรียมอาหารเช้าไว้ให้แต่เช้าที่เรือนไม้หลังเล็กในสวนหลังบ้าน บรรยากาศเจริญใจและเจริญอาหารมาก มีขนมปากหม้อญวน ขนมปังญวน ข้างเปียกหรือก่วยจั๊บ ญวนและชา กาแฟตามชอบ กินไป คุยไป มีความสุขมากแทบไม่อยากออกจากลา และด้วยความซาบซึ้งน้ำใจเจ้าบ้านทั้งสองที่เป็นข้าราชการในวัยก้าวหน้า ตุ๋ยซึ่งมีตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาระบบบริหารสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิประจำมหาวิทยาลัยอีกหลายแห่ง และโบ่ผู้ที่เป็นที่ปรึกษาโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตน์ฯ จึงได้ร่วมกันให้คำแนะนำดีๆ แก่เจ้าบ้าน จนถึงเวลาลากลับ โดยถ่ายรูปอย่างจริงจังเป็นเรื่องเป็นราวที่หน้าบ้านไว้เป็นที่ระลึก

สายๆ เดินทางผ่านหนองคายไปแวะชมสินค้าพื้นเมืองที่**บ้านนาข่า** ซึ่งอยู่ห่างอุดรธานีราว 14 กิโลเมตรที่นี่เด่นเรื่องเสื้อผ้าราคาถูกแต่โป่ได้เสื้อสวยราคา 1,000 บาท ซึ่งเป็นราคาที่บ่งบอกถึงคุณภาพที่ไม่ธรรมดา โอ่ได้เสื้อด้วย เราได้กระเป๋าคาดพุงที่เพื่อนบอกว่าซื้อเอาที่จตุจักรก็ได้ แต่เราใช้ประโยชน์คุ้มทันที เพราะพอใส่เครื่องโทรศัพท์ลงไปก็มีเสียงเรียกมาให้ขึ้นรถกลับต้อยได้ไหบ้านเชียงอันเล็กๆ ฝากเป็นที่ระลึกแก่เพื่อนคนละชุด และได้ขนมปากหม้อเจ้าอร่อยที่เคยทำถวายเป็นเครื่องเสวยของเจ้านายมาแล้ว แต่ได้มาแค่กล่องเดียวเพราะไม่มีเวลารอ ส่วนตุ๋ยกับพี่เจริญซิ่งไปนั่งดูสาวที่ไหนสักแห่งเช่นเคย จากนั้นไปแวะ **ร้านวีทีแหนมเนือง**ในเมืองอุดรธานีเพื่อซื้อแหนมเนืองเป็นของฝากคนที่บ้าน ร้านนี้บริการส่งของถึงรถที่ขับไปเข้าคิว หน้าร้านโดยมีพนักงานมารับการสั่งของที่รถแต่ละคัน สักครู่เดียวจะนำของมาส่งพร้อมเก็บเงิน นับว่าสะดวกและรวดเร็วกว่าดี ต่อจากนั้นจึงไปถ่ายของออกจากรถโฟล์กนำเที่ยวส่วนตัวของท่านจรูญ คันนี้ ที่มีประตูเปิดได้ทั้ง 2 ฝากซึ่งจอด ไปยังรถคุณภาพของตุ๋ยซึ่งจอดไว้ในมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ไม่น่าเชื่อว่ารถของตุ๋ยใส่ได้หมดทั้งกระเป๋าเสื้อผ้าของทุกคน เก้าอี้หวายตัวน้อย ของฝากทั้งกล่องเล็กกล่องใหญ่ โคมไฟขนาดยักษ์ 3 ใบ ของพี่เจริญและสับปะรดอีกถุงใหญ่จนไม่น่าเชื่อว่า รถจะสามารถยกตัวเอง หนี้น้ำขึ้นได้ไหวแม้เพียงระดับเดียว เพราะวันนี้ต้องกลับกรุงเทพฯ โดยผ่านน้ำท่วมระหว่างทางที่สูงกว่าเก่า

ตุ๋ย ขับรถคันเก่งนี้พาพรรคพวกไปลาท่านจรูญที่บ้านด้วยความรู้สึกซาบซึ้งและขอบพระคุณเป็นที่สุด โดยเฉพาะตุ๋ยซึ่งได้ไวน์เป็นที่ระลึกมาอีกขวด พวกเราไม่กล้าชวนท่านไปเลี้ยงอาหารเที่ยงตอบแทนเพื่ออำลา เพราะรู้ว่าจะไม่สำเร็จอีกเป็นแน่แท้ บ่ายกว่าๆ จึงแวะ **"ร้านวรรณาไก่ย่าง" ที่เขาสวนกวาง** ก่อนถึงขอนแก่นโดยกะให้พี่เจริญกินปลาย่างแทนไก่ แต่เมื่อสั่งอาหารแล้วไม่มีปลา แม้ไปหาในละแวกใกล้เคียงก็ไม่มี ทั้งที่อีสานเป็นแหล่งปลา หลายร้านขายไก่ย่างสู้ร้านนี้ไม่ได้ แต่ไม่เคยคิดขายปลาย่างให้แตกต่างพี่เจริญจึงต้องกินแต่ข้าวเหนียวกับส้มตำ ทำให้รู้สึกบาปมาก เมื่อขับรถเลยเมืองขอนแก่นออกมา ต้องลุยน้ำราว 2 กิโลเมตร เมื่อเข้าใกล้เมืองโคราชที่ปั๊มน้ำมัน ต่างก็ลงไปหาข้อมูลเรื่องความสูงของระดับน้ำ ยังมีผู้แนะนำไปให้ตามทางเลี่ยงเมืองเหมือนตอนขามา แต่ตุ๋ยตัดสินใจไปทางยองแยงเหมือนเดิมเพราะได้ข้อมูลจากผู้เพิ่งเดินทางผ่านมาน้ำสูงขึ้นกว่าวันก่อนเล็กน้อย พี่เจริญจึงผิดหวังเหมือนเดิมที่ไม่มีโอกาสได้พิสูจน์ ความสามารถในการยกตัวของรถในระดับสูงสุด

จากโคราช ตุ๋ยขับรถฝ่าความมืดมาแวะกินมื้อค่ำ **"ร้านครูต้อ"** ที่มวกเหล็ก มื้อนี้สั่งอาหารปลามาบำรุงพี่เจริญแทนมื้อบ่าย เท่าที่จำได้มีปลาต้มยำ ปลาคังลวกจิ้ม ทอดมันปลา ปลาทอดกระเทียมผัดผัก ระหว่างรออาหารโอ๋ได้กระโปรงสวยจากร้านขายของที่ระลึกมาอีกตัว ระหว่างกิน ตุ๋ยกับพี่เจริญยังคุยติดพันสนุกสนานไม่เลิกรา จึงออกจากร้านเมื่อสามทุ่ม ส่งเราเป็นคนแรกที่บ้านย่านคลองสามฝั่งคลองหลวงราวสี่ทุ่มกว่า ถึงบ้านตุ๋ยแถวๆ ตีกช้างราวห้าทุ่มเศษ โดยส่งโบ๋ให้ลูกสาวที่มารอรับกลับบ้านที่รามคำแหงกัน แถวนั้น ส่วนพี่เจริญนอนบ้านตุ๋ยอีกคืน ตุ๋ยโทร. มาคุยวันหลังว่า คืนนั้นยังอยากคุยกับพี่เจริญอีก แต่เกรงใจแล้ว เพราะพี่เจริญต้องตื่นเช้าเพื่อกลับจันทบุรี

การท่องเที่ยวที่แสนประทับใจกับเพื่อนร่วมก๊วนในปีนี้ น่าจดจำที่สุดเสียดายที่ไปกันได้ไม่ครบทุกคน พี่เจริญโจ๊กที่สุด มีเรื่องสนทนาที่จริงจังบ้างเล่นๆ หัวๆ บ้างดูเหมือนจริงด้วยมีน้ำเสียงกังวานไม่เหมือนใคร ทำให้โบ๋ผู้เพิ่งคุ้ยเคยงุนงงและเข้าใจผิดต้องคอยบอกว่า "พี่เขาพูดเล่น" พี่เจริญเชี่ยวชาญเรื่องน้ำ เรื่องพืชผลทางการเกษตรอย่างดีทุกเรื่อง ถ้าตั้งใจฟังและจดจะได้สาระเป็นเล่ม และเป็นผู้เดียวที่หาญแซวท่านจรูญ เมื่อท่านจรูญเสวนาว่า "จะดูศรัทธาผู้คนให้ดูที่วัดบ้านตาดของหลวงตาบัวดูวัตรปฏิบัติต้องไปที่วัดถ้ำกลองเพลของหลวงปู่ขาวหนองบัวลำภู ส่วนวัดธรรมกายนั้นเข้าไม่ถึงแก่นพระพุทธศาสนา" พี่เจริญถามว่า "ท่านอธิการบดีชอบแบบไหน" ท่านจรูญตอบอย่างผู้เข้าถึงแก่นพระพุทธศาสนาว่า "วัดผมอยู่ที่บ้าน" พี่เจริญชี้ไปที่ต๋อยทันทีพร้อมพูดว่า "นี่ชี" ท่านจรูญว่า "เราศิษย์ชีไม่ใช่ศิษย์พระ" พี่เจริญต่อให้ว่า "ทำหน้าที่อัดพระ" ช่างต่อปากต่อคำนัก..... ไม่รู้จักลูกกำนันแห่งลาดชะโดซะแล้ว และเราเพิ่งรู้จัก "ต้นกระหญิงขาว" ที่คู่กับ "ต้นกระชายดำ" จากพี่เจริญก็หนนี้รู้ว่านำชื่อออร่ามาจากอาล่อ..... เพราะพี่เจริญคุ้นเคยกับเจ้าของ สิ่งสำคัญอย่าได้เผลอไปหลงอภิปรายเรื่องที่พี่เจริญตั้งประเด็นว่า " ทำไมหาดใหญ่จึงไม่ได้เป็นจังหวัด ทั้งที่ใหญ่กว่าสงขลา " เพราะท้ายที่สุดพี่เจริญจะสรุปว่า " มันติดอยู่ที่ตัวย่อของจังหวัด คือ **หญ** เพราะจะทำให้ผู้ไม่คุ้นเคยกับหาดใหญ่ออกเสียงเต็มผิดได้ " (โปรดทราบเป็นความรู้ว่า ชื่อย่อของจังหวัดไม่มีจุดคั่น หรือจุดข้างหลัง และชื่อของจังหวัดจะหลายพยางค์หรือพยางค์เดียว ก็จะมีตัวย่อสองตัวทั้งสิ้น) นอกจากนี้ยังมีมุขเด็ดๆ จากตุ๋ยอีกหลายเรื่อง

กราบขอบพระคุณอย่างซาบซึ้งที่สุด ต่อผู้อุปถัมภ์การท่องเที่ยวตลอดรายการนี้ ทั้งที่พัก อาหาร รถนำเที่ยวและทำหน้าที่มัคคุเทศก์ด้วยตนเอง คือ ท่านจรูญ ถาวรจักร (ผู้บังคับบัญชาสูงสุดของเพื่อนต๋อย) อดีตอธิการบดี ผู้เนรมิตมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ณ ประตูน้ำ

พระอินทร์ให้สง่างาม และ อดีตอธิการบดีผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี หลายสมัย จนโอ่อ่าสง่างามทั้งรูปลักษณ์และวิชาการติดอันดับมหาวิทยาลัยคุณภาพของประเทศ ผู้เป็นนักบริหารที่สถาปนิกและมัณฑนากรต้องไปดูงานการก่อสร้างและตกแต่ง เพราะท่านออกแบบตึกได้สวยหรูโดยเฉพาะตึกดินสอ รวมทั้งปรับเปลี่ยนโยกย้ายอาคารและตึกแห่งภูมิทัศน์ด้วยสวนหย่อมได้งดงามสะอาดตาทั่วทุกมุม นอกจากนี้ท่านยังออกแบบบ้านด้วยตัวเองและออกแบบห้องรับแขกที่ต่อเติมได้เก๋แปลกตาสวยงาม เช่น ตกแต่งบันไดในห้องรับแขก ที่เชื่อมกับตัวบ้านให้อ่อนโค้งและเป็นที่นั่งอย่างสบายของแขก เมื่อไปกันหลายคนได้ซึ่งพวกเราได้ฉลองกันแล้ว มีช่องหน้าต่างแคบแต่รับลมได้ดี เหมือนช่องหน้าต่างโบสถ์โจรไหนๆ ก็ทำตัวลีบเข้าไปไม่ได้แม้วาหน้าต่างเปิดอยู่ และตกแต่งม่านหน้าต่างเก๋ไก๋ บอกรสนิยมโทนสีเขียวสบายตา และท่านคือผู้ตั้งคำถามกับเราเมื่อเดินทางออกจากภูทอกว่า “เป็นไงยายติ๋ม สมใจกับภูทอกหรือยัง” เพราะในช่วงการนัดแนะ ต๋อยถามว่าอยากเที่ยวที่ไหนบ้าง (ที่ไม่รวมการไปดูบั้งไฟพญานาคอันเป็นที่หมายหลัก) เราบอกว่า “อยากไปภูฝอยลม” และ “อยากไปภูทอกด้วย” ซึ่งท่านสนองให้ทั้งสองแห่งโดยเมตตาทั้งที่หนทางไกลมาก เราจึงตอบด้วยความซาบซึ้งว่า “ขอบพระคุณมากค่ะ ถ้าท่านไม่กรุณาพามาก็คงไม่มีโอกาสได้เห็น เพราะภูทอกอยู่ไกล เราจึงตอบด้วยซาบซึ้งว่า “ขอบพระคุณมากค่ะ ถ้าท่านไม่กรุณาพามาก็คงไม่มีโอกาสให้เห็น เพราะภูทอกอยู่ไกลเหลือเกิน ”

เพราะความซาบซึ้ง พวกเราจึงวางแผนระหว่างเดินทางกลับว่าจะร่วมกันเป็นเจ้าภาพพาท่านไปเที่ยวชมความอุดมสมบูรณ์ของจันทบุรี จากนั้นเลยไปชมความงามของหาดทรายชายทะเลที่เกาะกูดและสำราญกับการเที่ยวเกาะกง แต่รู้สึกว่าจะถูกใจเราไม่ใช่ถูกใจท่าน เพราะยังไม่ได้ถามท่านเลย

ปัจฉิมลิขิต

เพื่อนก๊วนเที่ยวคราวนี้ล้วนเป็นชาวราชภัฏมาก่อนแต่ต่างสำนักกัน (ยกเว้นตุ๋ย – ฉัตรชัย บัวกันต์) ได้แก่ ผศ.เจริญ ปิยารมย์ (พี่เจริญ), ผศ.กัลยา แป้นมินทร์ (โบ๋), ผศ. วรรณภา ถาวรจักร์ (ต๋อย), ผศ.บัวกันต์ (โอ๋), และเรา รศ.ยุพดี (สาตรา) เสตพรรณ

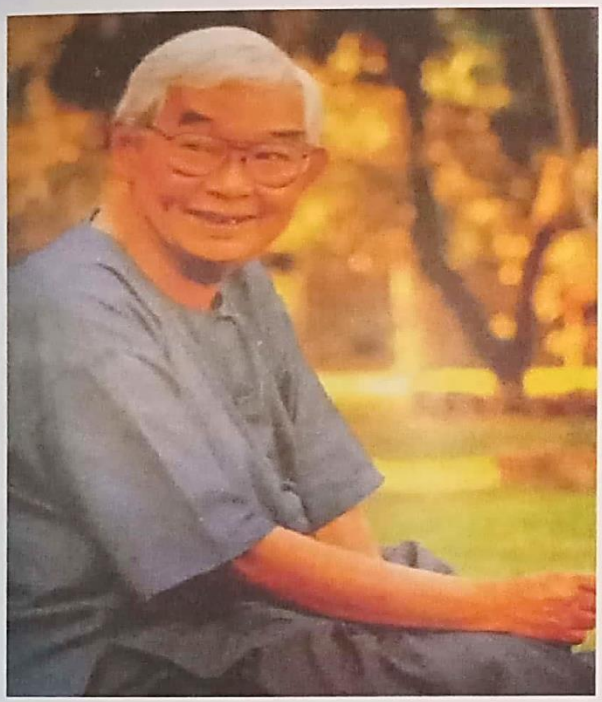
ขอเอ่ยนามนักเที่ยวก๊วนนี้ รวมแหล่งทำงานในอดีตดังนี้

พี่เจริญ - ผศ.เจริญ ปิยรมย์	มรภ.รำไพพรรณี
โบ๋ - ผศ.กัลยา แม้นมินทร์	มรภ.สวนดุสิต
โอ๋ - ผศ.เบญจมาศ บัวกันต์	มรภ.อุดรธานี
ต๋อย - ผศ.วรรณภา ถาวรจักร	มรภ.อุดรธานี
ติ๋ม - รศ.ยุพดี เสตพรรณ	มรภ.วไลยอลงกรณ์
ตุ๋ย - ฉัตรชัย บัวกันต์	ผอ.กลุ่มพัฒนาระบบบริหารสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (ปัจจุบัน)

แลความจากงานวิจัย
: ประดิษฐกรรม "ความเป็นไทย" ภายใต้อิทธิพลของ
ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช*

เจด็จ คชฤทธิ์

หลักสูตรภาษาไทยเพื่อนวัตกรรมการสื่อสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ความนำ

อาจกล่าวได้ว่าในสังคมไทยนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการชี้นำสังคมมักเป็นกลุ่มคนชนชั้นปกครองและชนชั้นสูง ทั้งนี้เพราะสังคมไทยมีวัฒนธรรมตลอดจนธรรมเนียมประเพณีที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลมีอำนาจ หน้าที่ และความรับผิดชอบแตกต่างกันภายใต้สถานะและลำดับชั้นที่ลดหลั่นกันลงมา แม้กระทั่งการสถาปนาหรือการให้นิยาม "ความเป็นไทย" ในภาพรวม ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจต่อความเป็นไทยที่เป็นแกนกลางนั้น ส่วนใหญ่ก็ยังเป็นชนชั้นปกครองซึ่งมีอิทธิพลค่อนข้างสูงต่อความคิด ความเชื่อของประชาชนโดยทั่วไป

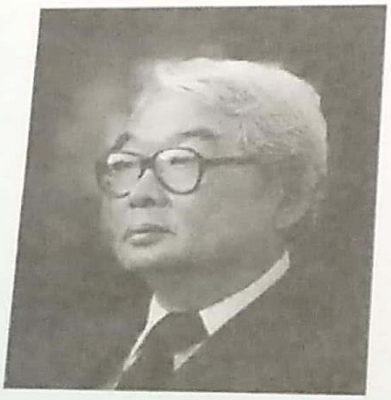
สายชล สัตยานุรักษ์ เป็นนักวิชาการทางประวัติศาสตร์ที่สนใจเกี่ยวกับประเด็นอำนาจและพลังชี้นำของชนชั้นปกครองที่มีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ ของประชาชน ในระยะหลายปีที่ผ่านมาเขาได้ศึกษาเรื่องนี้อย่างจริงจัง ภายใต้โครงการวิจัย "ประวัติศาสตร์วิธีคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมไทยของปัญญาชน พ.ศ.2435-2535" ในบรรดาชนชั้นปกครองหรือชนชั้นนำที่เขาศึกษานั้น มี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช อดีตนายกรัฐมนตรี นักคิด นักเขียนและปัญญาชนที่มีอิทธิพลมากที่สุดในสังคมไทยสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 รวมอยู่ด้วยผู้หนึ่ง สายชล สัตยานุรักษ์ ได้ศึกษาความหมายของ "ความเป็นไทย" ที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้สถาปนาขึ้น เพราะเขาเห็นว่าสิ่งที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช สร้างขึ้นมานั้นมีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อจินตภาพ "สังคมและวัฒนธรรมไทย" จนกลายเป็นวิธีคิดในการอธิบายปรากฏการณ์และปัญหาต่างๆ ในสังคมการเมืองของคนไทยสืบมาจนถึงปัจจุบัน ในที่นี้จะนำผลการศึกษาตามที่สายชล สัตยานุรักษ์ ประมวลไว้มากล่าวถึงโดยสังเขป ดังนี้

---

* *ผู้เรียบเรียง ขอขอบพระคุณ รศ.สายชล สัตยานุรักษ์ เจ้าของผลงาน* ***คึกฤทธิ์กับประดิษฐกรรม "ความเป็นไทย ที่ช่วยจุดประกายความคิดในประเด็น "ผู้ที่มีอำนาจนำกับการชี้นำสังคมไทย"***

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กับการนิยามความเป็นไทย

กล่าวได้ว่า ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นปัญญาชนผู้หนึ่งที่สืบทอดความหมายของ "ความเป็นไทย" ต่อจากสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่ถึงกระนั้นก็ได้ปรับเปลี่ยนจุดเน้น ความหมายและคำอธิบาย เพื่อให้ "ความเป็นไทย" ตอบสนองต่อสถานการณ์ในสังคมการเมืองไทยสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มากยิ่งขึ้น โดยที่ยังสามารถรักษากรอบโครงหลักความเป็นไทยเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางการเมืองของผู้นำและระบอบการปกครองใหม่ภายหลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475 เอาไว้ได้ อย่างไรก็ตามหากพิจารณาตามที่ สายชล สัตยานุรักษ์ ได้วิเคราะห์ไว้ อาจสรุปได้ว่า ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ นิยาม "ความเป็นไทย" โดยมีเป้าหมายหลักสองประการที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกัน คือ เพื่อใช้ "ความเป็นไทย" ช่วยจัดระเบียบความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมไทยและเพื่อสร้างบารมีหรืออำนาจทางปัญญาให้แก่ตนเอง อันจะทำให้สามารถก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งสูงสุดทางการเมือง คือ นายกรัฐมนตรีของประเทศไทยนั่นเอง ดังข้อความว่า "...ม.ร.ว.คึกฤทธิ์พยายามสร้าง "ความรู้" หรือนิยาม "ความเป็นไทย" เพื่อเป็นฐานในการไต่เต้าขึ้นสู่ตำแหน่งสูงสุดทางการเมือง.." (สายชล สัตยานุรักษ์, 2550 : คำนำ (11))

รูปที่ 1 ม.ร.ว.ศึกฤทธิ์ ปราโมช อดีตนายกรัฐมนตรีและปัญญาชนคนสำคัญของไทย
ที่มา : www.oknation.net/blog/print.php?id=40338

อีกนัยหนึ่งตามความรับรู้ของประชาชนทั่วไปมักเชื่อกันว่า ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ เป็นผู้ที่อยู่ในกลุ่มกษัตริย์นิยม และพยายามอย่างยิ่งยวดที่จะทำให้อุดมการณ์กษัตริย์นิยมมีพลังแข็งแกร่งขึ้น ทั้งนี้เพราะส่วนหนึ่ง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ เองก็จะสามารถอิงตัวเองเข้ากับสถาบันพระมหากษัตริย์ และยกระดับตนเองจาก "เจ้าหางแถว" (สายชล สัตยานุรักษ์, 2550 : 25) ผู้มีความรอบรู้ในวัฒนธรรมราชสำนักที่เป็นแบบแผนของ "ความเป็นไทย" ให้กลายเป็นสมาชิกของพระราชวงศ์อันสูงศักดิ์ นอกจากนี้ สายชล สัตยานุรักษ์ ยังได้พยายามชี้ให้เห็นว่า ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ประสบความสำเร็จอย่างสูงในการรื้อฟื้นอุดมการณ์กษัตริย์นิยม โดยทำให้คนไทยเห็นว่าสถาบันและองค์พระมหากษัตริย์เป็นสถาบันและบุคคลที่ขาดมิได้ ทั้งยังได้เชื่อมโยงพระพุทธศาสนากับ "พระมหากษัตริย์" และ "ชาติ" ด้วยการทำให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งที่มาทางศีลธรรมที่ทำให้ "พระมหากษัตริย์" ทรงเป็นผู้ปกครองที่ดี และทำให้คนไทยซึ่งมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่ "รู้ที่ต่ำที่สูง" (สายชล สัตยานุรักษ์, 2550 : 18) เป็นที่น่าสังเกตว่า "ความเป็นไทย" ตามที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ นิยามนั้นได้รับการแพร่หลายจนเป็นที่รับรู้อย่างรวดเร็วส่วนหนึ่งเป็นเพราะ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์มีสื่ออยู่ในมือเพื่อจะกระจายความรู้สึกนึกคิดของตน เช่น หนังสือพิมพ์ในเครือสยามรัฐด้วยเหตุดังนี้ "ความเป็นไทย" โดยการสถาปนาของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์จึงกลายเป็นความคิดที่มีพลังอย่างสูงแม้ว่าสังคมการเมืองไทยจะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมากแล้วก็ตาม

ในส่วนของยุคที่ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ความเป็นไทยประการหนึ่งที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ สร้างขึ้นนั้นเน้นไปที่ "การปกครองแบบไทย" เพื่อรองรับการใช้อำนาจของ จอมพลสฤษดิ์ ซึ่งได้ล้มระบอบรัฐธรรมนูญแบบมีรัฐสภาและการเลือกตั้งลง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ได้ชี้ให้เห็นว่า ระบอบ "การปกครองแบบไทย" เป็นการผสมผสานระหว่าง

การปกครองของสุโขทัยกับของอยุธยา พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเทวราชา แต่ทรงใช้พระราชอำนาจเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนโดยปราศจากการกดขี่ และยังเปิดโอกาสให้มีการเลื่อนชั้นทางสังคมอีกด้วย ทั้งนี้เพราะเป็นการปกครองตามหลักทศพิธราชธรรมของพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ยังเน้นว่า การนับถือพระพุทธศาสนาทำให้ "ผู้นำแบบไทย" มีศีลธรรมจรรยาอย่างเต็มเปี่ยม จึงสามารถปกครองประชาชนได้ ในประเด็นนี้ สายชล สัตยานุรักษ์ ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ในทำนองว่า ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ได้ทำให้คนไทยเข้าใจว่า "การปกครองแบบไทย" ที่อำนาจการปกครองทั้งหลายทั้งปวงรวมอยู่ในบุคคลเพียงคนเดียวนั้นส่งผลดีแก่ประชาชนไม่ต่างจากระบอบประชาธิปไตยแบบมีรัฐสภา นอกจากนี้ สายชล สัตยานุรักษ์ ยังได้วิเคราะห์ให้เห็นด้วยว่า ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ มักนำเอาความคิดที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทั้งชาติมาเน้นอยู่เสมอ

จวบจนในสมัย จอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร ครองอำนาจ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ได้เพิ่มเติมความคิดเกี่ยวกับ "พระมหากษัตริย์" ว่าเมื่อเกิดปัญหาทางการเมือง คือผู้ปกครองมิได้ทำหน้าที่ของ "ผู้ปกครองแบบไทย" แต่กลับใช้อำนาจไปในทางแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว พระมหากษัตริย์ก็จะทรงกีดขวางการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรมนั้น นอกจากนี้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ยังได้สร้างความหมายใหม่แก่ "พระพุทธศาสนา" ในฐานะที่เป็นส่วนประกอบสำคัญอีกอย่างหนึ่งของ "ความเป็นไทย" นั่นคือการสร้างความรับรู้ว่าพระพุทธศาสนาแบบโลกียธรรมเป็นที่มาของ "ความเป็นไทย" ในด้านต่างๆ เช่นศิลปะไทย มารยาทไทย ตัวอักษรไทย รวมทั้งทำให้การปกครองของไทยเต็มไปด้วยความเมตตา เพราะผู้ปกครองแบบไทยยึดมั่นในคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา (สายชล สัตยานุรักษ์, 2550 : 243,248) เป็นที่น่าสังเกตว่า อิทธิพลของความคิดเรื่อง "การปกครองแบบไทย" ทำให้คนไทยให้ความสำคัญแก่การเลือก "คนดี" มาเป็นผู้ปกครอง เมื่อได้คนดีมาแล้วก็ปล่อยให้คนดีทำหน้าที่ปกครองประเทศไปตามแต่จะเห็นสมควร ส่วนประชาชนซึ่งยังคงตกอยู่ในวัฏจักร "โง่ จน เจ็บ" ย่อมไม่อยู่ในฐานะที่จะควบคุมตรวจสอบผู้ปกครองหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจใดๆ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2550 : 312-313)

ในยุคต่อๆ มาความสำเร็จที่สำคัญอีกประการหนึ่งของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ คือ การทำให้คนไทยเห็นว่า "ความเป็นไทย" ทำให้ "เมืองไทยนี้ดี" ถึงแม้เมืองไทยจะมีปัญหามากมาย แต่ก็ยังดีกว่าชาติอื่นๆ เพราะการนับถือพระพุทธศาสนาทำให้คนต่างชนชั้นต่างฐานะกันมีความเมตตากรุณาต่อกันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และมีเอกภาพระหว่างคนในชาติเพราะมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจ "ความเป็นไทย" จึงช่วยให้สังคมไทยไม่มีความขัดแย้งหรือการกดขี่เบียดเบียนกันอย่างรุนแรง (สายชล สัตยานุรักษ์, 2550 : 322-323) อย่างไรก็ตาม สายชล สัตยานุรักษ์ ได้ประเมิน "ความเป็นไทย" ที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ สถาปนาของไว้ ในทำนองว่า ความเป็นไทยดังกล่าวมีความคับแคบไม่สามารถรองรับความเปลี่ยนแปลงได้ แต่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อความคิดเรื่องการแบ่งหน้าที่ตามลำดับชั้นซึ่งเน้นการ "รู้ที่ต่ำที่สูง" ทั้งมารยาทไทย ภาษาไทย ศีลธรรมไทย ฯลฯ แม้ว่าจะยอมรับการเลื่อนชั้นทางสังคม แต่การเลื่อนชั้นขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถและศีลธรรมส่วนบุคคล

โดยไม่มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเมืองที่เปิดโอกาสให้คนด้อยโอกาสได้มีโอกาสเลื่อนชั้นอย่างแท้จริงส่งผลให้คนไทยยากที่จะปรับตัวได้ ในขณะที่เกิดปัญหาอันหลากหลายและซับซ้อนในสังคม (สายชล สัตยานุรักษ์, 2550 : 312-313)

นอกจากนี้ สายชล สัตยานุรักษ์ ยังได้ตั้งข้อสังเกตเพิ่มเติมไว้ด้วยว่า ความหมายของ "ชาติไทย" และ "ความเป็นไทย" ที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ได้มีส่วนสถาปนาขึ้นนั้น ได้กลายเป็นวิธีคิดสำคัญทำให้คนไทยยอมรับโครงสร้างการเมืองแบบรวมศูนย์อำนาจและยอมรับระบบความสัมพันธ์ ทางสังคมที่ไม่เสมอภาค (สายชล สัตยานุรักษ์, 2550 : 543-544) อีกทั้งอิทธิพลทางความคิดนี้ก็ยังได้รับการเผยแพร่ "ผลิตซ้ำ" ไปอย่างกว้างขวางโดยกลุ่ม "ผู้บริโภค" ผลงานต่างๆ ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ในรูปแบบต่างๆ (สายชล สัตยานุรักษ์,2550 : คำนำ(12))

รูปที่ 2 ตัวอย่างผลงานการประพันธ์ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช
ที่มา : http://www.nongpangbook.com/product.detail.php?id=1946806

สรุปและอภิปราย

กล่าวโดยสรุป สายชล สัตยานุรักษ์ ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ "ความเป็นไทย" ภายใต้การนิยามที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้สถาปนาขึ้น โดยใช้แนวพินิจทางประวัติศาสตร์และการวิพากษ์ มุ่งแสดงให้เห็นเหตุผลและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความเป็นไทยในบริบททางการเมือง สังคม และวัฒนธรรม ซึ่ง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์มีบทบาทอย่างยิ่งต่อการวางแนวคิด ตลอดจนรากฐานทางอุดมการณ์ที่จรรโลงโครงสร้างการเมืองแบบรวมศูนย์อำนาจและโครงสร้างสังคมที่แบ่งคนเป็นลำดับชั้น โดยเน้นการเชื่อมโยงความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ ศาสนา และชาติ ด้วยการทำให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาเป็นแหล่งที่มาทางศีลธรรมซึ่งมีผลทำให้ "พระมหากษัตริย์" ทรงเป็นผู้ปกครองที่ดีและทำให้คนไทยซึ่งมีความสัมพันธ์กันในลักษณะ "รู้ที่ต่ำที่สูง" อันนำไปสู่ความรู้สึกที่ว่า "เมืองไทยนี้ดี"

อย่างไรก็ตาม สายชล สัตยานุรักษ์ ได้วิเคราะห์ให้เห็นว่า ฐานทางอุดมการณ์ดังกล่าวนี้เมื่อดำรงอยู่ในฐานะ "วิธีคิดกระแสหลัก" ในทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา ซึ่งสังคมไทยเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนั้น ได้กลายเป็นอุปสรรคในการปรับตัวของคนไทย เพราะมีความหมายแคบเกินไป จนไม่สามารถเปิดพื้นที่ให้แก่คนทุกกลุ่มในสังคมไทยที่จะมีสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคที่จำเป็นในการเข้าถึงทรัพยากร ตลอดจนการดำรงชีวิตอย่างสมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทำให้ "ความเป็นไทย" กระแสหลักกลายเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างความรุนแรงในสังคมไทยในระยะหลายทศวรรษที่ผ่านมา (สายชล สัตยานุรักษ์,2550 : 543-544)

แต่ถึงกระนั้น หากพิจารณาจากผลการศึกษาวิเคราะห์ตามที่ สายชล สัตยานุรักษ์ ได้เสนอไว้ จะสังเกตเห็นว่า สายชล ได้เสนอภาพใหม่ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่แตกต่างไปจากความรับรู้ของคนโดยทั่วไป ซึ่งเคยรู้สึกต่อ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ในฐานะนักปราชญ์ ปัญญาชนนักการเมือง ศิลปิน ตลอดจน

ผู้รอบรู้ในเรื่องขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมไทย และวัฒนธรรมราชสำนัก อันเป็นคุณูปการอย่างยิ่งต่อสังคมไทย กล่าวคือในมุมมองใหม่อันเกี่ยวกับตัว ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ตามที่สายชลวิเคราะห์นั้น (แม้สายชลจะได้กล่าวไว้ตอนต้นของรายงาน การวิจัยแล้วว่าการเสนอภาพใหม่ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ มิใช่จุดมุ่งหมายหลักของการวิจัยไม่ว่าจะเป็นการสรรเสริญหรือเพื่อประณามดังที่นิยมกระทำกัน) ได้ฉายให้เห็นว่า ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ได้สถาปนาความเป็นไทยขึ้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเหตุผลทางการเมืองและความปรารถนาส่วนตัวที่ต้องการจะก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของประเทศไทย (สายชล สัตยานุรักษ์,2550: คำนำ (11)) ด้วยเหตุดังนี้ ในหลายบทหลายตอนของรายงานการวิจัย จึงมักจะพบข้อความที่แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมหรือการกระทำต่างๆ ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์นั้นมีเหตุผลอันน่าเชื่อได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของแรงผลักดันที่ต้องการจะเป็นนายกรัฐมนตรีดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ทั้งนี้โดย สายชล ได้พยายามใช้ข้อมูลจากการมองสังคม การเมือง จากประวัติศาสตร์ และการตีความผลงานต่างๆ ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ อย่างเชื่อมโยงและกว้างขวาง อย่างไรก็ตาม ในแง่มุมของการตีความวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดี เช่น นวนิยายและเรื่องสั้นซึ่ง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ สร้างสรรค์ขึ้นนั้นดูเหมือนว่าสายชล มิใคร่จะพิจารณาวรรณกรรมดังกล่าวในฐานะเรื่องสมมติที่แต่งขึ้นจากจินตนาการซึ่งมีการวางเค้าโครงเรื่องโดยให้ตัวละครดำเนินเรื่องไปภายใต้กรอบแห่งขนบของการสร้างสรรค์วรรณกรรม ซึ่งไม่เสมอไปที่ความคิดและพฤติกรรมของตัวละครจะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับความคิดของผู้เขียนหรือผู้แต่งอย่างแท้จริง (แม้ในความเป็นจริงผู้เขียนอาจจะถูกหล่อหลอมโดยสังคม ประกอบกับการผสมผสานทัศนคติของตนแล้วถ่ายทอดงานเขียนออกมาจนใกล้เคียงกับความเป็นตัวตนที่แท้จริงของผู้เขียนก็ตาม แต่ก็มิอาจลงความเห็นโดยสรุปได้ว่านั่นคือความคิดแท้จริงของผู้เขียนมิใช่ความคิดของตัวละครในวรรณกรรมนั้นๆ) ด้วยเหตุดังนี้ จึงอาจเป็นไปได้ที่ผู้อ่านงานเขียนของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ คนอื่นๆ จะสามารถเห็นต่างกับผลการวิเคราะห์ตีความของ สายชล ทั้งนี้เพราะการวิเคราะห์ตีความบางประเด็นจากวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดีด้วยวิธีการพยายามเชื่อมโยงเหตุผลต่างๆ ไปสู่ความจริง อาจไม่สามารถยืนยันความเป็นจริงได้เสมอไป โดยเฉพาะในแง่มุมทางการเมืองหรือความปรารถนาส่วนตัวของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ที่มีความต้องการและพยายามจะเป็นนายกรัฐมนตรี อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์ตีความในลักษณะดังกล่าว ยังประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมในฐานะตัวบทที่ถ่ายทอดความคิด สะท้อนภาพแทนความจริง เกี่ยวกับความเป็นไทยภายใต้การนิยามของบุคคลที่มีอิทธิพลค่อนข้างสูงต่อความคิดความเชื่อของประชาชนโดยทั่วไป ทั้งยังเป็นการจุดประกายความคิดในการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับประเด็นผู้ที่มีอำนาจนำในการชี้แนะและหล่อหลอมกลุ่มคนและสังคมให้เป็นไปตามความปรารถนาของตน ยิ่งในบริบทและสถานการณ์ปัจจุบันการศึกษาวิเคราะห์เพื่อให้เกิดความเข้าใจในประเด็นดังกล่าวอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งมากขึ้น อาจเป็นประโยชน์ต่อสังคมไทยที่กำลังเผชิญกับความคิดเห็นที่แตกต่างอันเนื่องมาจากการชี้นำและบงการจากผู้ที่มีอำนาจนำบางคน.

เอกสารอ้างอิง

สายชล สัตยานุรักษ์ เล่ม1. (2550). **คึกฤทธิ์กับประดิษฐกรรม “ความเป็นไทย”**. กรุงเทพฯ : มติชน.

_____.เล่ม 2. (2550). **คึกฤทธิ์กับประดิษฐกรรม “ความเป็นไทย”**. กรุงเทพฯ : มติชน.

ม้ง ความเชื่อ และประเพณี

อาจารย์มณเฑียร รุ่งหิรัญ

1. การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์

เป็นการเก็บข้อมูลในตำบลเข็กน้อย จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่าชาวม้งในตำบลเข็กน้อย ส่วนใหญ่จะนับถือผี ไม่ว่าจะเป็นผีที่อาศัยอยู่ในบ้าน และผีที่อาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมตามสถานที่ เช่น ผีบ้านผีเรือน ผีบรรพบุรุษ ผีเตาไฟเล็ก ผีเตาไฟใหญ่ ผีเสากลางบ้าน ผีประตูใหญ่ ผีไร่ ผีป่า ผีภูเขา และผีประจำหมู่บ้าน เป็นต้น ในปัจจุบันชาวม้งบางส่วนได้นับถือศาสนาคริสต์ ในตำบลเข็กน้อยมีศาสนาคริสต์ 3 นิกาย คือนิกายคาทอลิก นิกายโปรแตสแตนด์ และนิกายเซเว่นเดย์แอดเวนตีส ส่วนม้งที่นับถือผีจะนับถือผีหลายตน รวมทั้งเครื่องลางต่างๆ ดังนี้

1.) เหยอะเซ้า (Yawm Saub) เป็นผีที่อาศัยอยู่บนสวรรค์ที่มีอำนาจสูงสุดเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งบนโลกรวมทั้งเป็นผู้สร้างมนุษย์และส่งมนุษย์ลงมาเกิดบนโลก

2.) ต้งเซ่ง (Ntoo Xeeb) เป็นผีหมู่บ้านอาศัยอยู่บนต้นไม้ใหญ่ ก้อนหินใหญ่ หรือหน้าผา ชาวม้งจะจัดที่ไว้สำหรับเป็นที่สิงสถิตของผีประจำหมู่บ้าน และต้องมีการเซ่นไหว้ปีละ 1 ครั้งทุกปี เพื่อให้หมู่บ้านอยู่ร่มเย็นเป็นสุข

3.) ผีบ้าน ผีเรือน (Dab Qhuag Vaj Tse) เป็นผีบรรพบุรุษที่กลับมาสิงสถิตอยู่ในบ้าน เพราะชาวม้งเชื่อว่าวิญญาณญาติพี่น้องที่ได้เสียชีวิตไปแล้วจะกลับมาอยู่ในบ้านคอยปกปักรักษาคนในบ้าน ซึ่งตามความเชื่อของชาวม้งผีบ้านผีเรือนจะสิงสถิตอยู่ในบริเวณต่างๆ ดังนี้

หิ้งผีสื่อก๊ะ (Xwm Kab) เป็นกระดาษที่มีขนไก่และกระดาษที่พับเป็นรูปแท่งทองขนาดเล็กติดอยู่ หิ้งสื่อก๊ะจะติดไว้กับฝาตรงกันข้ามกับประตูหลวงและด้านหลังหิ้งสื่อก๊ะจะต้องไม่มีบ้านหรือสิ่งกีดขวางอยู่เลย แต่ถ้ามีคนไปเคาะบริเวณข้างฝาที่แขวนหิ้งสื่อก๊ะแรงๆ จะต้องเสียค่าปรับด้วยการซื้อไก่ และอื่นๆ มาทำพิธีเซ่นไหว้หิ้งสื่อก๊ะ ในทุกๆ ปีช่วงเทศกาลปีใหม่ม้งจะต้องมีการเซ่นไหว้ที่หิ้งสื่อก๊ะแล้วนำธูปไปปักบูชาผีเสากลางบ้าน ผีเตาไฟใหญ่ ผีเตาไฟเล็ก และผีประตู เพื่อให้คุ้มครองลูกหลานอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข ดลบันดาลให้มีเงินทองเข้าบ้าน เป็นต้น

สื่อก๊ะ (แผ่นกระดาษสัญลักษณ์บูชาบรรพบุรุษ)

ผีเสากลางบ้าน (Ncej Dab) เป็นเสาอยู่บริเวณกลางบ้านเยื้องกับผีบรรพบุรุษ บริเวณเสากลางบ้านยังเป็นที่ประกอบพิธีสำคัญเช่น งานศพ งานแต่งงาน เป็นต้น นอกจากนี้แล้วเสากลางบ้านยังเป็นที่ฝังรกของเด็กผู้ชาย เพราะเด็กผู้ชายเมื่อเติบใหญ่ต้องรู้เรื่องวัฒนธรรมและเป็นผู้สืบทอดวงศ์ตระกูลต่อไป ดังนั้นต้องหมั่นทำความสะอาด และไม่นำตะปูไปตอกที่เสา

ยกเว้นแขวนกลองในพิธีศพ

ผีเตาไฟใหญ่ (Dab Qhov Txog) เตาไฟใหญ่จะอยู่ด้านซ้ายมือบนของบ้าน ส่วนมากแล้วเตาไฟใหญ่จะใช้ต้มอาหารเลี้ยงหมู่ญาติ แต่ถ้ามีงานสำคัญที่ต้องทำอาหารเลี้ยงคนเป็นจำนวนมากก็จะใช้เตาไฟใหญ่ประกอบอาหาร จะคอยคุ้มครองให้การทำมาหากินเป็นไปอย่างราบรื่น

ผีเตาไฟเล็ก (Dab Qhov Cub) เตาไฟเล็กเป็นที่ประกอบอาหารสำหรับสมาชิกในครอบครัว จะอยู่หน้าห้องนอนเจ้าบ้าน

ผีประตูใหญ่ (Dab Qhov Rooj) เป็นประตูที่ใช้เข้า – ออก ซึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับหิ้งสื่อก๊ะ จะคอยคุ้มครองให้คนในบ้านอยู่อย่างปกติสุขมิให้สิ่งชั่วร้ายเข้าบ้าน

4.) เสาจื้อ (Xauv Ntswj) เป็นเครื่องรางของเด็กที่ใช้สำหรับกันผีไม่ให้มารบกวนเด็ก ซึ่งเด็กจะมีอาการร้องไห้โดยไม่มีต้นสายปลายเหตุ เสาจื้อทำจากเงิน ทองแดง ทองเหลือง พันเป็นเกลียว ทำเป็นกำไลข้อมือ การทำเสาจื้อผู้ที่ทำไม่จำเป็นต้องเป็นหมอผีจะให้ใครทำก็ได้

เสาจื้อ (เป็นเครื่องรางสำหรับเด็ก ทำจากเงิน ทองแดง และทองเหลือง)

5.) ต้งเลี้ย (Tooj Liab) เป็นเครื่องรางสำหรับเด็กอีกชนิดหนึ่งมีไว้สำหรับกันผี ต้งเลี้ยทำมาจากทองแดงนำมาตีให้เป็นเส้นแล้วนำมาพันเป็นเกลียว ทำเป็นสร้อยคอ

ต้งเลี้ย (เป็นเครื่องรางสำหรับเด็ก ทำจากทองแดง)

6.) น้าฉั่ว (Nab Tshuaj) เป็นเครื่องรางที่เด็กชาวม้งนิยมนำมาแขวนคอไว้สำหรับกันผี ซึ่งเด็กจะมีอาการร้องไห้ไม่ยอมกินนม น้าฉั่วมีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยมทำด้วยผ้า ด้านในจะประกอบไปด้วยสมุนไพร 3 – 4 ชนิด รวมทั้งขนสุนัข

น้าฉั่ว (เป็นเครื่องรางสำหรับเด็ก ทำจากผ้า รูปสามเหลี่ยม)

ประเพณีและพิธีกรรม

1.) ประเพณีปีใหม่ม้ง (Xyoo Ntshab)

ปีใหม่ม้งจะเริ่มจัดประมาณเดือนธันวาคม ซึ่งตรงกับวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 1 ระยะเวลาในการจัดงาน 7 – 11 วัน ในอดีตนั้นชาวม้งเพาะปลูกพืชชนิดเดียวกัน การเก็บเกี่ยวผลผลิตจึงทำในช่วงเวลาเดียวกัน ดังนั้นจะถือว่าช่วงเวลาหลังจากการเก็บเกี่ยวเอาพืชผลใส่ยุ้งฉางแล้วเสร็จ จัดงานปีใหม่ แต่ในปัจจุบัน ชาวม้งมีการปลูกพืชหลากหลายชนิดจึงไม่สามารถเก็บเกี่ยวให้เสร็จ

ทันพร้อมกันทั้งหมดได้ แต่อย่างไรก็ตาม ชาวม้งได้ยึดถือช่วงเวลาหลังจากการเก็บเกี่ยวข้าวเป็นหลัก เพื่อกำหนดจัดงานปีใหม่ขึ้นมา เนื่องจากประเพณีม้งเป็นงานเฉลิมฉลองที่ยิ่งใหญ่ และชาวม้งทุกคนตั้งใจรอคอย เมื่อถึงวันปีใหม่ ชาวม้งทุกคนจะแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าของตนเองอย่างสวยงามเพื่อที่จะมาร่วมงาน ภายในงานมีร้านค้า การแสดงบนเวที การละเล่นต่างๆ ของม้ง เช่น การยิงหน้าไม้ การเล่นลูกช่วง และการตีลูกข่าง เป็นต้น

การตีลูกข่าง

การโยนลูกช่วง

2.) ประเพณีกินข้าวใหม่ (Movnplej Tshiab)

ประเพณีกินข้าวใหม่ไม่มีระยะเวลากำหนดที่แน่นอน ส่วนใหญ่จะเป็นเดือนพฤศจิกายน เป็นงานที่จัดขึ้นที่บ้านของตนเอง โดยแต่ละครอบครัวจะไปเก็บข้าวเปลือกประมาณ 1 ถัง ซึ่งจะเป็นข้าวแก่จนเหลืองสุกกับข้าวอ่อนปนกัน แล้วนำมานวดจนข้าวแห้งและหอม ทิ้งไว้ให้เย็นจึงนำไปสีที่โรงสี เอาข้าวสารมาหุง เมื่อหุงเสร็จจะนำข้าวสารนั้นมาทำพิธีเซ่นวิญญาณบรรพบุรุษ และผีบ้าน ผีเรือน ของที่เซ่นไหว้ใช้ข้าวสาร 1 ถ้วย อาหารต่างๆ และธูป เป็นต้น จากนั้นจะตั้งโต๊ะเรียกญาติ พี่น้องมาร่วมกินอาหาร จากนั้นผู้ที่มาร่วมกินเลี้ยงจะร่วมกันอวยพรให้กับเจ้าบ้าน

3.) พิธีตั้งชื่อเล่น (Tig Npe)

เมื่อผู้หญิงตั้งครรภ์แล้วทำคลอดโดยหมอตำแยหรือคลอดที่โรงพยาบาลก็ตาม ชาวม้งต้องมีพิธีตั้งชื่อเด็กซึ่งพิธีนี้จะทำขึ้นหลังจากเด็กคลอดได้ 3 วัน แต่ถ้าเด็กยังมีอายุไม่ครบ 3 วัน ยังถือเป็นลูกของพ่อ – แม่ที่ส่งลงมาเกิด เมื่อครบ 3 วัน จะมีพิธีตั้งชื่อและทำขวัญ ในการตั้งชื่อ ตายายของเด็กจะเป็นคนตั้งชื่อให้โดยดูจากวันและเวลาที่เด็กเกิด การทำพิธีดังกล่าวทำเพื่อขอบคุณพ่อ – แม่ที่ส่งลงมาเกิด พร้อมทั้งบอกผีบ้านผีเรือนให้คุ้มครองเด็กและรับเข้าเป็นสมาชิกในครอบครัว สิ่งของที่ใช้ในการเซ่นไหว้ ได้แก่ ไก่หรือหมู ธูป และกระดาษเงิน

4.) พิธี ต้ง เซ่ง (Ntoo Xeeb)

พิธีต้ง เซ่ง เป็นพิธีเซ่นเจ้าที่ประจำหมู่บ้านเพื่อคุ้มครองสมาชิกในหมู่บ้าน พิธีดังกล่าวจัดในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ของทุกๆ ปี งานนี้จัดขึ้นที่ศาลประจำหมู่บ้าน โดยจะทำความสะอาดสถานที่และตัดต้นไม้ที่มีขนาดประมาณมือจับได้รอบ นำมาทำปลัดขลิก (ณุปจำลองอวัยวะเพศชาย) จำนวน 2 อัน เพื่อนำไปวางไว้ในศาลเจ้าที่พร้อมกับแก้วน้ำชา 6 ใบ และกระถางธูป ในการประกอบพิธีจะใช้ ไก่ หมู หรือ วัว เป็นเครื่องเซ่น สำหรับผู้ที่มาร่วมงานจะต้องนำกระดาษที่แทนเงินมาครอบครัวละ 1 พวง พร้อมกับธูปจำนวนหนึ่ง หลังจากที่ฆ่าสัตว์แล้วก็จะไหว้ด้วยการจุดธูปบูชา ใช้ธูปอย่างน้อย 3 ดอก และกระดาษแทนเงิน ส่วนสัตว์ที่ฆ่าจะนำไปประกอบอาหารแล้วนำมารับประทานร่วมกัน

พิธีต้ง เช่ง

5.) พิธีเลี้ยงผีกลอง (Yug Nruas)

การเลี้ยงผีกลอง เริ่มจากการสร้างกลองขึ้นมา 1 ใบ ลักษณะเป็นกลอง 2 หน้า ชาวม้งเชื่อว่า ผีกลองมีอยู่ 2 ตน ชายชื่อ ลีโต้นตั่ว และหญิงชื่อ เหนี่ยเก้าป้า ต้องทำการเซ่นไหว้ด้วยไก่ตัวผู้ 1 ตัว และตัวเมีย 1 ตัว กระดาษเงินกระดาษทอง เมื่อทำพิธีเสร็จต้องเก็บกลองไว้ที่สูงและห้ามไม่ให้ผู้หญิงจับต้องโดยเด็ดขาด กลองใบนี้สามารถนำไปใช้ในงานศพได้แต่ต้องทำพิธีขอผีก่อน โดยการจุดธูป 3 ดอก เพื่อบอกกล่าวผีกลอง และเมื่อนำกลองออกนอกบ้านต้องตี 3 ครั้ง เมื่อถึงที่จัดพิธีศพ ผู้จัดการงานศพต้องเอาเนื้อมาเซ่นที่กลอง หลังเสร็จพิธีแล้วเจ้าของบ้านต้องเอาเนื้อที่ได้มาไปต้มให้สุก แล้วนำมาเซ่นกลองโดยจุดธูป 3 ดอก เมื่อเซ่นไหว้เสร็จจึงนำไปประกอบอาหารได้

กลองผีที่ทำขึ้นเพื่อบูชาในบ้าน

6.) พิธีซัวตรอ (Tsuag Roj)

ซัวตรอ เป็นพิธีไล่ผีของชาวม้ง ที่ทำให้กับผู้ป่วยที่มีอาการนอนไม่หลับพูดคนเดียว มีอาการเป็นลมชัก หรือมีอาการปวดที่หน้าอกเหมือนถูกแทง ส่วนใหญ่คนแก่จะใช้สมุนไพรมาทาบริเวณนั้นแต่ความปวดเคลื่อนที่ขึ้น – ลงได้ แต่ก่อนที่จะทำพิธีซัวตรอต้องให้หมอผีทำพิธีอัวเน้งดูให้แน่ใจว่าถูกผีเข้าจริงๆ ในการประกอบพิธีจะใช้กระทะแบบที่มีด้ามจับ ใส่น้ำมันหมูต้มให้เดือดจนไฟลุก ในขณะที่ทำพิธี ผู้ทำพิธีจะใช้มือข้างหนึ่งถือกระทะน้ำมันและอีกข้างหนึ่งถือขันน้ำ การไล่ผีจะทำโดยการอมน้ำไว้ในปากและพ่นออกมาให้ผ่านไปยังกระทะที่มีไฟลุก ให้เปลวไฟพุ่งไปที่ผู้ป่วย จากนั้นก็จะทำอย่างนี้ที่บริเวณมุมบ้านทุกมุมจนไปถึงประตูใหญ่ ในทำพิธีดังกล่าวผู้ประกอบพิธีไม่จำเป็นต้องเป็นหมอผีแต่จะต้องเป็นผู้ที่รู้จักขั้นตอนและคาถาที่ใช้ในพิธีนี้

7.) พิธีฝีเย่ง (Fiv Yeem)

ฝีเย่งเป็นพิธีบนบานต่อฟ้าดิน บรรพบุรุษ หรือเจ้าที่เจ้าทางเพื่อขอให้ได้สิ่งที่ต้องการ เช่น ผลผลิตทางการเกษตร การเลี้ยงสัตว์ การไปทำมาหากินในที่ต่างๆ ได้ผลดี หรือแม้กระทั่งขอให้ของที่หายไปกลับคืนมา เป็นต้น โดยบอกกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นๆ ว่า ถ้าได้จริงตามที่บนบานไว้จะให้สิ่งของต่างๆ ตอบแทน เช่น เหล้า ไก่ หมู วัว ควาย แพะ และกระดาษเงินทอง เป็นต้น ส่วนค่าตอบแทนของคนประกอบพิธีจะขึ้นอยู่กับว่าการบนบานนั้นได้ผลจริงหรือไม่ ถ้าได้ผลจริงตามที่ขอก็จะให้เงินหรือผลผลิตทางการเกษตร แต่ถ้าไม่ได้ผลผู้ประกอบพิธีก็จะไม่ได้อะไรเลย

8.) พิธีเปาเย่ง (Pauj Yeem)

เปาเย่งเป็นพิธีแก้บน จะทำหลังจากทำพิธีฝีเย่ง (บนบาน) เมื่อได้ในสิ่งที่ต้องการก็ต้องทำพิธีเปาเย่งแล้วต้องให้ในสิ่งของที่บอกไว้ในการทำพิธีฝีเย่ง

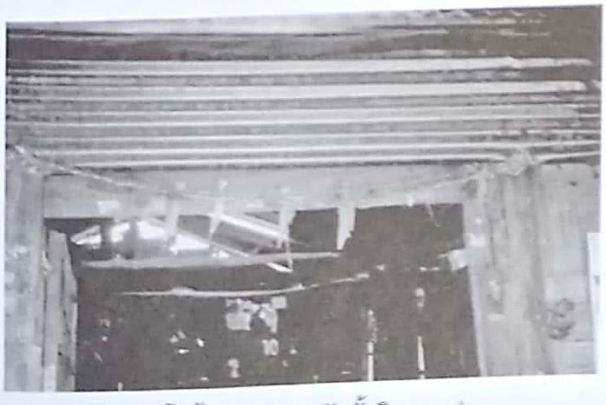
เช่น ไก่ หมู วัว กระดาษเงินทอง ธูป เป็นต้น ในการประกอบพิธี ผู้ประกอบพิธีจะเป็นใครก็ได้ที่รู้จักขั้นตอนของพิธีดังกล่าว

9.) พิธีจอ ผลี่ (Tso Plig)

จอ ผลี่ เป็นพิธีที่เชิญวิญญาณของผู้ที่เสียชีวิตไปแล้วมารับเครื่องเซ่นไหว้ และส่งวิญญาณกลับ พิธีนี้จะทำหลังจากพิธีศพผ่านไปแล้ว 13 วัน แต่ถ้าลูกหลานไม่สนใจวิญญาณผู้ตายจะมารบกวนที่บ้านทำให้คนในบ้านเจ็บป่วย ทำมาหากินต่างๆ ก็จะพบแต่ปัญหาและอุปสรรคมากมาย ในพิธีจะใช้กระด้ง เสื้อผ้า ผ้าโพกหัว กระดาษเงินทอง ไก่ตัวผู้ และแม่ไก่อย่างละ 1 ตัว หมูหรือวัว (ถ้าตอนงานศพไม่ได้ฆ่าวัวให้ ในพิธีจอ ผลี่จะต้องฆ่าวัวให้วิญญาณผู้เสียชีวิต)

10.) พิธีอัวเน้งกั๋วด๊า (Ua Neeb Quas Nab)

อัวเน้งกั๋วด๊าเป็นพิธีกันผีที่ต้องให้หมอผีเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม ในพิธีต้องใช้หมูเพื่อเรียกขวัญ และใช้ไก่ หมู หรือแพะไปกั้นวิญญาณ และใช้เลือดสุนัขทาที่ดาบไม้ทำจากไม้ ซื่อ ตงฮัวชี้ ที่ผูกเชือกทำด้วยหญ้าคา เรียกว่า ด๊าอั๊วชี้ (Dab Huab Txhib) แล้วจะนำไปติดไว้ที่ประตูใหญ่ เมื่อเสร็จพิธีแล้วหมอผีจะบอกว่าต้องทำพิธีใจ่ คือ ต้องอยู่ในบ้านห้ามออกและห้ามคนภายนอกเข้าช่วงระยะเวลาหนึ่ง ส่วนจะเป็นเวลากี่วันหมอผีจะบอกให้ทราบแล้วปฏิบัติตามนั้น

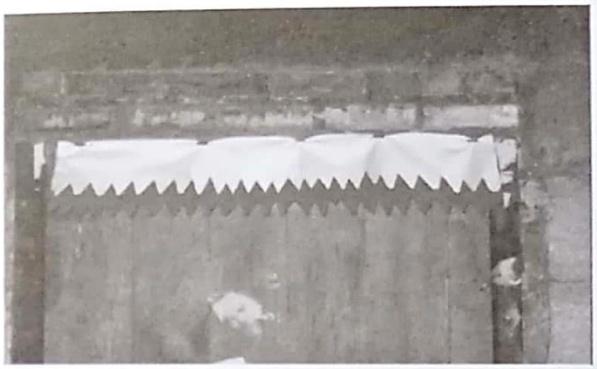
ด๊าอั๊วชี้ (ดาบไม้สำหรับกั้นวิญญาณ)

เครื่องหมายใจ่ (เครื่องหมายห้ามเข้า- ออก)

11.) จาเซี่ยเม้ง (Tsa Txhiaj Meej)

จาเซี่ยเม้งเป็นพิธีเรียกขวัญเงิน-ทองเข้ามาบ้าน เพื่อที่จะช่วยในเรื่องของการทำมาค้าขายต่างๆ พิธีนี้จะทำปีละ 1 ครั้ง คือ ในช่วงปีใหม่ม้ง การประกอบพิธีจะกระทำนอกบ้านบริเวณประตูหลวง ในพิธีจะใช้กระดาษเงิน – ทอง ผ้าแดง และเหรียญ ไก่ตัวผู้ (ไก่แก่) ซึ่งไก่ที่ใช้ในพิธีจะถูกโยนขึ้นฟ้าเมื่อตกลงมาแล้วไก่ขันหรือไก่ถ่ายมูลถือว่าดี แต่ถ้าไก่ทั้งขันและถ่ายมูลด้วยถือว่าดีมาก แล้วจะต้องเก็บมูลไก่เอาไว้ ไก่ที่ใช้ประกอบพิธีห้ามฆ่าต้องเลี้ยงไว้จนกว่าจะตายไปเอง เพราะมีความเชื่อว่า ไก่ที่ใช้ในพิธีจะนำเงิน-ทองมาสู่บ้าน

จาเซี่ยเม้ง (เครื่องรางสำหรับเรียกเงิน – ทองเข้าบ้าน)

12.) พิธีอัวยู้ด้า (Ua Nyaj Dab)

อัวยู้ด้าเป็นพิธีที่เกิดขึ้นด้วยสาเหตุจากครอบครัวชาวม้งมีพ่อ แม่ หรือญาติที่เสียชีวิตไปแล้ว ลูกหลานไปหาสถานที่ฝังศพ (ฮวงซุ้ย) ที่ไม่ดีทำให้หลังจากนั้นประมาณ 1 ปี วิญญาณผู้ตายก็จะกลับมาทำให้คนในบ้านเจ็บป่วย หรือคนในบ้านฝันเห็นผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว จึงต้องไปให้หมอผีตรวจสอบว่าเป็นเพราะสาเหตุใดที่ทำให้คนในบ้านเจ็บป่วย เมื่อหมอผีบอกว่าต้องทำพิธีอัวยู้ด้าแล้วครอบครัวนั้นจะต้องฆ่าวัวให้วิญญาณผู้ตาย 1 ตัว ในการทำพิธีจะแบ่งชิ้นส่วนอวัยวะของวัวเป็นชิ้นๆ แล้วนำมาใส่ถ้วย ซึ่งบางตระกูลแซ่ใช้ถ้วย 7 หรือ 13 หรือ 33 ใบ นอกจากนี้ชาวม้งมีความเชื่อว่า ถ้าเป็นวิญญาณพ่อจะมีวิญญาณลูกสะใภ้ติดตามมาเป็นเพื่อน ถ้าเป็นวิญญาณแม่จะมีวิญญาณปู่ติดตามมาเป็นเพื่อน

13.) พิธีถ่อเส่ง (Thov Xeem)

ถ่อเส่งเป็นพิธีที่เชื่อว่าจะรักษาเด็กที่มีอาการเจริญเติบโตช้า ผอม ตัวเหลือง อ่อนเพลียโดยหมอผีจะทำพิธีอัวเน้งเพื่อตรวจดูว่าเด็กเป็นอะไร และจะรักษาด้วยวิธีใดจึงจะหาย เมื่อหมอผีบอกว่าต้องทำพิธีถ่อเส่งเด็กจึงจะหายและต้องใช้เงินแท่งหรือผ้า พ่อแม่ของเด็กก็จะต้องไปขอคน 3 คน จาก 3 ตระกูลแซ่ แต่ใน 3 ตระกูลแซ่ต้องมีแซ่ลีหรือแซ่ว่ารวมอยู่ด้วย เช่น แซ่ว่า แซ่จาง และแซ่ลี เป็นต้น ในขณะที่ไปขอต้องเอาเหล้า เบียร์ หรือน้ำอัดลม แล้วบอกว่าลูกเราไม่สบายจะขอให้คุณเส่งให้หน่อย แล้วต้องบอกคนที่ไปขอว่าต้องใช้ผ้าหรือเงินแท่งที่จะนำมาให้เด็ก เมื่อทั้ง 3 คน 3 ตระกูลแซ่มาแล้วจะอวยพรให้เด็กแล้วจะมอบของให้ ถ้าได้ผ้าก็ต้องนำไปตัดเป็นเสื้อให้เด็กใส่ แต่ถ้าได้เงินแท่งก็ต้องนำไปทำเป็นสร้อยคอหรือกำไลข้อมือให้เด็ก ม้งเรียกว่า เสาเฉีย (Xauv Siav)

เสาเฉีย (เป็นเครื่องลางสำหรับเด็ก ทำจากเงิน)

14.) พิธีอัวเน้ง (Ua Neeb)

การทำพิธีอัวเน้งเป็นการเข้าทรงเพื่อตรวจหาสาเหตุอาการของผู้ป่วย พิธีอัวเน้งสามารถแบ่งได้ 2 ประเภท ดังนี้

1.) อัวเน้งหมุดู๊ ผู้ที่ประกอบพิธีอัวเน้งหมุดู๊ต้องเป็นผู้ที่ได้รับเลือกจากเทพฉีย (เทพแห่งการรักษาโรค) โดยผู้ที่ได้รับเลือกจะเป็นผู้ที่เคยมีอาการเจ็บไข้ได้ป่วยจนเกือบจะเอาชีวิตไม่รอด ลุงกะเปาเล่าให้ฟังว่า “ ในสมัยก่อนลุงไปเรียนคาถา เช่น แก้ไข้ และแก้ฝีเป็นต้น หลังจากเรียนวิชา 2 ปี ลุงก็ฝันว่ามีคนพาลุงเหาะไปบนท้องฟ้าไปขึ้นเขาลงห้วย หลังจากนั้นลุงก็ป่วยหนักจนรถพยาบาลต้องมารับที่บ้าน หมอตรวจดูบอกว่าตัวเย็นหมดแล้ว ยังไงก็ตายแล้ว เมื่อกลับบ้านหมอสีดาก็ทำพิธีอั่วเน้งเพื่อดูว่าลุงเป็นอะไร แล้วหมอสีดาก็บอกว่าลุงต้องเป็นหมอสีดาจึงจะหาย เวลาลุงนอนก็มีอาการสั่น เขาก็เอาลุงไปนั่ง

ที่เก้าอี้ เอาม้องมาตี หมอสีดาที่มารักษาก็เอาน้ำมนต์มาพ่นใส่ตัวลุงจนเปียก เมื่อลุงหายต้องลงสีดาสัปดาห์ละ 1 – 2 ครั้ง เพื่อให้เทพสีดาสอนลุง " โดยผู้ทำพิธีจะมีผ้าสีดำปิดหน้า นั่งบนเก้าอี้ยาว สวดเป็นภาษาม้ง แล้วกระทืบเท้าทั้ง 2 ข้าง พร้อมๆ กันไปเรื่อยๆ และเขย่าฉื่อเน้ง (Tswb Neeb) ที่ใส่ไว้ที่นิ้วโป้งและนิ้วชี้ของมือทั้ง 2 ข้าง ในขณะเดียวกันก็จะมีคนตีม้องด้วย ลุงกะเปาเล่าอีกว่า " ในขณะที่ทำพิธีอัวเน้ง จะเห็นขวัญของคนป่วยเป็นผีเสื้อ ถ้าผีเสื้อไม่ใส่รองเท้าแสดงว่ารักษาได้ แต่ถ้าเห็นผีเสื้อใส่รองเท้ารักษายังไงก็ไม่หาย " เมื่อผู้ทำพิธีรู้แล้วว่าเป็นเพราะสาเหตุใดก็จะบอกวิธีรักษาว่าใช้สัตว์อะไรที่จะมาทำพิธีรักษา เช่น ไก่ หมู วัว สุนัข และแพะ ขึ้นอยู่กับความหนักหรือเบาของโรคที่เป็น หรืออาจจะรักษาด้วยวิธีอื่นๆ

การประกอบพิธีอัวเน้งหมุตู้

2.) อั่วเน้งหมุเต๊อว คือ การทำพิธีอั่วเน้งโดยไม่ใช้ผ้าปิดตา ผู้ประกอบพิธีไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่ฉียีเลือก เป็นการรักษาด้วยคาถาอาคมไล่ผี เช่น คาถาบทนี้แปลได้ใจความว่า "พื้นที่เป็นพื้นที่ของคนไม่ใช่พื้นที่ของผี ถ้าจะหนีก็หนีไปแต่ถ้าไม่หนี เรามีมีด มีดมีความหนัก 99 ชั่ง ฟ้าก็ยังยกไม่ขึ้น โลกก็ยังยกไม่ขึ้น บาดาลก็ยกไม่ขึ้นแต่ผมยกขึ้นฟ้าผ่าไม่ได้ แต่ผมสามารถผ่าโลกให้เป็น 2 ซีกได้ ถ้าคุณตัวยาวผมจะตัดให้เป็น 3 ท่อน ถ้าคุณตัวสั้นผมจะตัดให้เป็น 2 ท่อน...."

15.) พิธีสัวกุ๊ฉัว (Txhuav Kub Txhuas)

สัวกุ๊ฉัวเป็นพิธีการรักษาอาการปวดหัวอย่างรุนแรง ในการรักษาใช้เขาแพะเจาะรูที่ปลายเขานำขี้ผึ้งมาปิดรูที่เจาะไว้ เวลานำไปใช้กับคนป่วยต้องใช้เข็มเจาะรูที่เขาแพะให้ทะลุขี้ผึ้ง แล้วใช้เข็มค่อยๆ เจาะที่หน้าผากของผู้ป่วยให้มีเลือดไหลออกมาเล็กน้อย จากนั้นนำเขาแพะไปวางครอบบริเวณหน้าผากผู้ป่วยที่ใช้เข็มเจาะไว้ แล้วใช้ปากดูดที่ปลายเขาแพะ เมื่อดูดเสร็จก็ใช้ฟันบีบขึ้นผึ้งให้ปิดรูที่ปลายเขาแพะ ผู้ที่ทำการรักษาด้วยวิธีนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นหมอผีหรือไม่จำเป็นต้องรู้คาถา

16.) พิธีเหนี่ยขัว ฉีขัว (Thov Txiv Qhuav)

เหนี่ยขัว ฉีขัว เป็นพิธีการหาพ่อแม่บุญธรรมให้แก่ลูกเนื่องจากลูกไม่สบาย ร้องไห้ไม่หยุด ไม่ยอมกินข้าว การหาพ่อแม่บุญธรรมจะทำได้ก็ต่อเมื่อหมอผีได้ทำพิธีอัวเน้งเพื่อหาสาเหตุ แล้วหมอผีบอกพ่อแม่เด็กว่าจะต้องหาพ่อแม่บุญธรรมให้แก่เด็ก โดยหมอผีจะบอกว่าวันไหน เวลาไหน ต้องเดินทางไปยังทิศไหน เพื่อที่จะพบกับพ่อแม่บุญธรรมของเด็ก ในการไปหาพ่อแม่บุญธรรมต้องนำไก่ตัวผู้ และไก่ตัวเมีย อย่างละตัวไปด้วย พร้อมกับเหล้า 1 ขวด และอุ้มลูกไปด้วย เดินทางไปในวัน เวลา และทิศทางที่หมอผีบอก เมื่อมีคนทักคนแรกคนนั้นจะต้องมาเป็นพ่อหรือแม่บุญธรรมให้กับเด็ก เมื่อรับเป็นพ่อหรือแม่บุญธรรมแล้วก็จะต้องพาพ่อแม่และเด็กไปที่บ้าน พ่อแม่บุญธรรมจะต้องนำไหมพรมมาผูกที่ข้อมือหรืออาจจะให้เสื้อผ้าหรือเงินทองเป็นของขวัญให้แก่เด็กก็ได้

17.) พิธีบัวไต (Npua Tai)

บัวไตเป็นพิธีฆ่าหมูให้ปู่ ย่าโดยวิญญาณของปู่ย่าจะมาทำให้คนในบ้านเจ็บป่วย บางคนอาจมีอาการตัวชาเหมือนกับเป็นอัมพาต ต้องให้หมอผีตรวจสอบว่าที่เป็นอย่างนี้เกิดจากสาเหตุใดเมื่อหมอผีทำพิธีอัวเน้งเสร็จก็จะบอกได้ว่าต้องทำพิธีบัวไตจึงจะหาย พิธีบัวไตจะใช้

หมูแก่ตัวใหญ่ เพศเมีย ต้องประกอบพิธีในตอนกลางคืน และผู้ร่วมพิธีต้องเป็นผู้ชายทั้งหมด

18.) พิธีด้าตรง (Dab Roog)

ด้าตรงเป็นพิธีที่ส่งเสริมการเพาะปลูกและสัตว์เลี้ยงให้เจริญงอกงามได้ผลผลิตมากขึ้น ในการประกอบพิธีจะใช้หมูเท่านั้น ถ้าในระหว่างการประกอบพิธีหมูถ่ายก็จะต้องฝังมูลหมูในบ้าน แล้วฆ่าหมูเซ่นไหว้ เมื่อประกอบพิธีเสร็จจึงนำหมูที่ฆ่าแล้วมาประกอบอาหาร แต่ห้ามนำออกไปรับประทานนอกบ้านโดยเด็ดขาด พิธีด้าตรงจะทำปีละ 1 ครั้งเป็นประจำทุกปี ส่วนใหญ่จะทำในช่วงก่อนเทศกาลกินข้าวใหม่มัง

19.) พิธีตูซู้ (Tu Sub)

ตูซู้เป็นพิธีที่จะทำก่อนงานปีใหม่มังเพื่อเป็นการนำสิ่งที่ไม่ดีออกจากร่างกายและที่อยู่อาศัย ในพิธีนี้จะเป็นการรวมญาติพี่น้องที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงมาทำพิธี ซึ่งแต่ละครอบครัวจะต้องนำหญ้าคาที่พันเป็นเชือกมารวมกันตรงที่ทำพิธี แล้วนำหญ้าคาของแต่ละครอบครัวมาพันรวมกัน และนำไปผูกกับต้นไม้ที่มีหนามรอบต้นแล้วนำมาปักไว้กับดิน โดยปลายเชือกด้านหนึ่งจะผูกที่โคนต้น ส่วนปลายอีกด้านหนึ่งผูกไว้ที่ยอดเพื่อให้คนเดินลอดได้ ที่โคนต้นไม้จะวางขวาน มีด เสียม จอบ ไม้กวาด และกองหญ้าสด เป็นต้น ในการประกอบพิธี ผู้ทำพิธีจะต้องยืนบนเก้าอี้ข้างต้นไม้ ผู้ร่วมพิธีจะต้องเดินลอดเชือกหญ้าไป – กลับ อย่างละ 3 รอบ เมื่อประกอบพิธีเสร็จแต่ละครอบครัวก็จะทำพิธีเรียกขวัญให้สิ่งที่ดีเข้าบ้านโดยจะทำพิธีเรียกขวัญบริเวณประตูหลวงในพิธีเรียกขวัญจะใช้ไข่ไก่และไก่ 1 คู่ ซึ่งขณะที่ประกอบพิธีจะต้องจับให้ไก่หันหน้าเข้าบ้าน

การปัดสิ่งไม่ดีออกจากบ้าน

การทำพิธีตูซู้

20.) พิธีเปลี่ยนชื่อจริง (Daws Npe Laus)

พิธีดังกล่าว เป็นพิธีเปลี่ยนชื่อใหม่สำหรับผู้ชายที่มีอายุประมาณ 25 – 30 ปี เพื่อเป็นสิริมงคล ชื่อที่ตั้งขึ้นใหม่นั้นจะเป็นชื่อที่เพิ่มเติมจากชื่อเก่าอีก 1 คำหรืออาจเปลี่ยนชื่อใหม่ไปเลย ในการเปลี่ยนชื่อใหม่ต้องให้พ่อตาและแม่ยายเป็นคนเปลี่ยนชื่อให้

21.) พิธีฉัวเก (Ncuab Qe)

ฉัวเก เป็นพิธีที่ตรวจหาสาเหตุของอาการเจ็บป่วยว่าเกิดจากผีอะไรทำให้เป็นเช่นนั้น โดยใช้ไข่ลูบไปมาให้ทั่วตัวคนป่วย ในขณะที่ลูบต้องพูดว่า “ เป็นเพราะผีบ้านผีเรือนใช่ไหม หรือผีปู่ย่าตายายใช่ไหมที่ทำให้ไม่สบาย หรือถ้าเป็นผีอะไรก็ขอให้ออกมาที่ไข่ ต้องให้เห็นว่าเป็นเพราะอะไร ใครทำ...” เมื่อพูดเสร็จนำกระบวยใส่น้ำวางลงเตรียมไว้ จากนั้นแกะเปลือกไข่เป็นชิ้นเล็กๆ 3 ชิ้นนำไปวางบนขอบของกระบวย แล้วตอกไข่ใส่ในกระบวย และผู้ทำพิธีจะบอกได้ว่าเป็นเพราะอะไร และทำอย่างไรคนไข้จึงจะหาย

22.) พิธีตัวนู้เตนู้เต่อ (Tua Hnub Tes Hnub Taw)

ตัวดู้เตดู้เต่อ เป็นการรักษาผู้ป่วยที่มีอาการปวดหัวในตอนเช้าและตอนเย็นเท่านั้น ผู้ประกอบพิธีจะต้องรู้คาถาและในระหว่างการประกอบพิธีจะใช้หน้าไม้และลูกศรวางหน้าไม้ไว้ที่เหนือหน้าผากยิง 3 ดอกต้องทำพิธีนี้เฉพาะตอนเช้า 3 วัน ในแต่ละวันจะยิงลูกศร 3 ดอก

23.) พิธีเรียกขวัญ (Hu plig)

พิธีเรียกขวัญทำในพิธีตั้งชื่อเด็ก พิธีเปลี่ยนชื่อใหม่ให้เป็นผู้ใหญ่ พิธีกินดอง พิธีตั้งชื่อเล่น หรือทำหลังจากเกิดเหตุการณ์ที่ทำให้ตกใจ เช่น ตกน้ำ และรถชน เป็นต้น และหลังจากทำพิธีจะมีการขอบคุณแขกและผู้อาวุโส พิธีดังกล่าวจะทำกันภายในบ้าน โดยที่เจ้าของบ้านตั้งโต๊ะยาวและเก้าอี้สำหรับให้แขกนั่งรับประทานอาหาร ในพิธีนี้ผู้อาวุโสจะนั่งอยู่ด้านบน คือด้านที่อยู่ติดกับฝาผนังซึ่งเป็นด้านที่สูงของเนินเขา และทางด้านหัวโต๊ะทั้ง 2 ด้าน จะมีไว้สำหรับผู้ที่จะเป็นผู้นำในการตั้งกฎกติกา การดื่มเหล้า ซึ่งเป็นการสร้างบรรยากาศในโต๊ะอาหาร และที่นั่งอื่นๆ ก็จะเป็นของแขกภายในงาน เมื่อทุกเก้าอี้มีคนนั่งเต็มแล้ว ผู้ประกอบพิธีจะให้ลูกหลานขอบคุณผู้อาวุโสและแขกที่มาร่วมงาน หลังจากนั้นก็จะนั่งรับประทานอาหารร่วมกัน แล้วผูกข้อมือเจ้าของงานด้วยไหมพรมพร้อมกับกล่าวคำอวยพรเป็นอันเสร็จพิธี

พิธีเรียกขวัญ

24.) พิธีอัวตั่วช่อ หรือสะพานขวัญ (Tuam Choj Menyuam)

อัวตั่วช่อหรือสะพานขวัญ เป็นพิธีกรรมการรักษาโรคของเด็กที่มีอาการร้องไห้ไม่หยุดหาสาเหตุไม่ได้ กินข้าวได้น้อย ตัวซีดเหลือง ต้องไปให้หมอผีตรวจสอบดูว่าเด็กเป็นอะไร ทำอย่างไรเด็กจึงจะหาย เมื่อหมอผีทำพิธีอั่วเน้งเสร็จแล้วจะบอกกับพ่อแม่ของเด็กว่าต้องทำสะพานขวัญเด็กจึงจะหายจากอาการดังกล่าว สะพานขวัญจะทำได้ 2 สถานที่ ดังนี้

1.) สะพานขวัญที่ทำบริเวณทางสามแยก เป็นการใช้ไม้กระดานวางโดยหันทิศทางของไม้ไปทางเดินทั้ง 3 แยก

2.) สะพานขวัญที่ทำบริเวณลำห้วย ทำโดยใช้ไม้กระดานวางพาดไปยังฝั่งตรงข้าม ในขณะทำพิธีอยู่หากมีคนเดินผ่านมาไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย พ่อแม่ของเด็กต้องบอกอาการลูกและขอให้เป็นพ่อหรือแม่บุญธรรม ผู้ที่รับเป็นพ่อหรือแม่บุญธรรมก็ต้องเอาไหมพรมไปผูกที่ข้อมือเด็กพร้อมกับอวยพร จากนั้นก็จะนำไก่มาประกอบอาหารรับประทานร่วมกัน ในการประกอบพิธีจะใช้ไก่ตัวผู้และไก่ตัวเมียอย่างละตัว ไหมพรมสำหรับผูกข้อมือ

การทำนาย

การทำนายกระดูกจะทำหลังจากเสร็จสิ้นพิธีเรียกขวัญ พิธีตั้งชื่อเล่น เป็นต้น โดยจะนำไก่ที่ฆ่าแล้วไปต้มเพื่อมาทำการทำนาย การทำนายกระดูกไก่จะทำนายเกี่ยวกับเรื่องการทำมาค้าขาย การเดินทางไปยังที่ต่างๆ และคู่ครอง เป็นต้น ผู้ทำนายคือผู้อาวุโสที่รู้จักวิธีการทำนาย กระดูกไก่ที่ใช้ทำนายเป็นกระดูกบริเวณปาก หัวกะโหลก ลิ้น ตีนไก่ ปีกบน และน่องทั้ง 2 ข้าง

การทำนายกระดูกไก่

บทเพลงรำวงย้อนยุค

ที่ชมรมผู้สูงอายุเทศบาลสว่างอารมณ์ ตำบลสว่างอารมณ์ จังหวัดอุทัยธานี

อาจารย์วิเชียร ธนลาภประเสริฐ

ธรรมชาติดนตรีกับมนุษย์เป็นสิ่งที่อยู่ร่วมกันมาตั้งแต่แรกเริ่ม เดิมทีดนตรีเกิดจากการสรรเสริญพระเจ้า ลอกเลียนเสียงจากธรรมชาติ พิธีกรรมทางศาสนาและ การบูชาภูตผี การสร้างสรรค์ของมนุษย์สร้างสรรค์นี้จัดว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ดนตรีเข้าไปเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในทุกๆ ระดับที่จะพยายามสะท้อนภาพความเป็นจริงของตน หรือสะท้อนภาพความเป็นจริงของสังคมที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ปัจจัยความเป็นอยู่สภาวะแวดล้อมเป็นตัวกำหนดเป็นวัตถุดิบที่นำมาผสมผสานและสร้างสรรค์กับแนวคิดทางศิลปะถ่ายทอดสะท้อนผ่านออกมาทางดนตรีและบทเพลงในแง่มุมต่างๆ ได้เปรียบเสมือนเป็นการบันทึกภาพทางประวัติศาสตร์ชนิดหนึ่งที่สามารถสะท้อนเหตุการณ์สำคัญต่างๆ แนวคิดและอุดมการณ์ในแต่ละยุคสมัย

ดนตรีเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์

ดนตรี เป็นเครื่องแสดงให้เห็นได้ว่าไม่มีสิ่งใดที่จะเชื่อมความสัมพันธ์ของมนุษย์ให้กระชับได้ดีเท่ากับเสียงดนตรีเป็นที่เข้าใจกันอยู่คนตรีอยู่ร่วมกับสังคมไทยมาโดยตลอด ดนตรีมีบทบาทหน้าที่จะตอบสนองต่อสังคมในสถานะใดนั้น ขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมในแต่ละยุคสมัยนั้นบางครั้งดนตรีได้มีรูปแบบเฉพาะได้มีการนำการแสดงอาการในรูปแบบท่าทาง รับใช้พิธีกรรม ดนตรีได้เข้ามารับใช้ระบบการเมืองการปกครอง สร้างสรรค์อุดมการณ์และเป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจ ตลอดจนถ่ายทอดความรู้สึก จนทำให้เกิดรูปแบบของดนตรีและการแสดงในรูปแบบต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของแต่ละกลุ่มชน

ดนตรีได้ถูกจัดแบ่งประเภทของดนตรีในแต่ละยุคสมัยบทเพลงในรูปแบบต่างๆ สะท้อนให้ได้ว่ามีดนตรีและบทเพลงตามพื้นบ้านพื้นเมืองนั้นๆ

ดนตรีเพลงพื้นบ้าน

ดนตรีเพลงพื้นบ้านถือว่าเป็นวัฒนธรรมทางดนตรี ซึ่งมีความเก่าแก่สืบทอดจากปากต่อปากมาหลายชั่วอายุคน โดยอาศัยการจดจำจากการร้องรำทำเพลงต่อกันมาไม่มีการบันทึกกันเป็นที่แน่ชัดแต่เป็นที่ยอมรับและถ่ายทอดกันอย่างแพร่หลาย ลักษณะเด่นของเพลงพื้นบ้านมีความลงตัว เรียบง่ายและมีลักษณะเฉพาะท้องถิ่นอยู่ ความเรียบง่ายนั้นปรากฏอยู่ในรูปแบบและทำนอง ความเรียบง่ายของรูปแบบ จะมีภาษาที่ใช้เป็นภาษาพูดธรรมดามีใจความเนื้อหาชัดเจน ส่วนในท่วงทำนอง คือ มีทำนองไม่ซับซ้อนและมีระดับเสียงซ้ำไปซ้ำมา ระดับเสียงไม่สูงเกินไปมีช่วงทำนองที่จดจำได้ง่ายทำให้การร้องรำเป็นไปได้โดยง่ายมีความสนุกสนาน

ความสนุกสนานของดนตรีพื้นบ้านกลายเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่แฝงอยู่ในการละเล่นของไทยและต่อมาได้กลายเป็นการแสดงการละเล่นในหมวดศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เป็นที่น่าเสียดายว่าดนตรีพื้นบ้านนั้นเป็นแค่เพียงเพื่อการศึกษา อย่างไรก็ตามดนตรีของไทยส่วนใหญ่มักประกอบไปด้วยองค์ 3 คือ ดนตรี

ภาษา และท่าทาง หากเราตัดทำนองออกไป เหลือแต่ดนตรีกับภาษาก็พอที่จะเก็บมาศึกษาถึงลักษณะของเพลงพื้นบ้านได้ทั้งแนวศิลป์ และแนวศาสตร์ที่อาจมีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างออกไปตามวิธีการของ **"การเล่นเพลง"** ของแต่ละท้องถิ่นได้ (สงัด ภูเขาทอง, 2531 : 52 – 53)

ดังเช่นเพลงรำวงย้อนยุคของชมรมผู้สูงอายุเทศบาลสว่างอารมณ์เป็นบทเพลงพื้นบ้านอย่างแท้จริงที่มีการประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีความกลมกลืนของวิถีชีวิตของท้องถิ่นตน แต่ละหมู่บ้าน

เป็นที่น่าสนใจในปัจจุบันที่ตำบลสว่างอารมณ์ อำเภอสว่างอารมณ์ จังหวัดอุทัยธานีเป็นแหล่งสำคัญที่มีการละเล่นรำวงอยู่ไม่มากนัก ซึ่งพ่อเพลงแม่เพลงที่เป็นต้นแบบในการร้องเพลงรำวงมีเพียงไม่กี่คนซึ่งแต่ละคนมีอายุมาก

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเพลงรำวงของชมรมผู้สูงอายุเทศบาลสว่างอารมณ์ ตำบลสว่างอารมณ์ อำเภอสว่างอารมณ์ จังหวัดอุทัยธานี มีบทเพลงรำวงพื้นบ้านที่อยู่น่าศึกษา ทั้งนี้บทเพลงดังกล่าวก็บรรยายถึงวิถีชีวิตในแง่มุมต่างๆ ที่สะท้อนภาพลักษณ์ต่างๆ ทำให้มองเห็นถึงพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงได้ส่วนหนึ่ง

วัฒนธรรมท้องถิ่นในการศึกษาครั้งนี้ ได้รวบรวมเพลงรำวงไว้ 9 เพลง ซึ่งแต่ละเพลงได้สะท้อนวิถีชีวิตของคนในชุมชนอย่างต่อเนื่องในแต่ละยุคสมัยได้อย่างชัดเจน ซึ่งการละเล่นพื้นบ้านในปัจจุบันพ่อเพลงแม่เพลงในตำบลสว่างอารมณ์ อำเภอสว่างอารมณ์ จังหวัดอุทัยธานี มิได้ถ่ายทอดบทเพลงต่างๆ ให้กับรุ่นหลัง ซึ่งอาจเป็นเพราะปัจจัยภายนอกหลายๆ ประการ เช่น สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง ความเจริญทางเทคโนโลยี หรือสื่อต่างๆ ที่เข้ามาบดบังการละเล่นดังกล่าวตลอดจนวัฒนธรรมตะวันตกที่เข้ามามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยมากขึ้น ส่งผลที่ต้องมีการบันทึกและพัฒนาบทเพลงรำวงให้คงอยู่ไว้อีกทั้งเพื่อการศึกษาจึงได้มีรวบรวมข้อมูลของบทเพลงและท่ารำ

บทเพลงในการขับร้องจะมีท่ารำประกอบไปพร้อมกันในเนื้อหาของบทเพลงจะมีความสอดคล้องกับท่ารำ ท่ารำจะบ่งบอกถึงเรื่องราวไปพร้อมกับเนื้อเพลงด้วย จากการละเล่นขับร้องของชมรมผู้สูงอายุนี้จะถูกนำไปแสดงตามสถานที่ต่างๆ ได้สร้างความประทับใจต่อผู้ที่มาเยี่ยมและยังถูกเชื้อเชิญไปแสดงตามที่ต่างๆ ซึ่งถ้าบุคคลใดได้ไปเยี่ยมชมต้องประทับใจอย่างแน่นอน

สุดท้ายนี้ข้าพเจ้าคิดว่าโน้ตและบทเพลงน่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจเพื่อให้วัฒนธรรมคงอยู่ไม่ให้สูญหายไป และสามารถนำไปศึกษาวิเคราะห์พัฒนาต่อไปได้

บทเพลงรำวงย้อนยุคชมรมผู้สูงอายุเทศบาลสว่างอารมณ์มีดังนี้
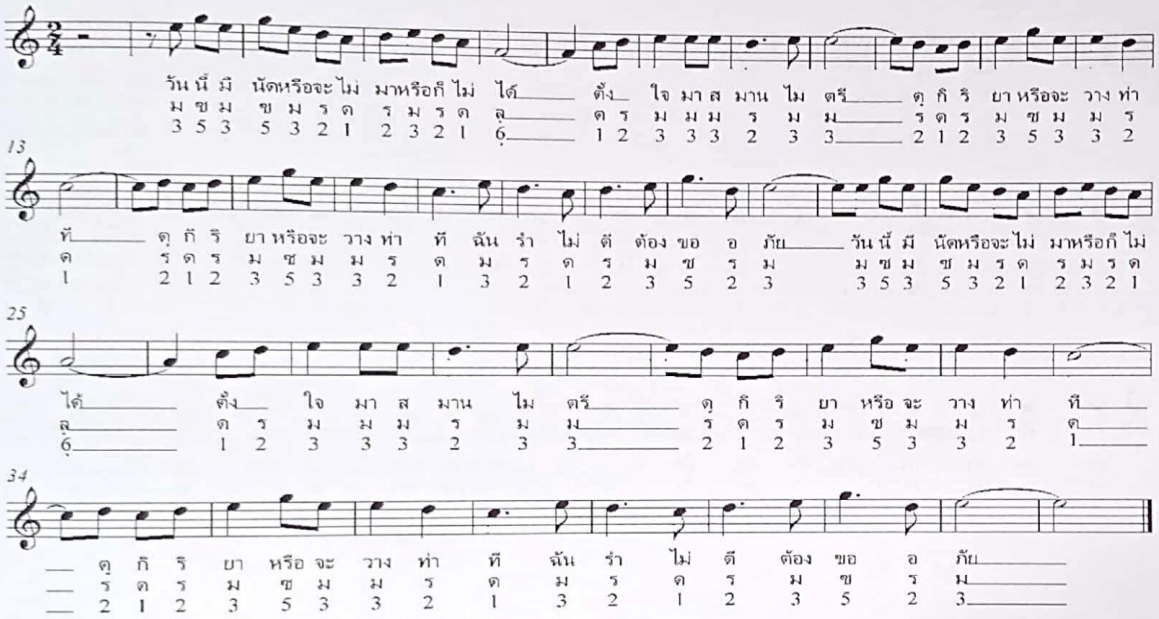
1. วันนี้มีนัด
2. เชิญมารำวงไทย
3. วันใดฉันไม่ได้มา
4. สายลมหวน
5. นกยูงทอง
6. โลกเราสร้างสรรค์
7. ดอกบัวไทย
8. มีกรรม
9. ชิงรางวัลแม่ฟันทอง
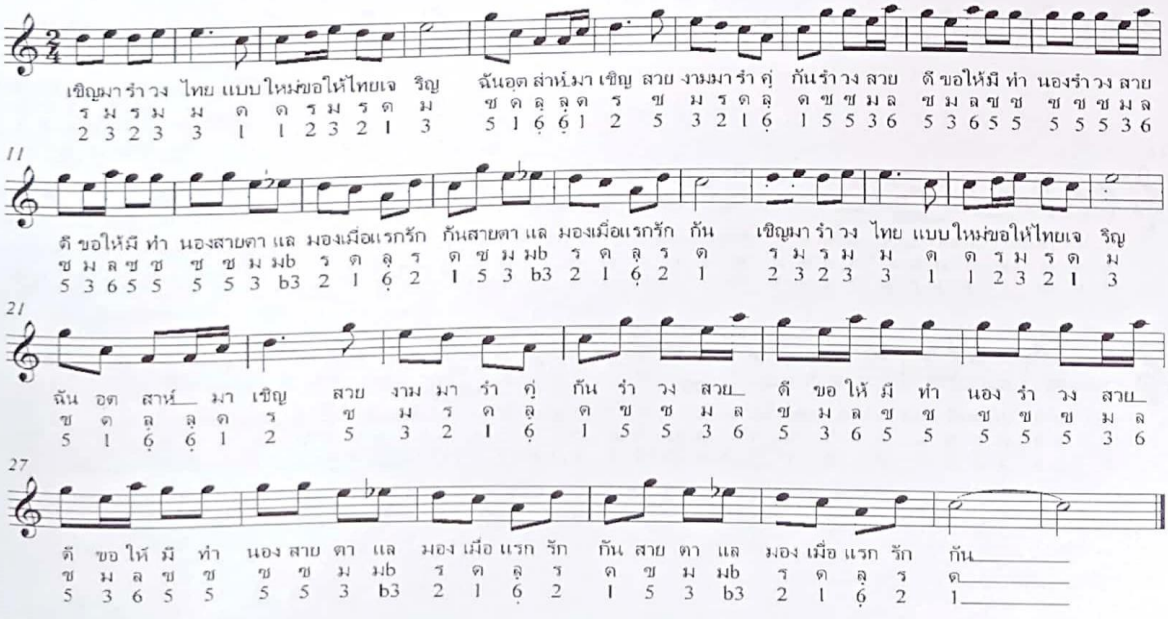

โน้ตเพลงสากลตัวอักษรพร้อมตัวเลขรำวงย้อนยุคในบันไดเสียง ซี

(C major Scale)
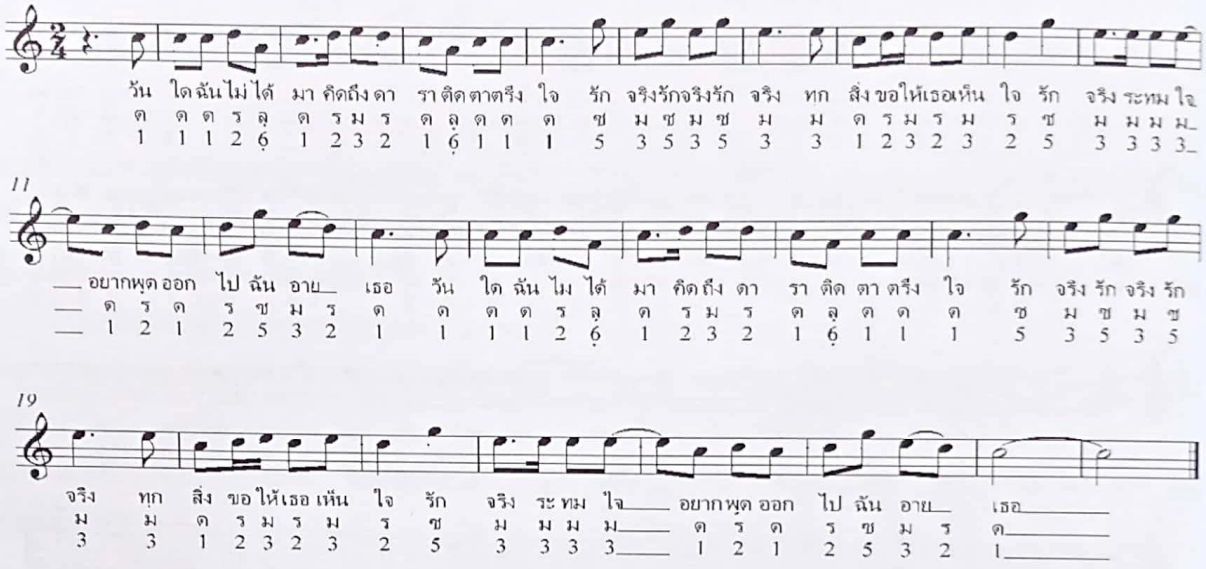
วันนี้มีนัด
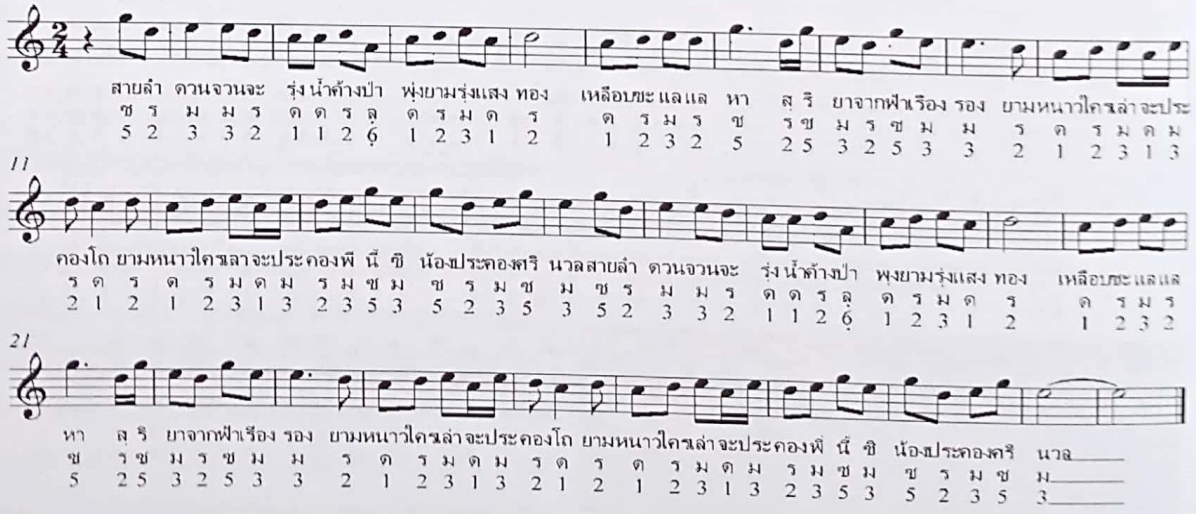

เชิญมารำวงไทย
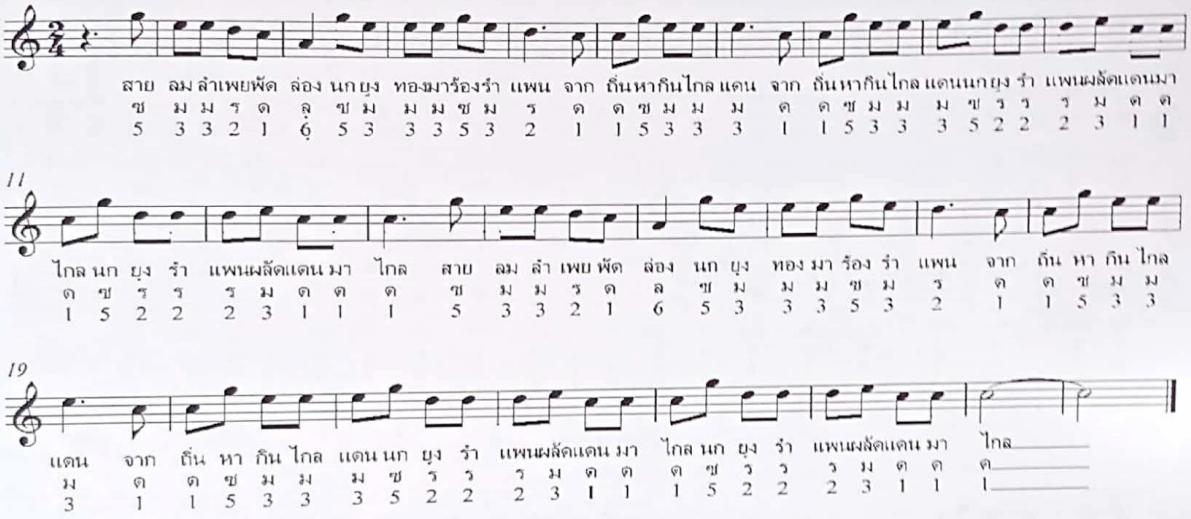

วันใดฉันไม่ได้มา

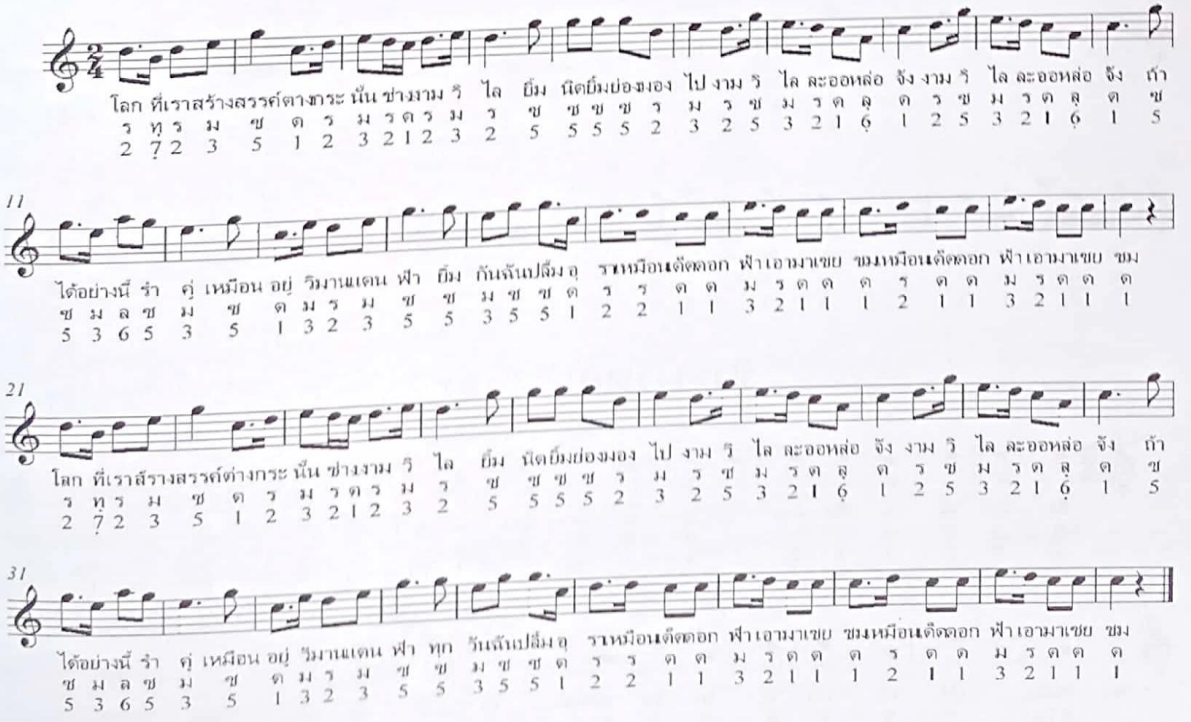
สายลำดวน
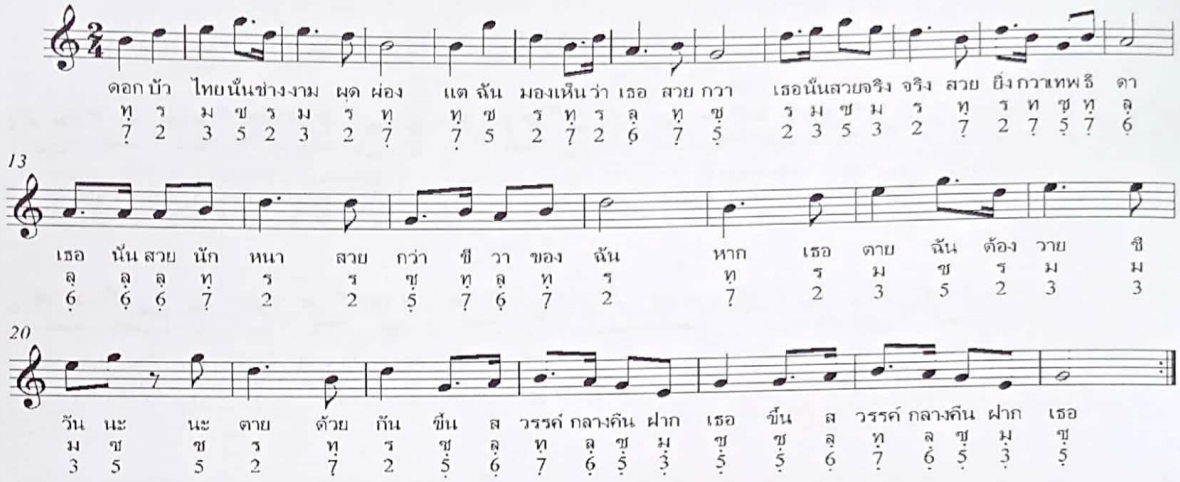

นกยุงทอง
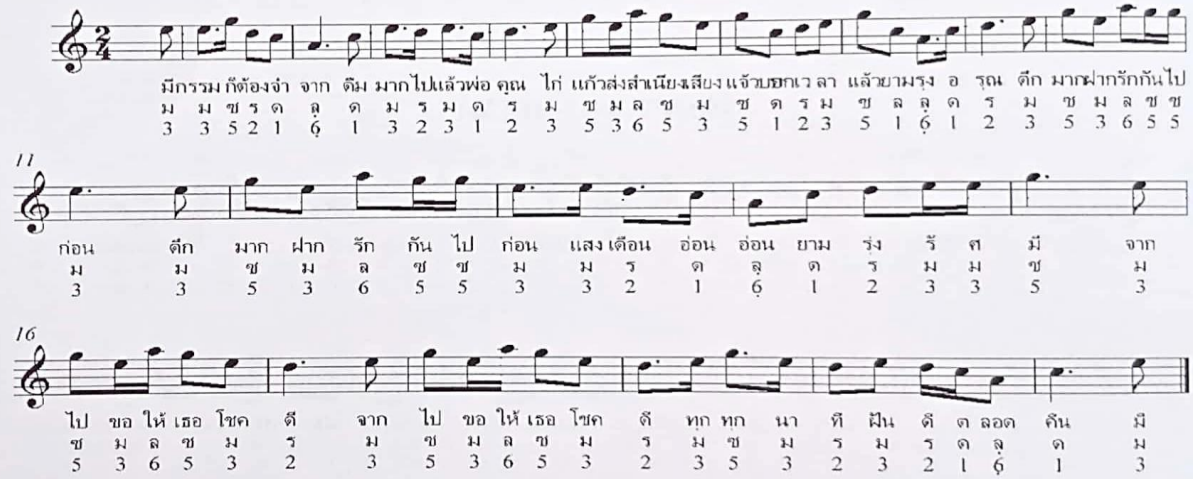

โลกเราสร้างสรรค์
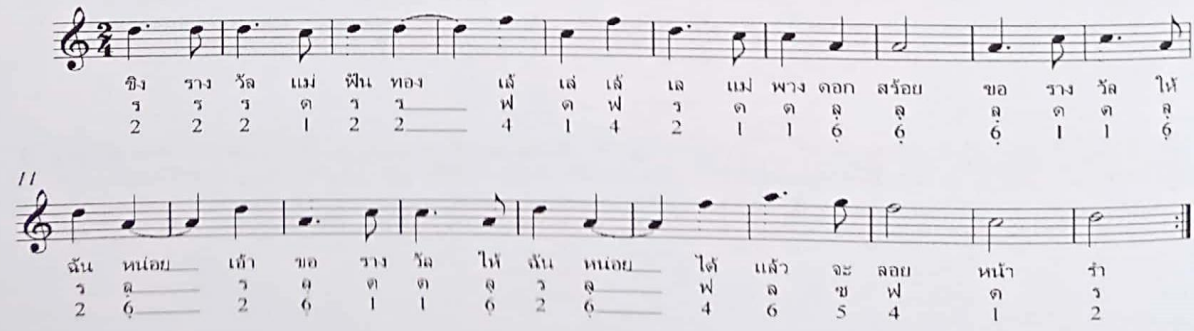

ดอกบัวไทย

มีกรรม

ชิงรางวัลแม่ฟันทอง

"ศักติ"
เทพคู่พระบารมีพระพรหม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สัตยา สายเชื้อ

ในฉบับที่แล้ว (14 กุมภาพันธ์ 2552) ได้กล่าวถึง "ศักติ" เทพคู่บารมีของพระนารายณ์ พระแม่ลักษมีเทวี ศักติของพระนารายณ์ เมื่ออารยันเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอินเดียประมาณ 3,500 ปีมาแล้ว (1,500 ปีก่อนคริสตกาล) ได้นำความเชื่อในเรื่องพระเวท (Vedism) หรือลัทธิพราหมณ์ (Bhagmanism) เข้ามาเผยแพร่ในอินเดีย

คัมภีร์พระเวทได้แบ่งเป็น 4 เวท คือ ฤคเวท ยชุรเวท สามเวท และ อถรรพเวท รวมไปถึงบทเสริมที่เรียกว่า พรหมณะ อรัณยกะ และอุปนิสัท คัมภีร์พระเวทรวมไปถึงบทเสริมที่เรียกว่าศรุติ (Sruti) แปลว่า **"ได้ยินมา"** เพราะเชื่อกันว่าได้ยินมาจากพระเจ้าโดยตรง ต่างกันสมฤติ ซึ่งแปลว่า **"ที่จำได้"** หรือจำกันได้จึงศักดิ์สิทธิ์น้อยกว่าศรุติ สมฤติได้แก่สูตรและศาสตร์ต่างๆ ว่าด้วยกฎหมายและธรรมเนียมประเพณีที่พึงยึดถือปฏิบัติ ที่สำคัญได้แก่ กัลปสูตร มานวรรม-ศาสตร์ หรือกฎหมาย พระมนู (ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์, 2539 : 13) รวมไปถึงมหากาพย์ ภารตะและรามยณะ ตลอดจนหนังสือปุราณะต่างๆ เนื่องจากสมฤติเป็นคัมภีร์ที่รวมขึ้นทีหลังพระเวท จึงไม่รวมในคัมภีร์พราหมณ์หรือความเชื่อชาวอารยันโบราณแต่เป็นคัมภีร์ในลัทธิฮินดู

ความเชื่อที่ปรากฏในคัมภีร์พระเวทมีหลายระดับคือ ระดับพหุเทวนิยม นับถือเทพเจ้าหลายองค์ ส่วนใหญ่เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น สูรยะ (อาทิตย์) อินทร์ (สายฟ้าหรือฝน) วายุ (ลม) อัคนี (ไฟ)

ต่อมาได้นับถือเทพเจ้าสำคัญ 3 พระองค์ คือ พระพรหม พระอิศวร และพระนารายณ์ ต่อมาได้มีการรวมเทพสำคัญของพราหมณ์ 3 องค์ เข้าด้วยกันในนาม **"ตรีมูรติ"** เริ่มด้วยการวิเคราะห์คำว่า **"พรหมณ"** อันออกมาจาก **"พฤห"** แปลว่าเจริญเติบโต ซึ่งอาจจะตีความว่า **"ขยายตัว" "พัฒนา"** และ **"แพร่ไป"** (พรหมศักดิ์ เจิมสวัสดิ์, 2522 : 15) คำสอนที่เกี่ยวกับตรีมูรติ ว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลกเริ่มต้นแต่สิ่งที่มองเห็นได้ต่ำสุด เช่น ก้อนหิน แม่น้ำ ภูเขา พืช ต้นไม้ จนถึงสัตว์และมนุษย์ทั้งหมดเป็นเพียงขั้นต่างๆ แห่งวิวัฒนาการของพระพรหม เทพผู้สร้างโลก

ต่อมาโลกได้เปลี่ยนแปลงไป จึงเกิดมีสิ่งที่มีชีวิตขั้นสูงเช่น พวกกึ่งมนุษย์ กึ่งเทวดา ภูตผีเทพชั้นดีและชั้นเลว ในที่สุดเกิดเทพสำคัญ 3 องค์พร้อมด้วยมเหสีทั้ง 3

ราวต้นคริสต์ศักราชศาสนาพราหมณ์ในสมัยพระเวทได้ปรับใหม่เรียกว่า **ฮินดู** ศาสนาใหม่นี้มีนิกายย่อย 2 นิกาย คือ **ไศวนิกาย**หรือ**ศิวนิกาย** นับถือศิวเทพผู้ทำลายโลกเป็นเทพสูงสุด นับถือ**มเหสีพระอุมาเทวี** ตลอดจนพระโอรส อีกนิกายหนึ่ง คือ **ไวษณพ**หรือ**วิษณุนิกาย** นับถือพระวิษณุเทพผู้บริหารโลกเป็นเทพสูงสุด และบูชา**พระนางลักษมี**มเหสีของพระวิษณุเป็นพระเป็นเจ้า ภาพสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับพระองค์ พระพรหมซึ่งครึ่งหนึ่งเป็นเทพหนึ่งในสามองค์ของตรีมูรติ ต่อมาเป็นเทพชั้นรองลดความสำคัญลงในที่สุด ต่อมาได้มีการปรับปรุงศาสนาฮินดู ได้มีการปรับปรุง

วิวัฒนาการหลักธรรมคำสอนและปรัชญา พิธีกรรม การสังเวยบูชาพระเป็นเจ้า ในทุกนิกายมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาจนประมาณศตวรรษที่ 10 – 14 มีนิกายของฮินดูเกิดขึ้นที่สำคัญ คือ ลัทธิภักดี และ**ลัทธิศักติ** สาวกที่นับถือลัทธินี้เรียกว่าพวก Sakta

ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะ **นิกายศักติ** "Sakti" ที่ได้เกริ่นไว้แต่ต้น นิกายศักตินับว่าเป็นนิกายที่สำคัญอย่างหนึ่งของศาสนาฮินดู มีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของชาวอินเดีย มีชื่อเสียงไม่แพ้ศิวะนิกายและไวษณพนิกาย ซึ่งเกิดก่อนแล้ว

ศักติ ตรงกับคำว่า **ศักดิ์** ที่ไทยใช้แปลตรงตัวว่า "**ความสามารถ**" หรือ "**ความสูงส่ง**" หรือเครื่องส่งเสริมให้มีศรี หรืออาจหมายถึงพลังที่สนับสนุนชีวิตทั้งปวงให้คงอยู่ร่วมกัน ทั้งยังประคองสากลโลกไว้ด้วยหลักการขั้นสุดท้าย หรืออุดมคติสูงสุดเกี่ยวกับลัทธิศักตินี้ แสดงออกเป็นภาพของสตรีเพราะพลังนี้แหละจะทำให้สิ่งทั้งหลายปรากฏขึ้น และพลังส่วนนี้ได้รับการยกย่องให้เป็นเทพเจ้าในฐานะเป็นมเหสีของพระศิวะ เทพสูงสุดลัทธิศิวนิกาย เทวีหรือเทวดาผู้หญิงซึ่งเป็นมเหสีของเทพผู้ชาย นั้นเกิดมาเพื่อเสริมอำนาจให้แก่เทพผู้เป็นสามี เหตุที่เกิดศักติถือเป็นธรรมดาสามัญ ทุกอย่างเป็นของคู่กันมีน้ำก็ต้องมีไฟ มีร้อนก็ต้องมีเย็น มีชายก็มีหญิงคู่กันโลกจึงจะสมดุล

ลัทธิศักติ ปรากฏในคัมภีร์ตรันตระผู้นับถือคัมภีร์ตรันตระนั้นมีกำหนดสืบเนื่องจากคัมภีร์พระเวทและคัมภีร์ Kaula Upainghad ตรันตระได้กล่าวถึงรายละเอียดในการบูชายัญฆ่าสัตว์หรือมนุษย์เอาเลือดมาบูชารูปเคารพ คัมภีร์นี้ยังกล่าวถึงท่วงท่าของการแสดงความยินดีของพระเจ้าที่ได้รับ (พรหมศักดิ์ เจิมสวัสดิ์, 2522 : 25)

ศักติเริ่มจากลัทธิไศวนิกายก่อนพระมหาเทวีมเหสีของพระศิวะ มีพระนามว่า "**อุมา**" ส่วนนิกาย "**ไวษณพ**" อ้างพระนามลักษมีเป็นศักติของพระวิษณุ และพระสุรัสวดีเป็นศักติของ พระพรหม

ฉบับนี้จะได้กล่าวถึงพระสรัสวดี หรือพระสุรัสวดี มเหสีของพระพรหมก่อนที่จะกล่าวถึงพระสุรัสวดีใคร่เท้าความถึงองค์พระพรหมก่อน พระพรหม คือเทพองค์แรกของ **ตรีมูรติ** (พระเป็นเจ้าในศาสนาพราหมณ์ทั้ง 3 องค์) ในอินเดียโบราณพระพรหมซึ่งเป็นเทพผู้สร้างโลก ได้รับการยกย่องให้เท่าเทียมกับพระศิวะและพระวิษณุ ฐานะของพระพรหมเปลี่ยนแปลงไปคือต่อมาถูกลดอันดับลงเป็นเทพชั้นรอง ในคริสต์ศตวรรษที่ 10 เป็นต้นมา ขณะที่**ลัทธิไศวนิกาย**และ**ไวษณพนิกาย** เจริญควบคู่กันในอินเดียนั้นพระพรหมก็กลายเป็นเทพองค์สำคัญขึ้นมาใหม่ พระพรหมได้รับการนับถือจากชาวฮินดู (พราหมณ์ใหม่) ในฐานะพระองค์เป็นผู้สร้างสรรพสิ่งให้เกิดขึ้นในโลก และยังเป็นผู้จ่ายหรือผู้ให้ของขวัญและของมีค่าแก่คนอื่น นอกจากนี้พระองค์ยังทรงเป็นผู้ให้ที่สำคัญและกำหนดโชคชะตาของมนุษย์

ตามตำนานนิยายปรัมปรากล่าวว่าพระพรหมสร้างมนุษย์ให้เกิดขึ้นในโลกในฐานะแตกต่างกัน มนุษย์ต่างกำเนิดจากอวัยวะของพระพรหม เช่น วรรณะพราหมณ์ถือกำเนิดจากเศียรของพระพรหม วรรณะกษัตริย์ถือกำเนิดจากบ่า (พระอังสา) ของพระองค์ วรรณะแพทย์หรือไวศยะเกิดจากส่วนท้อง **วรรณะศูทร**เกิดจากเท้า จากการที่เกิดในที่แตกต่างกัน (หมายถึงวรรณะในอินเดีย)

อนึ่งพระพรหมในฐานะที่เป็นผู้สร้างโลก พระองค์ยังสร้างมนุษย์พร้อมกับกำหนดโชคชะตา ซึ่งเรียกกันว่า "พรหมลิขิต" พรหมลิขิตคนทั้งหลายจะติดตัวตั้งแต่เกิด กล่าวว่าแต่ละคนจะมีพรหมลิขิตที่ปรากฏบนหน้าผาก ซึ่งรอยนั้นพระพรหมจะเขียนด้วยหัตถ์ของพระองค์เอง

พระพรหมมีหลายพระนาม เช่น **พรหมธาดา** ผู้สร้าง **อาตมภู** ผู้เกิดเอง **ประชาปติ** ผู้เป็นใหญ่ในประชา **โลเกศ** เจ้าโลก **หิรัญครรภ์** เกิดต่อท้อง (ไข่) ทอง **กมลาสน์** นั่งบนดอกบัว **สวิตฤปติ** ภัสตาแห่งนางสวิตฤ หรือ สาวิตรี **อทิกวี** กระวีที่ 1 จัตุรมุข สี่หน้า และ **อัษฎกรรณ** แปดหู เป็นต้น

รูปลักษณะของพระพรหมมี 5 เศียร สาเหตุมี 5 เศียรมาจากตำนานที่ว่า พระองค์ได้ทรงหลงรักพระธิดาของพระองค์เองธิดาองค์นี้มีหลายนาม เช่น สาวิตรี, พราหมณี, **สรัสวดี** หลังจากทรงอภิเษกสมรสแล้ว พระองค์รักและหวงแหนนางมาก เพื่อเป็นการให้ความคุ้มครองแก่มเหสีเมื่อพระนางจะเสด็จไปที่ใด พระพรหมจะต้องมองเห็นและสามารถเสด็จไปช่วยได้ทัน 4 เศียรมองตามทิศ เศียรที่ 5 มองด้านบน ต่อมาพระองค์มีเหตุทำให้เสียเศียรที่ 5 เนื่องจากทรงกล่าววาจาทำนองดูถูกพระแม่ปารพตี มเหสีของพระศิวะเทพ เป็นเหตุเกิดการต่อสู้ระหว่างสองเทพ พระพรหมเป็นฝ่ายแพ้ พระศิวะลงโทษพระพรหมโดยการตัดพระเศียรที่ 5 เหลือเพียง 4 พักตร์ ตั้งแต่นั้นมา เราจักจึงเรียกว่า **"พรหมสี่หน้า"**

รูปลักษณ์ของพระพรหมจึงมี 4 พักตร์ แปดกร หรือ 4 กร พักตร์ 4 ของพระพรหมหมายถึงพระเวทย์ทั้ง 4 พักตร์ตะวันออกหมายถึง**คัมภีร์ฤคเวท** พักตร์ด้านทิศใต้หมายถึง**คัมภีร์ยชุรเวท** พักตร์ทิศตะวันตกหมายถึง **สามเวท** ส่วนพักตร์ด้านทิศเหนือหมายถึง **อาถรรพ์เวท** กรทั้ง 4 ถือ ธารพระกร (ไม้เท้า), ช้อน, หมอน้ำ และพระคัมภีร์ พาหนะ หงส์ (พรหมศักดิ์ เจิมสวัสดิ์, 101-111)

ในที่นี้จะกล่าวถึง **"ศักติ"** พระพรหม คือ **พระสรัสวดี** หรือ **พระสุรัสวดี** พระองค์มีหลายพระนาม เช่น วัค (Vak), **วัคเทวี**, วาคิสวารี, ภารตี, วาณี และสาวิตรี ในพระคัมภีร์มัสยาปุราณะว่าพระพรหมธาดาเป็นผู้สร้างพระนางขึ้นมา พระนางจึงเป็นธิดาของพระพรหมเอง ต่อมาประสงค์จะอภิเษกกับพระธิดาของตนเองแต่พระสรัสวดีได้รับฤทธิ์จากสวรรค์ให้เคลื่อนไหวไปรอบทุกทิศ เป็นเหตุที่พระพรหมต้องมี 5 พักตร์ เพื่อติดตามการเคลื่อนไหวของพระนาง ในความเชื่อของชาวฮินดู พระนางสรัสวดีคือเทพีผู้อุปถัมภ์การศึกษา เจ้าแห่งปัญญาและวิทยาการทั้งหลายและวัฒนธรรม เป็นมารดาแห่งพระเวท นอกจากนี้ยังเป็นผู้อุปถัมภ์ศิลปะการดนตรีและขับร้อง

บางตำนานกล่าวว่าพระนางสรัสวดีเป็นเทพธิดาแห่งแม่น้ำ ในอินเดียมีแม่น้ำชื่อ **สรัสวดี** (ปัจจุบันแม่น้ำนี้มีชื่อว่า "สูรสูตี" ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำยมนา) ในบางตำนานกล่าวว่า น้ำให้ความชุ่มชื่นกับมนุษย์ สัตว์ พืช นอกจากที่กล่าวมานี้แล้ว ชาวฮินดูยังเคารพพระสรัสวดีว่าเป็น**เทพีแห่งอักษรศาสตร์** พระนางเป็นผู้ให้กำเนิดอักษร **"เทวนาครี"** ซึ่งเป็นอักขระตัวเขียนของ**ภาษาสันสกฤต** หรือ**ภาษาฮินดี**ในอินเดียปัจจุบัน **ภาษาเทวนาครี** มีกำเนิดมาจากอักษรพินิเซียน อักษรเทวนาครีนี้ปรากฏแพร่หลายอยู่ในอินเดียทุกวันนี้

นอกจากชาวฮินดูจะนับถือบูชาเทพธิดาสรัสวดีว่าเป็นผู้อุปถัมภ์อักษรศาสตร์ ดนตรี ศิลปวิทยากร ทั่วไปแล้ว พุทธศาสนานิกายมหายาน ซึ่งเกิดในอินเดีย ต้นศตวรรษของคริสต์ศักราช ผู้นับถือศาสนามหายานนับถือกันว่าพระนางสรัสวดีเป็นมเหสีของพระโพธิสัตว์มัญชุศรี ซึ่งเป็นพระโพธิ์สัตว์แห่งสติปัญญาและความฉลาดนามว่า **เทพธิดาตารา** หรือนางตารา

ลักษณะโดยทั่วไปของพระสรัสวดี มีกายสีขาว ประทับนั่งบนดอกบัว โดยมีพระบาทข้างหนึ่งห้อยลงมาทางเบื้องล่าง ทรงถือพิณหรือวีณา (Vina) พาหนะของพระนางคือหงส์ หรือนกยูง ช่างแกะสลักชาวอินเดียสลักรูปเป็นเทพธิดามีพักตร์เดียวหรือสี่พักตร์ หันไปสี่ทิศ มี 2 กร, 4 กร และ 8 กร ตามลำดับ วัสดุที่ใช้ปั้นมี หินปูน หินทราย และปัจจุบันนิยมสร้างด้วยปูนปาสเตอร์ ใส่สีสันฉูดฉาด ลักษณะห่มอาภรณ์ส่าหรีตามแบบภารตนิยม มีเครื่องประดับที่ศอ กำไล และเครื่องประดับศีรษะเป็นมงกุฎทรงเตี้ย (เราเรียกว่าเทริด) ประทับนั่งบนหลังหงส์ หรือนกยูง (ตามภาพ)

พระนางมี 4 กร 2 กรทางซ้ายมือถือดอกไม้สำหรับบูชาพระพรหม หรือถือคัมภีร์ใบลาน ส่วนอีก 2 กรทางขวาถือไข่มุกหรือกลอง “ทมรรวะ” (ไทยเรียกกลองชนิดนี้ว่าบัณเฑาะว์) ประทับนั่งหรือยืนบนดอกบัว

ปัจจุบัน เทพธิดาสรัสวดีนับว่าเป็นเทพเคารพที่แพร่หลาย มีผู้คนเคารพบวงสรวงบูชามากที่สุดพระองค์หนึ่งในอินเดีย โดยเฉพาะครู อาจารย์ นักเรียนนักศึกษา ผู้ที่ทำงานด้านวิชาการ พิธีบวงสรวงมักจะทำกันในราววันที่ 5 ของเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี บูชาทุกหนทุกแห่ง เรียกว่า **เทศกาลวสันตปัญจมี** (Vasanta Panchami) ตามประเพณีโบราณตรงกับวันที่ 5 ของเดือนมาฆ ซึ่งตรงกับปัจจุบันราวๆ ปลายมกราคมหรือต้นกุมภาพันธ์ ชาวฮินดูยกย่องว่าพระนางเป็นเทพีของการศึกษา วรรณกรรม สติปัญญา และยังทรงเป็นเทพธิดาแห่งความงาม มีความอ่อนโยนละมุนละม่อม พระนางทรงเครื่องดนตรีชื่อวีณา (Vina) หรือพิณ เชื่อกันว่าพระนางเป็นผู้คิดค้นประดิษฐ์วีนาขึ้นเป็นครั้งแรก

ของบูชามีใบไม้ ผลไม้ ผลมะพร้าวอ่อน ธูป เมล็ดข้าว ขนม บางท้องถิ่นนำหนังสือ เครื่องดนตรีแปรง สีเขียนรูป ดินสอ และอุปกรณ์เขียนหนังสือมาวางไว้ด้วย ของเหล่านี้ถือว่าบวงสรวงเพื่อให้พระนางประทานพรให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์และความก้าวหน้าในวิชาการ หรือบางทีมีกิจกรรมสมโภชฉลองเช่นการร้องรำและเล่นดนตรีถวาย หรือเปิดเพลงกระจายให้ได้ยินกันทั่วหมู่บ้าน

สรุป ศักติที่ผู้เขียนได้เขียนเล่าถึง ศักติเทพคู่บารมีของพระศิวะ พระแม่อุมาเทวี ศักติเทพคู่บารมีของนารายณ์ พระแม่ลักษมี และฉบับนี้ศักติเทพคู่บารมีพระพรหม พระแม่สรัสวดี หรือพระสุรัสวดี (เผยแพร่ในวารสารวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น วันที่ 14 กุมภาพันธ์ ปี 2551, 2552 และ 2554) คำว่าศักติ ตรงคำว่า ศักดิ์ แปลว่า “ความสามารถ” หรือ “ความสูงส่งอำนาจ” หรือส่งเสริมให้มีศรีมีพลังสนับสนุนชีวิตทั้งปวงให้คงอยู่ร่วมกัน และประคับประคองสากลโลก และแสดงเป็นภาพของสตรีเสริมบารมีของสามี เพื่อเป็นพลังอำนาจซึ่งกันและกัน

บทความนี้น่าจะเป็นข้อคิดบ้างสำหรับบุคคลที่จะคิดทำงานใหญ่ จึงควรเลือกภรรยาหรือสามีที่มีความดีเพื่อเสริมอำนาจและเป็นพลังซึ่งกันและกัน ทำให้นำพากันและกันสูงส่งยิ่งขึ้น ทั้งในครอบครัว ในหน้าที่การงาน ในสังคมและองค์กร ให้สูงส่งยิ่งขึ้น

ความดีในบทความนี้ ขอมอบให้อาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชา ถ้ามีความบกพร่องผู้เขียนของน้อมรับ ได้โปรดกรุณาชี้แนะจักเป็นพระคุณอย่างสูง ขอขอบคุณผู้อำนวยการสำนักศิลปวัฒนธรรม

ที่กรุณาให้โอกาสแก่ผู้เขียนที่จะได้ปิดบทความลงได้ หากมีโอกาสต่อไปอาจจะนำเสนอบทความที่ผู้เขียนมีโอกาสได้รับเชิญจาก Arizona State University ประเทศสหรัฐอเมริกา ระหว่าง 3-6 พฤษภาคม 2550 เรื่อง Sasanabanpot Wat Phu: Early History of Lao Culture แต่มีเหตุทำให้ไปไม่ได้ ซึ่งปราสาทวัดภูเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ และเป็นมรดกโลก ขอขอบคุณและสวัสดีค่ะ

หนังสืออ้างอิง

ผาสุก อินทรวุวธ. **พุทธศาสนาและประติมานวิทยา.** นครปฐม : บริการกลางมหาวิทยาลัย ศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์, 2530.

เพ็ชรี สุมิตร. **ประวัตศาสตร์อารยธรรมอินเดีย.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2520 : 104 - 107.

มนตรี เลิศมงคลเดช. **พระมหาวิษณุเทพฯ.** กรุงเทพฯ : บริษัทธนพรรณปิ่นเกล้า จำกัด, 2549 : 146 หน้า.

พรหมศักดิ์ เจิมสวัสดิ์. **คนกับพระเจ้า.** กรุงเทพฯ : กรุงสยาม, 2522 : 101-119.

ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์. **อารยธรรมตะวันออก.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539 : 13-15.

ส. พลายน้อย. **เทวนิยาย.** กรุงเทพฯ : อักษรพิทยา, 2537: 137-157.

อรชุน กุรุนนท์. **พระพิฆเนศวรเทพแห่งศิลปะวิทยาการและความสำเร็จ.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไพลิน, 2547 : 8, 12.

S. R. Balasubrahmanyam. **Later Chola Temples.** Copyright 1999 Printed in India : 284 – 285.

เพราะชีวิต...
นับหนึ่งได้เสมอ

ธนันญดา อ่อนสำลี

บางช่วงเวลาของชีวิต เคยรู้สึกบ้างไหมว่า “ตัวเองกำลังประสบกับความล้มเหลว” ถ้าเคย...ก็ไม่ใช่เรื่องแปลก เพราะถ้ามีคำว่า “ความสำเร็จ” ก็ต้องมีคำว่า “ล้มเหลว” เป็นของคู่กัน เพียงแต่ว่าคุณจะต้องรับกับสถานการณ์ความล้มเหลวแล้วลุกขึ้นสู้อีกครั้งได้อย่างไร ? ชีวิตนับหนึ่งได้ เริ่มต้นใหม่ได้เสมอ โดยยึดหลักง่ายๆ ได้เตือนใจตัวเองว่า.....

‘1’ = ทำดีที่สุดแล้ว = ‘1’

คนที่ไม่เคยล้มเหลวคือคนที่ไม่เคยทำอะไรเลย คนที่ประสบความล้มเหลวคือคนที่น่ายกย่องมากกว่า เพราะอย่างน้อยก็ได้ลงมือทำ อย่ากลัวกับความล้มเหลวที่จะเกิดขึ้น เพราะมันจะเป็นบทเรียนและประสบการณ์อันยิ่งใหญ่ ให้เราได้เรียนรู้ว่าหนทางแห่งความสำเร็จอยู่ตรงไหน...อย่างไร ให้คิดเสียว่า....

‘2’ = อย่ายอมแพ้ = ‘2’

ไม่มีใครจะแพ้ตลอด และไม่มีใครจะเป็นผู้ชนะตลอดกาล ฉะนั้นจงอย่ายอมแพ้โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับการแพ้ใจตัวเอง ทุกครั้งที่คุณหกล้มหรือก้าวพลาด จะอย่ายอมแพ้ให้ลุกขึ้นสู้และก้าวเดินต่อไปอย่างสง่างามอีกครั้ง แพ้อะไรก็แพ้ได้แต่อย่าแพ้ใจตัวเองก็แล้วกันเพราะถ้าเราแพ้ใจตัวเอง นั้นหมายถึงเราโดนน็อคตั้งแต่ยังไม่เริ่มชกแล้ว จงบอกกับตัวเองว่าหนทางแห่งชัยชนะยังรอคุณอยู่ข้างหน้าค่อยๆ ตั้งสติคิดอย่างมีสติและรอบคอบ แล้วลุกขึ้นสู้อีกครั้ง

‘3’ = นับหนึ่งถึงร้อย = ‘3’

ทุกครั้งที่ท้อถอย หรือหมดกำลังใจ ก่อนจะเดินถอยหนี หยุดคิดสักนิดลองนับหนึ่งถึงร้อยก่อน อย่าตัดปัญหาด้วยการทิ้งปัญหา และหันหลังเดินจากไปนั้นไม่ใช่วิธีการแก้ปัญหาที่ดี เพราะปัญหามันยังคงหมักหมมอยู่ตรงนั้น จงบอกกับตัวเองให้อดทน ..อดทน..และอดทน รอวันเวลาและโอกาสที่จะมาถึงแล้วค่อยๆ เดินหน้าสู้ต่อไป

‘4’ = เหนื่อยนักก็พักก่อน = ‘4’

วันนี้อาจจะเหนื่อย และท้อแท้กับปัญหาที่เกิดขึ้น นั้นอาจเป็นสัญญาณที่ดีอย่างหนึ่งที่คอยเตือนให้เรารู้ว่า ถึงเวลาแล้วที่เราต้องหยุดพักเสียบ้าง หยุดพักเพื่อที่จะทบทวนกับปัญหาที่ผ่านเข้ามาในชีวิต หยุดพักเพื่อถอยออกมาหนึ่งก้าว แล้วมองย้อนไปมองดูปัญหาในอีกมุมหนึ่ง บางทีอาจทำให้เรามองเห็นปัญหาในมุมที่กว้างขึ้นการหยุดพักไม่ได้หมายความถึงการทำให้เราต้องยอมแพ้ หรือถอยหลัง แต่การหยุดพักจะทำให้เราได้ชาร์ตแบตเตอรี่ หรือเติมกำลังใจให้เข้มแข็งขึ้น และมีเรี่ยวแรงที่จะสู้กับปัญหาต่อไป

‘5’ = หยุดคิดเพื่อทบทวน = ‘5’

การหยุดคิดเพื่อทบทวนจะทำให้เราแก้ปัญหาได้ดีขึ้น เพราะบางทีการหมกมุ่นอยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งนานๆ อาจทำให้เรามองไม่เห็นปัญหา หรือวนอยู่กับปัญหานั้น ซ้ำๆ ซากๆ และถึงทางตันจนหา

ทางออกไม่เจออย่าลืมว่าในมุมมืดที่สุดก็ต้องมีมุมสว่างเล็ดลอดอยู่บ้าง ค่อยๆ คิด ค่อยๆ ทบทวน แล้วเราจะค้นพบทางสว่างและหาทางออกเจอในที่สุด "บางทีทางออกใหม่จะดีกว่าทางเดินที่เราเดินมาเสียอีก"

'6' = โอกาสต้องเป็นของคุณ = '6'

วันนี้.....เวลานี้ โอกาสอาจยังไม่เป็นของเรา แต่วันข้างหน้าโอกาสต้องเป็นของเราไม่ช้าก็เร็ว อย่างน้อยตอนนี้เราก็มีเวลาอย่างเพียงพอที่จะเก็บเกี่ยวความรู้ ประสบการณ์ความเชื่อมั่น และพลังใจที่จะฝ่าฟันอุปสรรคให้ประสบความสำเร็จได้ต่อไป

'7' = ต้องชนะ = '7'

เมื่อเราเรียนรู้ที่จะแพ้ เราก็ต้องเรียนรู้ที่จะชนะด้วย ชัยชนะอาจไม่ได้มาง่ายๆ แต่นั้นไม่ได้หมายความว่าเราจะแพ้ตลอดไป "อย่ากลัวที่จะแพ้ และอย่าประมาทกับชัยชนะที่จะมาถึง" จงเรียนรู้จากบทเรียนความพ่ายแพ้ และนำสิ่งนั้นมาเป็นหนทางสู้ต่อเพื่อให้ได้มาซึ่งชัยชนะ เมื่อเราเคยแพ้ เราย่อมรู้ดีว่าวิธีที่จะนำมาซึ่งชัยชนะนั้นต้องทำอย่างไร จงบอกกับตัวเองว่า เราจะต้องเป็นผู้ชนะให้ได้

'8'. = กล้าที่จะฝัน = '8'

คนที่ไม่เคยมีความฝันคือคนที่ตายแล้ว ไม่ผิดที่ทุกคนจะฝัน เพราะมนุษย์ทุกคน ย่อมมีความฝัน และฝันของแต่ละคนย่อมแตกต่างกันออกไป จงกล้าที่จะฝันและทำสิ่งที่ท้าทายความฝันนั้น แต่อย่าทะเยอทะยานจนเกินความเป็นจริง จงก้าวทีละขั้นก้าวช้าๆ ก้าวอย่างมั่นใจ เพื่อทำให้ทุกความฝันของเราเป็นจริง

'9' = กล้าที่จะฝัน = '9'

จะถูกบ้างผิดบ้างก็ไม่เป็นไร แต่จงคิดและวางแผนของเราเสียแต่วันนี้บางทีความคิดของเราอาจจะเข้าทางใครสักคน หรือเป็นเรื่องที่ดีก็ได้ อย่าดูถูกความคิดของตัวเองอย่าคิดว่าความคิดของเราเป็นเรื่องประหลาดบางทีความคิดประหลาดอาจเป็นความคิดที่เข้าท่าก็ได้อย่าลืมว่าความคิดแปลกๆ ใหม่ๆ สามารถสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ในโลกมามากแล้วลองคิดดังๆ แล้วบอกความคิดของเราให้คนรอบข้างได้รู้บ้าง บางทีความคิดดีๆ ของเราอาจจะเป็นของขวัญชิ้นโบว์แดงสำหรับโลกก็ได้ ใครจะรู้

'10' = ไปให้ถึงเป้าหมาย = '10'

มนุษย์ทุกคนต่างก็มุ่งไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จข้างหน้าด้วยกันทั้งนั้นจะไปได้ช้าหรือเร็วนั้นอยู่ที่วิธีการและแนวทางของแต่ละคน กว่าจะถึงภูเขาที่สูงชันย่อมต้องเจอกับขวากหนามที่แหลมคม สติและสมาธิที่มุ่งมั่นเท่านั้นที่จะทำให้เราเดินผ่านขวากหนามได้ ผู้ฉลาดเท่านั้นย่อมเรียนรู้ที่จะใช้ข้อผิดพลาดนั้นให้เป็นประโยชน์ และผู้ที่อดทนเท่านั้นที่จะก้าวไปสู่ยอดเขาอันสูงชันได้ ยอดเขาสูงชัน...ยิ่งสูงยิ่งหนาว แต่เราจะไม่เหน็บหนาวเพียงลำพัง ถ้าเราไม่ลืมว่าบรรยากาศบนพื้นดินที่เคยเดินผ่านมานั้นเป็นอย่างไร

ให้โอกาสและกำลังใจกับตัวเอง และจงบอกกับตัวเองเสมอว่า

.....ชีวิตนับหนึ่งได้เสมอ.....

ที่มา : *พระครูสิทธิพัฒนาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดกระทุ่มแพ้ว เจ้าคณะตำบลกระทุ่มแพ้ว*